DEVRİMCİ SAVAŞIMDA

sanat emeği

AYLIK SANAT KÜLTÜR DERGİSİ

FERHAT İLE ŞİRİN VE FAŞİZM

NAZIM HIKMET 78 YAŞINDA
NAZIM HİKMET'İN «KAĞNI» ŞİİRİ (K. Sülker)
KAĞIT VE DEMOKRASİ (U. Kökden)
AYDINLARA SÖZCÜKLER (F. Castro)
KÜBALI ŞAİR ANGEL AUGIER İLE SÖYLEŞİ
1979'UN SANAT OLAYLARI (Ö. Erten)
B. Brecht, K. Özer, M. Yaşın, A. Özer'den şiirler
Mehmet Barak'ın bir öyküsü: FABRİKADA GREV VARDI

23 Ocak 1980

DEVRİMCİ SAVAŞIMDA
sanat emeği
AYLIK SANAT KÜLTÜR DERGİSİ

CİLT: 4 / SAYI: 23 / OCAK 1980
Sahibi: H. Barış Pirhasan
Sorumlu Yönetmen: A. Turgay Fişekçi

3 TÜRKİYE YAZARLAR SENDİKASININ BİLDİRİSİ
7 BİR ŞİİR USTASI ÖLDÜ
8 FERHAT İLE ŞİRİN OLAYI
28 BİR AŞK MASALI'NIN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ
30 TEVFİK MELİKOV İLE BİR SÖYLEŞİ
39 **Kemal Özer** VAPTSAROV'A SAYGI DURUŞU (Şiir)
42 **Nazım Hikmet** KAĞNI (Şiir)
43 **Kemal Sülker** NAZIM HİKMET'İ KAĞNI ŞİİRİNE GÖTÜREN ANLAYIŞ
46 **Uğur Kökden** KAĞITTA DEMOKRASİ YA DA KAĞITTAN DEMOKRASİ
51 **Mehmet Yaşın** «PORTAKAL ÇİÇEKLERİNİN ŞARKISI»NDAN (Şiirler)
53 **Adnan Özer** KÖY KAHVESİ (Şiir)
54 **Mehmet Barak** FABRİKA'DA GREV VARDI (Öykü)
58 **Bertolt Brecht** LENİN'İN ÖLÜM YILDÖNÜMÜNE KANTAT
63 **Fidel Castro** AYDINLARA SÖZCÜKLER
67 ANGEL AUGIER İLE SÖYLEŞİ
70 KÜBA'DA «ÇOCUKLAR VE GENÇLER İÇİN YASA»DAN
72 OLAYLAR YORUMLAR
Özgül Erten YILIN SANAT OLAYLARI
75 «ADAK» FİLMİ ÜSTÜNE ATIF YILMAZ'LA BİR SÖYLEŞİ
86 OKURLARLA BİRLİKTE
89 KİTAPLAR
94 IN THIS ISSUE

Yazı Kurulu
A. Kadir — Asım Bezirci
Orhan Taylan - Ataol Behramoğlu
Barış Pirhasan

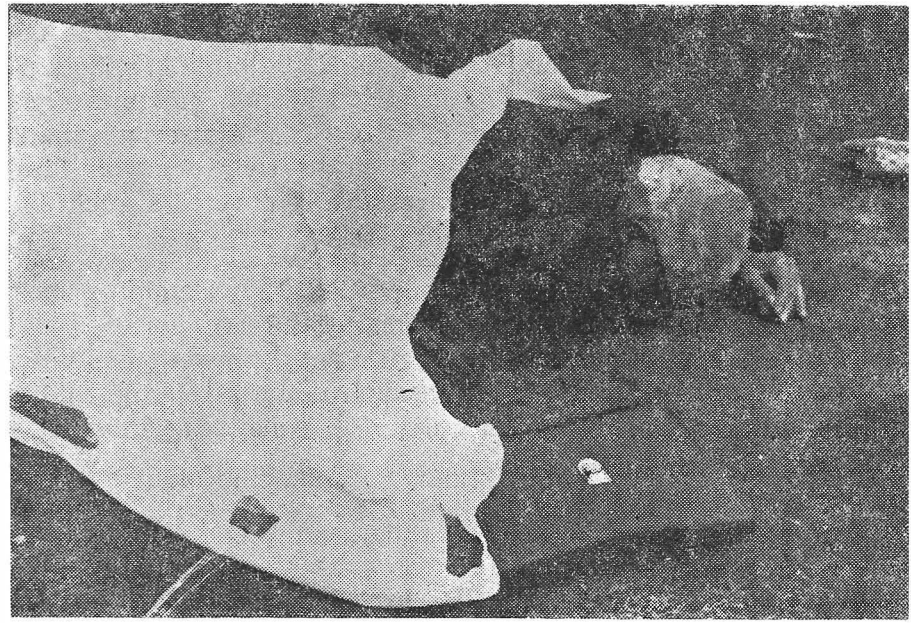
Bu dergide yayınlanan yazı
ya da resimler kaynak gösterilerek
yeniden yayınlanabilir.
Yazılar SANAT EMEĞİ'nden yazılı
izin alınarak
başka dile çevrilebilir.
Gönderilen yazı ya da resimler
geri verilmez.

SANAT EMEĞİ / Yazışma ve Havale Adresi: P.K. 1339 Sirkeci - İstanbul / Telefon: 22 92 57 Yönetim Yeri: Divanyolu, Klodfarer Cad. 38/2 Cağaloğlu - İstanbul / Abone koşulları: 6 aylık 150 TL. / 12 aylık 300 TL. Yurtdışı (uçakla): F. Almanya: 40 DM, Hollanda: 43 Fl, Belçika: 700 Fr. İngiltere: 10 £ Fransa: 85 Fr, İsviçre: 50 Fr, İsveç: 85 Kron, ABD: 25 $. Tek isteklerde 30 liralık pul gönderilmelidir. Posta Çeki: Hasan Barış Pirhasan 109126 İlan: Tam sayfa 2000 TL. 1/2 sayfa 1000 TL. 1/4 sayfa 500 TL. — Dizgi, Baskı, Cilt: Ağaoğlu Yayınevi Tesisleri Tel: 27 73 37 Dağıtım: Temel Dağıtım Yerebatan Cad. Taşsavaklar Sok. Beyoğlu Han No: 5/2 Cağaloğlu-İstanbul
Son baskı tarihi: 29 12 1978

TÜRKİYE YAZARLAR SENDİKASI'NIN BİLDİRİSİ

TYS, 22 Aralık 1979 günü bir basın toplantısı düzenledi. Aşağıda basın toplantısı bildirisinin tam metnini sunuyoruz.

Yurdumuzda, ekonomik, sosyal, kültürel ve yönetimsel bakımdan, cumhuriyet tarihimizde bugüne dek görülmedik biçimde ve oranda kötü günler yaşanmaktadır. Bugünkü ağır ve çok zor ko-

CAVİT ORHAN TÜTENGİL

Faşistler yalnız komünistlere, sosyalistlere değil, kendilerinden olmayan herkese ve herşeye düşmandırlar. Türkiye'de bilim adamlarını, yazarları, sanatçıları, işçileri, gençleri katledenler faşist parti MHP'nin ve onun yan örgütü ÜGD'nin cinayet çeteleridir. Bu insanlık düşmanlarını tanıyalım ve onlara karşı savaşalım.

şullarda, yazar olarak bizim birincil görevimiz, bu kötülükleri önlemeleri gereken —Kişi ve örgüt olarak— bütün görevlileri, yetkilileri, ilgilileri uyarmak ve olumlu bir kamuoyu oluşturmaktır. İşte bu asıl görevimizi yerine getirmek için bu basın toplantısını düzenledik. Yazar olarak sesimizi halkımıza duyurmak istiyoruz. Geleceğimizi büsbütün karartacak ve halkımızı bugünden çok daha kötü günlere sürükleyecek ve bugünleri bile bize aratacak olanların kimler olduğunu halkımıza göstermek istiyoruz. Bu yolda, kimi yöneticileri, kimi partileri, ve politikacıları uyarmak istiyoruz.

4-5 yıldan beri gittikçe - yoğunlaşarak artan cinayetlerin, soygunların sonu gelmeyen bu kargaşanın, bu karmaşanın gerçek nedeni nedir?..

Gerek geçen hükümet, gerekse bu hükümetçe halka gösterildiği gibi, bunlar bir sağ-sol çatışması mıdır?.. Kimileyin sağ-sol çatışması, kimileyin Alevî Sünni çatışması gibi gösterilen, tam anlamıyle halkımıza böyle yutturulmak istenilen bütün bu cinayetlerin soygun olaylarının, bu amansız kıyımların, bu acımasız öldürmelerin gerçek nedeni şudur: Halkı canından bezdirerek, halkı kargaşadan yıldırarak, halkı korku içinde yaşatarak, halkımızın canının ve malının güvenliği için, huzuru için sonunda şuna inanmasını sağlamaktır: «Çok denedik, Demokrasiyle olmuyor. Bize, bu gidişe dur diyebilecek ve bu kargaşaya son verecek güçlü bir kişinin çevresindeki güçlü bir iktidar gerekir!..»

Halkımıza, güçlü kişi ve kadrosunun iktidarı özlemini vermek istiyorlar. Bu yolda kamuoyu yaratmak istiyorlar. Açıkça söylemeliyiz ki. Bunu başarmadılar da değil. Bugün cinayetlerden yılan kargaşa yüzünden bazen pek çok insanımız «Artık yeter, güçlü bir iktidar gelsin de bu kördöğüşü dursun...» demeye başlamıştır.

Kimdir, nedir bu güçlü iktidar?.. Bunun kim olduğunu, bugünkü başbakan Süleyman Demirel şöyle anlatıyor, «Biz bunları yapamazsak, birileri gelir yapar.»

Süleyman Demirel'in ağzında geveledeği, açıkça söyleyemediği, ama başaramazlarsa geleceğini haber verdiği o «Birileri» kimdir?.. Yanıt verelim: Dikta!.. Diktatörlük gelecektir. Bunun da adı Faşizm'dir.

İşte bu faşizmin gelebilmesi için, sağ-sol çatışması başka güçler çatışması kılıfı altında, bütün bu kargaşalar tek bir kaynaktan, tek yerden yönetilmektedir. Biz bu kanıdayız. O «Birileri» dediği diktanın gelmemesi için Başbakan Süleyman Demirel ne ya-

pıyor, ne yapmak istiyor?.. O «birileri» yani dikta gelince her ne yapacaksa, onun bütün yapacaklarını kendisi parlamentonun oylarıyla yapmak istiyor. İkisinin de yapmak istediği aynı şeydir. Üstelik, «bunları yapmama olanak tanınmazsa birileri gelir yapar» diyerek bizi korkutmak istiyor. Faşizmi kimin uygulayacağı önemli değildir. Kimler uygularsa uygulasın, ayırım yoktur. Süleyman Demirel iktidarı ne yapmak istiyor?.. Anayasayı değiştirmek DGM'leri kurmak, anarşiyi önleme bahanesiyle özgürlüklerimizi sınırlayıcı yasalar çıkarmak... Bunlar yapılırsa cinayetler, soygunlar, kargaşa gerçekten önlenebilecek midir?.. Ne yazık ki, geçen iktidar döneminin umut bağlanılan beceriksiz CHP'si içinde de bu sanıda olanlar vardır. CHP'yi de uyarmalıyız: Bugünkü hükümetin yapmak istediği, biçim bakımından değişik olsa bile, gelecek diktanın yapacaklarıdır. Kaldı ki, bunlarla yine de cinayetler, soygunlar can-mal güvensizliği, kargaşa önlenemeyecek, daha da artacaktır. Dikta, gelmesi için ortamı hazırlamaktadır.

Yapacağımız, yapmamız gereken başlıca iş demokrasiyi savunmaktır. Bugünkü koşullarda demokrasiyi savunmakla canımızı savunmak, aynı şeydir. Nefis savunmasıyla demokrasi savunması özdeş olmuştur. Örneğin, caniler, yazarlarımızı da hedef seçmeye başlamışlardır.

Şu anda, Türkiye Yazarlar Sendikası'nın ikinci başkanı Demirtaş Ceyhun, kimler olduğunu kolayca kestireceğiniz gerici güçlerin öldürme tehdidi altındadır. Ve biz bu toplantıyı Demirtaş arkadaşımızın altında bulunduğu tehlikeyi basın yoluyla kamuya duyurmak için düzenledik. Ne var ki, sizin de gördüğünüz gibi, konumu zun ağırlığı Demirtaş Ceyhun olmadı. Çünkü bu, bir bireysel sorun değildir. Ve çünkü, Demirtaş Ceyhun arkadaşımızın öldürülmesini önlemekle sorun çözülmüş olmuyor. Biz elbet, gerici güçlerin Demirtaş'ı öldürmemesi için önlemler aldık, alıyoruz ve alacağız. Gerekli yerlere de başvurduk: Sıkıyönetim Komutanlığı'na, İstanbul Valiliği'ne ve İstanbul Emniyet Müdürlüğü'ne.

Günümüzde öldürülme korkusu altında o denli çok yurttaşımız var ki, güvenlik kuvvetleri de ne yapacaklarını, nasıl önlem alacaklarını bilememekte ve bunu bize söylemektedirler. Yani faşizmin istediği yere hızla gelinmektedir.

Bugün Üniversite öğretim üyesi Gencay Gürsoyda, Doktor Erdal Atabek'de sürekli öldürülme tehdidi altında yaşamaktadırlar. Üyemiz Uğur Mumcu, Halit Çelenk ve adlarını açıklamak istemediğimiz en az on beş üyemiz, güvenlik kuvvetlerine güvene-

medikleri için, canlarını kendi güçleriyle koruma yollarını aramaktadırlar. Ama sorun tek tek kişilerin, bireylerin sorunu değildir.

Dost-düşman şunu bilmelidir ki, biz yazarlar, alçakça öldürülebiliriz; ama, bu ölümlü dünyada faşistlerin yüreğimize salmak istediği ölüm korkusuna, yılgıya kapılmıyoruz. Ve tek tek canlarımızı, yurdumuzdan ve halkımızdan ayrı düşünmüyoruz. «Gemisini kurtaran kaptan» demiyoruz. «Her koyun kendi bacağından asılır» demiyoruz. Ve uyarılması, artık aymaları gerekenleri uyarıyoruz. Bu gidişin sonu, diktadır yani faşizmdir. Bugün de faşizm daha şimdiden adım adım uygulanmaktadır.

Hiç kimse «Faşizmden bana ne!. Bana dokunmayan yılan bin yaşasın!» dememelidir; çünkü eninde sonunda o yılan herkese dokunacaktır. Özgürlüğümüzden olacağız. Özgürlük bir süs değildir. Ekmek sorunudur, iş sorunudur, hak sorunudur.

Demokrasiye sıkı sıkıya bağlanmamız, demokrasiyi savunmamız gerekir. Demokrasiyi savunmakla, canımızı, işimizi, ekmeğimizi, haklarımızı savunmuş oluruz.

Bu kargaşayı, sağ-sol ya da başka ayrılıklar çatışması diye göstererek aldatılmak istenen halkımızı, gerçeklerin nasıl çarpıtıldığını göstererek uyarmamız gerekir.

Faşizmin ortamını hazırlamak için, güçlü kişi, güçlü iktidar özleminin içyüzünü anlayıp anlatarak, açığa vurarak oynanan oyunları bozmamız gerekir. Demokrasiye inanan kamuoyu oluşturmak bugün her aydının boyun borcudur.

Türkiye Yazarlar Sendikası
Genel Başkanı
Aziz Nesin

BİR ŞİİR USTASI ÖLDÜ

Şiirimizin ustalarından Behçet Necatigil Aralık ayında öldü. 80'li yıllara yetişemedi. Onun ölümüyle «eski dönem»in sonuna kadar şiiri bırakmamış, şair kalmış bir virtüözü de yitirmiş olduk.

Necatigil «Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü»nde kendisi için, alçakgönüllülükle şöyle diyordu: «Şiirde kırk yılını, doğumundan ölümüne, orta halli bir vatandaşın, birey olarak başından geçecek durumları hatırlatmaya; ev-aile-yakın çevre üçgeninde, gerçek ve hayal yaşantılarını iletmeye, duyurmaya harcadı. Arada biçim yenileştirmelerinden ötürü yadırgandığı da oldu, ama genellikle eleştirmenler onun için tutarlı ve özel bir dünyası olan bir şair dediler.»

Behçet Necatigil'in şiir emeği önünde saygıyla eğiliyoruz.

NECATİGİL İÇİN, SAYGIYLA

Bir kayanın
Uçuruma yuvarlanırken
Çıkardığı gürültüye
Benzer mutlaka
İnsanın hasta yatağında
Ölümü gördüğü an
Attığı çığlık

Ama hocanınki
İnce bir çiçeğin
Sapı kırılırken
Çıkardığı ses kadar mutlaka
Hafifti
Tıpkı şiiri gibi
Usul bir ah:
Ölüyorum, eyvah!

İSMAİL UYAROĞLU

FERHAT İLE ŞİRİN OLAYI

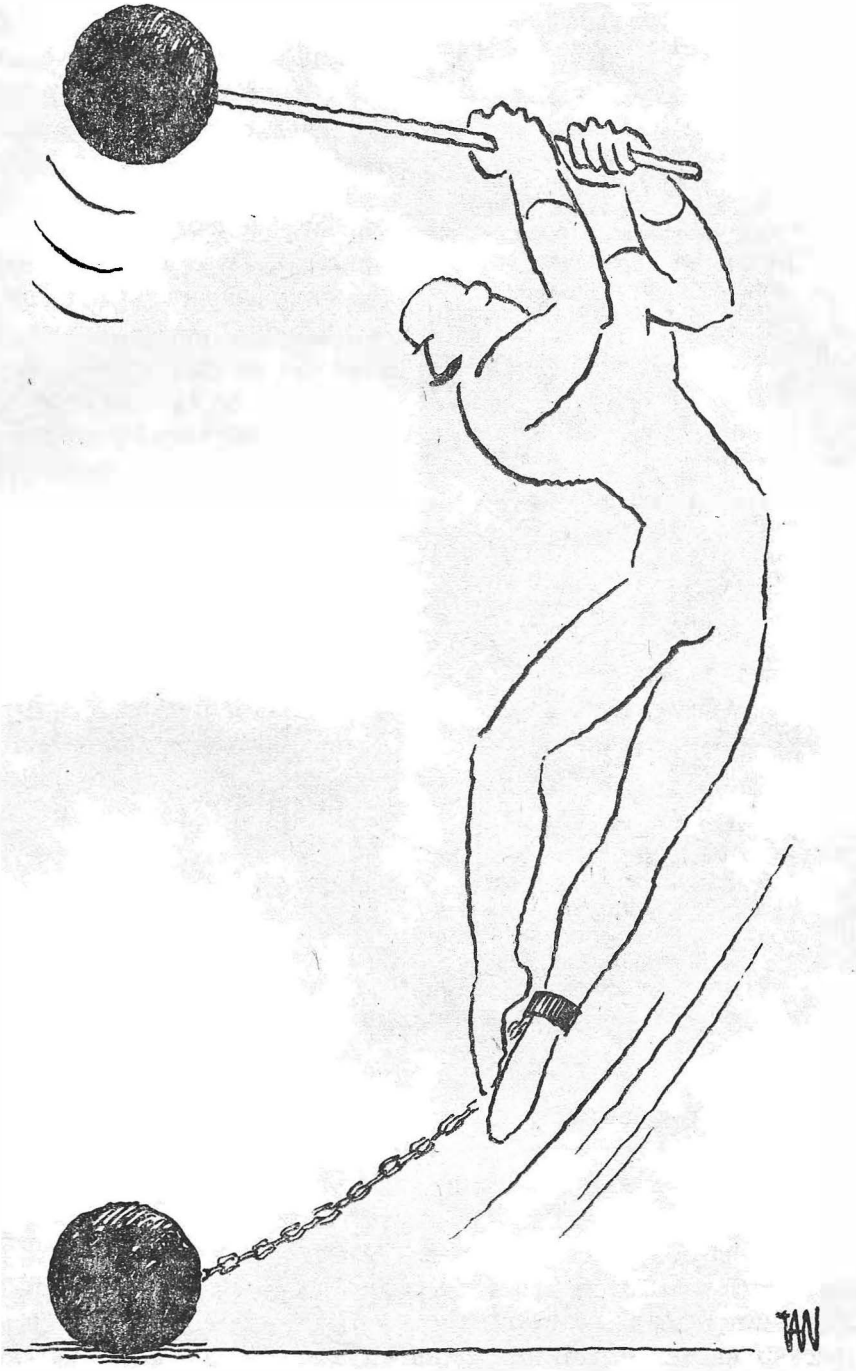
Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü —bilindiğince— dünya bale tarihinde ilk kez bir bale yapıtının siyasal sansüre uğradığı bir kurum. SANAT EMEĞİ okurlarına bu olayın nasıl geliştiğini bütün ayrıntılarıyla bu yazıda açıklıyoruz.

Bir Aşk Masalı — Ferhat ile Şirin balesi 1978/79 döneminde Ankara Devlet Opera ve Balesi repertuarına alınmıştı. Kurum yöneticileri ilk önce koreografiyi, yapıtı ilk kez 1961 de Leningrad'da sahneye koyan ve o zamandan bu yana da onlarca kez düzenleyen büyük Sovyet sanatçısı Yuri Grigoroviç'in yapmasını istediler. Koreograf, 1979 Mayıs'ında ülkemize geldi. Ancak Ankara'daki Büyük Tiyatro sahnesinin bu iş için çok ufak olduğu, bale gurubunun da sayıca yeterli olmadığı gerekçesiyle görevi üstlenmekten çekindi. Grigoroviç-düzenlemesinde bale yüz yirmi beş kişilik bir kadroya gerek gösterirken, Ankara'da toplam doksan sanatçı vardı.

Bunun üzerine Sovyetler Birliği ile kültür anlaşmaları çerçevesinde görevi yürütebilecek başka bir aday arandı ve bulundu. Kiev Devlet Akademik Tiyatrosu Baş Koreografı Anatoli Şekerea, *Ferhat ile Şirin*'i daha önce iki kez sahnelemişti ve Türkiye'deki koşullara uygun yeni bir düzenleme yapacaktı. Yapıtın dekor ve giysilerini de Minsk Opera ve Balesi Baş Dekoratörü Yevgeni Lisik hazırlayacaktı.

İçinde bulunduğumuz dönem başında Ukraynalı koreograf ile Byelorusyalı dekoratör yanlarında Rus repetitör (çalıştırıcı) Nikolay Haritonov'u da alarak ülkemize geldiler. *Ferhat ile Şirin* provaları 5 Ekim 1979 da başladı. Ekim ayı ortalarında ise besteci Azerbaycanlı sanatçı Arif Melikov da buradaydı. O, çalışmaların düzenli bir biçimde ilerlediğini gördükten sonra ülkesine döndü. Açılıştan önce yeniden gelecekti.

14 Ekim 1979 seçimleri ve bu seçimler sonucunda devlet kurumlarında değişen hava Ankara Devlet Opera ve Balesini de etkisinden ırak bırakmadı. Kurum Genel Müdürü Gürer Aykal CHP ağırlıklı hükûmetçe atanmıştı. Eğer AP iktidara gelirse yerinde kalacak mıydı? O giderse düzenlediği repertuar —ve özellikle *Ferhat ile Şirin*— kaldırılır mıydı? Kulislerde sorular ve gerginlik vardı.

Tan Oral

FERHAT

ARİF MELİKOV

BESTECİ

1933'te Bakü'da doğdu. 1958 yılında Üzeyir Hacıbeyov adlı Azerbaycan Devlet Konservatuvarında Kara Karayev'in bestecilik sınıfını bitirdi. Halen aynı okulda profesör olarak görev yapmaktadır. Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Halk Sanatçısı ünvanıyla ödüllendirilmiştir. Bugüne dek beş senfoni, sekiz senfonik şiir, büyük orkestra için on iki değişik eser, iki kantat, üç bale (Bir Aşk Masalı - Ferhat ile Şirin, Bu Toprakta İki Er, Ali Baba ve Kırk Haramiler), yirmi film müziği, oda müziği ve vokal müzik için çeşitli yapıtlar bestelemiştir. Yapıtları kendi ülkesi dışında da tüm dünyada büyük orkestralar ve şefler tarafından seslendirilmiş ve plakları yapılmıştır.

İlk önemli sorunla dekoratör Lisik karşılaştı. O memleketinde büyük bir operanın baş dekoratörüydü. Genellikle bir dekorun eskizlerini hazırlar, asistanlarına verirdi. Onlar da ayrıntı çalışmalarını yaparlar, işi realizatörlere devrederlerdi. Oysa burada durum başkaydı. Operanın dört realizatöründen biri yeniydi, işe çok katkısı olamıyordu. En deneylilerinden biri ise daha işin başında, bir akşamüstü sokakta bilinmeyen kişilerce dövüldü. Rapor aldı ve bir daha görünmedi. İş çetinleşmişti. Ancak Lisik örnek bir soğukkanlılıkla yeni öğrendiği ve çok tekrarlayacağı sözünü söyledi: «Problem yok!» ve sıvandı. Artık her sabah erken misafirhaneden çıkıyor, tulumu giyiyor ve belki öğrencilik günlerinde olduğu gibi fırçayı ele alıp fon bezlerini boyuyordu. Geceleri sekize, ona kadar süren bu çalışma yeniden nasırlarla doldurmuştu ellerini ama o yine gülümsüyor ve «Problem yok!» diyordu.

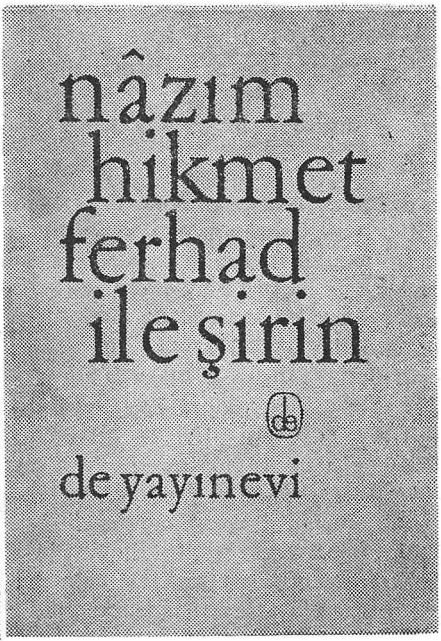
Bale sanatçıları ise yeni hocalarına çok çabuk alışmışlardı. İki aylık çalışma süresince en zorlu durumlarda bile bir kez olsun hırçınlaşmak şöyle dursun, sesini yükseltmeyecek olan koreografa derhal 'Şeker' adı takılmıştı. İlk programlamaya göre 28 Kasım'da açılması düşünülen *Ferhat ile Şirin* çalışmalarına ayrılan süre kısaydı. Sayıca kısıtlı kadro işe canla başla yükleniyordu ama bu da zaman zaman sakatlanmalara yol açıyordu. Sakatlanma ise yedeksiz çalışan gurup için genel bir aksama demekti. Ama çaba düzeyi düşmedi. *Ferhat ile Şirin* çıkacak ve güzel olacaktı.

12 Kasım'da AP azınlık hükûmeti Cumhurbaşkanınca onandı. Bakanlar koltuklarına oturdular. Yeni Kültür Bakanı Tevfik Koraltan ilk iş olarak Genel Müdürlerini çağırdı, onlarla tanıştı. Aynı zamanda devlet kurumlarında bütün izinler kaldırılmış, bütün harcamalar bakanlık onayına bağlanmıştı. Güvenoyu alınana kadar kurumlarda etkinlikler durdurulacak, yapım harcamalarının en yoğun olduğu bu dönemde işler yavaşlayacaktı. Teknik yetersizlikler yüzünden *Ferhat ile Şirin*'in açılışı 5 Aralığa ertelendi.

23 Kasım'da besteci Melikov yeniden Türkiye'ye geldi. Orkestra çalışmalarını izledi, yetersiz buldu. Sahnedeki sanatçılar ile çukurdaki orkestra uyuşum içinde değillerdi. Ayrıca eser doksan kişilik bir orkestra için yazılmıştı oysa çukurda altmış kadar saz vardı. Açılış 8 Aralığa ertelendi.

Ferhat ile Şirin balesiyle ilgili ilk haber de o gün Son Havadis gazetesinde çıktı. «CHP zamanında her yeri işgal eden solcu»ların, «alabildikleri kadar ellerindeki imkanı kullanıp propaganda yaptıkları» savıyla başlayan yazıda, «Ama onların uslanıp akıllanacakları yok. Hiçbir şeyden ders almıyorlar. Şimdi de Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü Nazım Hikmet'in 'Ferhat ile Şi-

Nazım Hikmet'in «Ferhat İle Şirin» adlı oyununun ülkemizde yapılan iki ayrı baskısının kapakları

rin'ini sahneye koymak üzere... Eseri Sovyetlerden getirtilen yöneticiler uygulayacaklar,» deniyordu. Böylece Bir Aşk Masalı'nın Nazım Hikmet'e ait olduğu basınımızda ilk olarak bu AP yanlısı organda tespit ediliyordu. (*)

Ve gene 23 Kasım'da Kültür Bakanlığı resmi bir yazı ile Genel Müdürlükten bu dönem repertuarında hangi eserlerin olduğunu ve *yazarlarının niteliklerini* soruyordu. Bu anlamsız (!) sorulara Puccini/Illica, Nicola/Shakespeare, Mozart/Da Ponte, Cemal/Ekrem **Reşit Rey** ve Adam'ın yanısıra Melikov/N. Hikmet üzerine ansiklopedik bilgilerle karşılık veriliyordu.

24 Kasım günü bakanlıktan gelen bir telefon emriyle Aralık ayı programının baskı işleri durduruldu. Bakanlık onayı alınmadan basın bülteni hazırlanmayacak, afiş ve program dergisi basılmayacaktı..Ne var ki bu sözlü emir yazılıya döndürülmedi.

Yeni hükûmet 25 Kasım'da güvenoyu aldı. 26 Kasım, Pazartesi günü de Devlet Opera ve Balesi ve Devlet Tiyatroları Genel Müdürleri bakanlığa çağırılıyorlardı. O gün bakan Tevfik Koraltan, Gürer Aykal'dan, Nazım Hikmet adının afişten çıkarılmasını istedi. Kendi üstünde de daha yukarılardan— baskılar olduğunu ima etti. Afişler taşlanabilir, tiyatroya bir saldırı olabilir, işin içine sıkıyönetim karışabilirdi. Aykal bakana kesin bir yanıt vermedi. Yetkili kurula danışacaktı.

Konu kurum çevresinde tartışılıyordu. Görüşler iki noktada

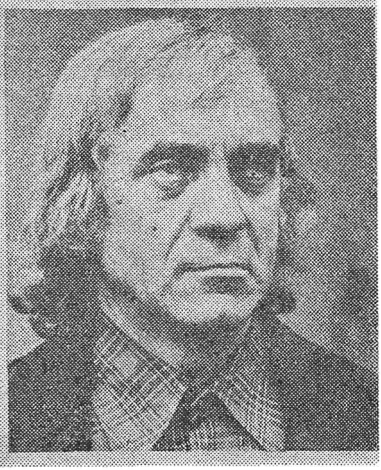
(*) Bir bale yapıtı her zaman bestecisinin adıyla anılır: Çaykovski'nin **Fındıkkıranı**, Prokofief'in **Romeo ile Jülyet'i** gibi... Genellikle bu yapıtlar halka malolmuş öykülerden, bestecinin aklındaki bir konudan hareketle yaratılır. Giderek bir öyküsü olmayan ve her koreografın kendine göre bir olay örgüsü düzenlediği bale yapıtları da vardır.

Ferhat ile Şirin böyle değildir. Besteci Melikov'la yapılan söyleşide kendisinin de belirttiği gibi, önce Nazım Hikmet'in bir bale librettosu olarak hazırladığı 'Bir Aşk Masalı' vardı. Bu ozanın **Ferhat ile Şirin** oyunundan ayrı bir yapıttı. Sonra Melikov bunun için bir beste yapmak istediğini ona duyurdu, onayını aldı. Ve besteleniş sırasında sık sık birlikte oldular, birlikte çalıştılar. Bu yüzdendir ki yapıtın Sovyetler Birliği ve diğer ülkelerde sergilenişlerinde Melikov % 6.5, Nazım Hikmet veresesi de % 2.5 telif hakkı alırlar. Bu anlamda bizim yasalarımıza göre de Nazım Hikmet 'eser sahiplerindendir' ve yine Sovyetler Birliği'nde olduğu gibi adının koreograf, şef ve dekoratörle birlikte duyurulması gerekir. Her ne kadar Türkiye'de librettist adı bale afişlerinde şimdiye kadar hiç yazılmamışsa da Gürer Aykal'ın Genel Müdürlüğünden önceki dönemde yayınlanan 1977/78 mevsimi 6 numaralı program dergisinin son sayfasında Romeo ile Jülyet, Prokofief ve **Shakespeare** adlarından oluşan bir grafik basılıdır.

billurlaştı. Birinci görüş hazırlanmış olan afişte hiçbir değişiklik yapılmamasını ve durumun bakanlığa böylece duyurulmasını savunanlarındı. Diğer görüş ise adın programda kalmasını ancak afişten besteci Melikov dışında bütün yaratıcı kadronun çıkarılmasını içeriyordu. Böylece oyunun açılış gününe kadar çelişki dondurulacak, sorun açılıştan sonra geniş kamuoyuna maledilecekti. Yaratıcı kadro adlarının afişte duyurulmamasına razıydılar.

KONUK DEKORATÖR

Yüksek Akdemiyi bitirdi. 1961 yılından itibaren dekoratör olarak çalışmaya başladı. Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Devlet Sanatçısı ünvanıyla ödüllendirilmiştir. Bugüne dek kırk opera ve bale yapıtının dekorunu yapan sanatçı halen Minsk Opera ve Balesinde baş dekoratörlük görevini sürdürmektedir.

YEVGENİ LİSİK

27 Kasım'da G. Müdür Güreş Aykal, Baş Koreograf Duygu Aykal ve sanatçı temsilcisi Müfide Özgüç'ten oluşan sanat kurulunun görüşü belirleniyordu. Afiş hazırlandığı gibi bastırılacaktı. Daha sonraki günlerde bu konudaki karar hazırlandı ve bunun sanatsal bir sorun olduğunu, librettist adının da afişte bulunması gerektiğini açıklayan yazı, bakan ile yapılan görüşmeden bir hafta kadar sonra, 3 Aralıkta bakanlığa gönderildi.

Bu arada kulislerde dolaşan söylentilere göre; bakan genel müdürle yaptığı görüşmeden sonra onu görevden almaya karar vermiş, bunu bakanlık emriyle yapmak için girişimde bulunmuş ancak kendisine üçlü kararnameyle atanan Aykal'ın ancak gene üçlü kararnameyle görevden alınabileceği bildirilmişti.

1 Aralık günü çıkan Milliyet gazetesinde «Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürü Aykal Görevinden Alındı» başlıklı bir haber vardı. Haberde Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğünü veka-

«NAZIM HİKMET ÇİVİ GİBİ ORAYA ÇAKILMIŞ»

Soru: Ferhat ile Şirin'i kaldırış gerekçeniz nedir?

Yanıt: Ben kaldırmadım. Ferhat ile Şirin'i, tiyatro kaldırdı. Şöyle oldu: Gürer Aykal'ı çağırıp, repertuartna baktım. Metin yok, ama seçilen oyunların hepsi, sol müellif eserleri. Seçilen eserler, tamamen sol. Yani, sanatı, bir başka ideolojiye alet eden çalışmalar yapıldığını müşahade ettim. Dünyanın hiçbir yerinde, bale afişlerinde yazarının ismi yer almamasına rağmen, Nazım Hikmet ismi afişe alınmıştır. Bugüne kadar, Türkiye'de de hiçbir balede yazarın ismi afişe alınmamıştır. Çünkü, metin yoktur. Neden Nazım Hikmet'in afişe edilmek istendiğini sordum. Metnin O'na ait olduğu söylendi. Ben de, Ferhat ile Şirin'in isimsiz bir halk ozanına ait olduğunu, halka malolduğunu söyledim. Devlete ihanet etmiş, Atatürk zamanının vatan haini olarak yargılanmış ve Rusya'ya kaçmış birini, metin yokken, yazarı diye koskocaman harflerle, Devlet Tiyatroları'nda oynattığınızın farkında mısınız. dedim. Aykal, evet dedi ve ismi çıkarabileceklerini söyledi. Bana, 20 gün sonra, oynatılmasına 4 gün kala ismi çıkarmayacağını söyledi. Oysa, oyun tamamen Rus temalı Azeri Melikov'a ait. Güya Nazım Hikmet, bizim Ferhat ile Şirin'i bir aşk masalı diye Ruslar'a tanıtmışmış. Yani, Nazım Hikmet, çivi gibi oraya çakılmış.

Kültür Bakanı Tevfik Koraltan'ın YANKI dergisinin 454. sayısında yayınlanan demeci...

leten yürütmekte olan Gürer Aykal'ın 30 Kasım'da görevden alınarak Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasındaki görevine iade edildiği yazıyor, Kültür Bakanı Tevfik Koraltan'ın, «Aykal'ın üzerinden böylece muavinlik görevini almış bulunuyoruz. İki görevi bir kişinin yüklenmesi hizmet anlayışımıza aykırıdır,» dediği ve bu değişikliğin *Ferhat ile Şirin* ile ilgisi sorulduğunda da olmadığını, balenin açılıp açılamayacağının gelecek genel müdürün tasarrufunda olduğunu söylediği açıklanıyordu. Bakanın sözleri gerçeği yansıtmıyordu. Ne Aykal görevinden alınmıştı, ne yerine bir başkası atanmıştı.

Aynı gün öğleden sonra balenin orkestralı sahne provası yapıldı. Hava çok gerginleşmişti. Ancak çalışma yoğun bir biçimde

sürüyordu. Teknik hazırlıklar alanındaysa aksaklıklar yoğunlaşmıştı. Bale sanatçılarının temel giysisi olan trikoları ören makine sürekli arıza gösteriyordu. Sanat İşleri Yardımcısı Şamil Agun kemanını bir yana bırakmış, gidip makinayı tamir ettiriyor, o provasına çıkınca iğne tekrar kırılıveriyordu. Sürekli kırılacağı tutan (!) iğnelerle başedilemeyeceği anlaşılınca iş dışarıya verilmek istendi. Ancak dekorun ana malzemesi olan plastik toplar gibi bunların da alımı bakanlık onayına bağlanmıştı. Onay ise gelmiyordu. Rica, minnet piyasadan toparlandı gerekenler. Genel provalara geçildi.

KONUK KOREOGRAF

Öğrenimini 1956 yılında Perm Bale Okulunda, Katerina Nikolayevna Gedenrih'in sınıfında tamamladı; Perm Balesinde dansçı olarak çalışmaya başladı. 1959-62 arasında G.I.T.I.S. te yüksek koreografi öğrenimi gördü. 1962 yılında 'balet mayster' olarak Lvov Tiyatrosuna davet edildi. 1966'dan bu yana T.G. Şevçenko adlı Kiev Devlet Akademik Tiyatrosunda çalışmaktadır.

ANATOLİ ŞEKEREA

Bugüne dek sahnelediği yapıtlar: *Yıldırımlı Yollar, Cinderella, İlk Ateş, Lileya Dankyeviç, Bir Aşk Masalı - Ferhat ile Şirin, Spartaküs, Romeo ve Jüliyet, Fındıkkıran ve Ravel Geceleri*'dir.

Genel provaları seyredenler hayretler içindeydiler. En kılı kırk yaran, en burnu kaf dağında, en müşkülpesent, bütün yapıma en karşı olanlar bile teker topar ilerleyen ilk genel provaları nefes almadan izliyorlardı. Herkesin ağzında aynı söz vardı: «Böyle güzeli hiç olmadı!» Lisik'in binbirzorlukla, çerden çöpten oluşturduğu dekor, elleriyle boyadığı fon perdesinin üstündeki göz nuru; Şekerea'nın sade, pantomimik anlatımıyla yuğruluyor; Melikov'un bebeyken dinlediğimiz ninnilerden beri kulaklarımıza dolmuş ezgilerden oluşan müziği çok seslilik tekniklerine dayanıp yarısından çoğu sakat bale sanatçılarını coşturuyor, oynatıyordu. Hani herkesin bildiği o «Oynayalım kaşık havası, hey!» vardır ya; seyirci ba-

Yevgeni Lisik «Ferhat İle Şirin»in dekorları üstünde çalışırken
(Fotoğraf: Atilla Cangır)

lenin o bölümünde bir an Büyük Tiyatronun bütün ciddiyetinden kendini kurtarıp, 9/8'lik tempoya uyup, el çırpası geliyordu. Yıllardır müzikte, balede hep aranılan buydu. Ulusal ile evrenselin birliği gerçekleşmişti, gözler önündeydi, algılanıyordu. Nazım'ın düşü yaşama geçiyordu. New York'ta, Leningrad'da, Helsinki'de; Polonya'da, Japonya'da, Almanya'da görülüp duyulan onun kendi vatanında da görülüp duyuluyor; yılların birikimi sıçrıyordu. Ferhat ile Şirin balesi çok güzeldi.

Ve 5 Aralık 1979 günü, yetkinlik yolunda adım adım ilerleyen bu başyapıtın son genel provalarından biri sürerken, Başbakan, AP Genel Başkanı Süleyman Demirel, Gürer Aykal'ı görevden alacak üçlü kararnamenin ikinci imzasını da attı.

6 Aralık, Perşembe günü afişler matbaada hazırdı. Öğlenüstü bakanlığa Devlet Opera ve Balesi Orkestrası konzertmeister'i İlhan Özsoy çağırıldı. Özsoy, Aykal'dan önceki Genel Müdür Vekili idi. Bakan, kurmayı ona önerilerini açtılar. Genel Müdürlüğe atanacaktı, ancak *Ferhat ile Şirin*'i kaldırması gerekiyordu. Özsoy çu-

kurdandı. Özsoy yapıtı, Özsoy çalışanların şevkini görmüştü. Gözü kesmedi bu işi. O da bir öneri yaptı. Kurumun İdari İşler Baş Yardımcısı Adnan Mutlu'ya yetki verilsindi. Aykal görevden alınınca Mutlu, Cumartesi günü vekaleten oyunu kaldırır, kendisi Pazar-

MC'NİN YARIM BIRAKTIĞI TAMAMLANACAK!

Kültür Bakanlığı müsteşarı Emin Bilgiç'in yanıtları.

Soru: Demirel azınlık hükümetinde Kültür Bakanlığına bağlı bir kurumda bir bale yapıtının kaldırılması ya da ertelenmesi olayını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Yanıt: Bakanlık Genel Müdürü tayin etmiştir. Ondan sonrası Genel Müdürün tasarrufundadır. Biz tayin ettik, İsmet Kurt arkadaşımız Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürü olarak kendi selâhiyetini kullandı. Bakanlık olarak bunun dışında söyleyecek hiçbir şey yoktur.

Soru: Ferhat ile Şirin ertelendiğine göre sergilenebilecek mi?

Yanıt: Onu yeni Genel Müdür bilir.

Soru: Makam olarak erteleme, Genel Müdürün kendi tasarrufunda mıdır? Bunu mu demek istiyorsunuz?

Yanıt: Kanunlar bu serbestiyeyi Genel Müdürlere tanımıştır. Genel Müdürlük elbette muhtar müessese değildir. Bakanlığın telkini tabii ki vardır.

Soru: Demirel azınlık hükümetinin kültür politikası ne gibi ilkeler içeriyor?

Yanıt: Bizim hareket tarzımız doğrudan doğruya millî kültür ihtiyacımızdan, duygu ve bilgimizden temellenmektedir. Geçen faaliyet devrimizde çizilmiş, yazılmış, açıklanmış fikirler doğrultusunda yapmak istediklerimizi gerçekleştireceğiz. Şekilsiz karaktersiz hertürlü kültür hareketine ve anlayışına karşıyız. Binaenaleyh kültür politikamız. En yakın fırsatta yarıda kalanları bitireceğiz. Plastik ve fonetik sanatlarımızda eksik kalan herşeye başlayacağız demiyorum, devam edeceğiz diyorum. Milliyetçi hükümetler döneminde ne yapılmışsa ve eksik kalmışsa o tamamlanacaktır.

Cumhuriyet — 14 Aralık 1979

tesi günü gelir, asaleten görevi alırdı. Mutlu arandı. Soruldu. Yok, o da kabul edemezdi bu öneriyi. Öneri yenilendi Özsoy'a; *Ferhat ile Şirin*'e karşı bir Genel Müdürlük koltuğu. Özsoy mehil istedi. Bir kaç saat düşünecek, arkadaşlarına danışacak yanıtını iletecekti.

Başka bir aday daha vardı müsteşar Emin Bilgiç'in aklında: 25 yıllık sanatçı, tenor ve MHP eğilimli olduğu söylenen, «Ben bu göreve gelirsem taş üzerinde taş, baş üzerinde baş bırakmam!» dediği ileri sürülen İsmet Kurt. Özsoy düşüne dursun bir de ona yapıldı öneri. Ve Kurt, derhal kabul etti. Onun kararnamesi hazırlanırken Özsoy da bakanlığı arıyor, öneriyi kabul ettiğini bildiriyordu. Ancak çok geçti artık. Kararsızlığı, ikircimi onu hem koltuktan etmiş, hem de öneriyi kabul etmiş duruma düşürmüştü.

Büyük Tiyatroda bir genel prova daha sürüyordu bu arada. Sahnedeki sanatçılar çukurda konzertmeister'in yerinin boş olduğunu görüyorlar, onun nereye gittiğini biliyorlardı. Ama belki kabul etmezdi. Belki atama açılıştan sonraya ertelenirdi. Belki bir mucize... Sanatçılar var güçleriyle çalışıyorlardı.

Bu arada bir başka söylenti de çıktı. Baleyi vilayet kararıyla kaldırmak üzere valilikle ilişki kurulmuş ancak kısa bir süre sonra görevinden alınacak olan vali buna yanaşmamıştı. Kentin göbeğindeki Büyük Tiyatroyu bir saldırıya karşı koruyamayacağını kabul etmek ağırına gitmişti.

Sondan bir önceki genel prova, bir öncekinden daha üstün başarıyla tamamlandı. Bir genel prova daha ve sonra 8 Aralık, Cumartesi günü açılış... Sanatçılar yitirmemişlerdi umutlarını.

6 Aralık 1979, Perşembe gecesi saat 20-21 sularında, Çankaya'da üçlü kararnamenin üçüncü imzası da atıldı.

Haber 7 Aralık, Cuma sabahı kulislerde duyuldu. Bakanlık görevlisi kararnameyi tebliğ için Genel Müdürlüğe gelmiş ancak o sırada Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasında provada olan Aykal'ı bulamamıştı. Kurt görüldü bir aralık makam odasının önünde. Tebligatın yapılmadığını öğrendi. Gitti.

Aykal öğlenüstü makamına döndü. Kararnameyi tebellüğ etti. Çalışanlarla vedalaştı. Saat 14 te *Ferhat ile Şirin*'in son Genel Provası yapılacaktı. Prova halka açıktı. Duyanlar, sanatçıların yakınları, basın mensupları, sanatseverler salonu doldurmuşlardı. Orkestrayı besteci Melikov kendisi yönetecekti. Aykal sanatçıların önüne çıktı. Durumu aktardı. Vedalaştı. Sıradan bir seyirci gibi geçti bir koltuğa, oturdu. Son genel prova başladı. Üniformalı bir subay girdi salona. En ortada, reji kurmayının önünde bir yer beğendi, oturuyordu; kendisine ihtar edildi. Yanlarda bir koltuğa

oturdu ve sessizce izledi provayı sonuna kadar. Sanatçılar dansediyorlar, orkestra çalıyor, dıştan bakılınca sanki hiçbir şey yokmuş gibi mükemmel bir sunu yapılıyordu seyredenlere.

İdari İşler Baş Yardımcısı Mutlu'ya bakanlıktan bir telefon geldi o sıralarda. «Provayı kesin. Kurt yoldadır,» denildi. Mutlu Sanat İşleri Yardımcısına haber yolladı. Şamil Agun yazılı bir emir olmadıkça provayı kesemeyeceğini söyledi. Çalmaya devam etti.

Saat 16.30 sularındaydı. İkinci perde bitmiş, sonuncu başlamak üzereydi. Kurt tiyatroya geldi. Yalnız değildi. Yeni Genel Müdürün, yeni 'Intendant'ın, bir zamanlar Muhsin Ertuğrul'un oturduğu koltuğa getirilen Kurt'un yanında bir minibüs dolusu toplum polisi vardı. Ellerinde tomsonları, herhangi bir saldırıya karşı müteyakkız, Genel Müdürlük kapısından girdiler. Kurt, bakanlıkta can güvenliğinden söz etmiş (ya da bakan öyle uygun görmüş) ve yanına koruma verilmişti. Ve yıllar önce Tito'nun izlediği bir galadan bu yana ilk kez silahlı polisler tiyatroya geliyorlardı. Kurt'la birlikte.

Kurt makam odasına geçti. Aykal geldi. Devir teslim yapıldı. Aykal kapıya kadar geçirildi. Gitti. Kurt yalnızdı artık. Genel Müdürdü.

Toplum polislerinin komseri sağa sola bakındı. Yukarıda prova sürüyor, Melikov'un onun bile kulağına yabancı gelmeyen ezgileri binanın koridorlarına yayılıyor. Sanatçılar sahnede hırsla, azimle, inatla dansediyorlardı. Kurt'a bir saldırı söz konusu değildi. İzin istedi, iki nöbetçi bırakıp diğerlerini yanına aldı. Gitti.

Saat 17.30 sularında son genel prova bitti. Sanatçılar birbirlerini kutluyorlardı. Herşey o kadar doğru, o kadar düzgün gitmişti ki! Güzel bir iş başarmanın sevinci onların o çocuksu ruhlarını sarıvermişti. Yarın yapıt seyircisine kavuşacak, tam anlamıyla bir bütün olacak, doğacaktı. Her şey unutulmuştu o bir an için. Sanatçılar dağıldılar.

Kurt sanatçıların dağıldığını öğrenince odasına bir görevli çağırdı. Görevli tomsonluların arasından geçti, odaya girdi. Kurt cebinden bir yazı çıkardı, görevliye verdi. Bu ivedi TRT'ye gönderilmesi gereken bir ilandı. Ferhat ile Şirin balesinin açılışının teknik nedenlerle ertelendiğini, yarınki gösteri için davetiyeleri olanların gelmemelerini içeren ilanın o akşam TRT'den duyurulmasını istiyordu Kurt ilk icraati olarak.

Görevli TRT'ye geldiğinde kurumun haber bölümünde de Prof. Cavit Orhan Tütengil'in cinayet haberi hazırlanıyordu. İki haber de o gece yayınlandı.

Kurt bina görevlilerine kendi çıktıktan sonra kapıları sıkı sıkı

KURT ZOR DURUMDA

İsmet Kurt'un gazetecilere verdiği yanıtlar.

Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğünden istifa eden Kurt'a gazetecilerin sorduğu sorular ve İsmet Kurt'un verdiği yanıtlar şöyledir:

Soru: Ferhat ile Şirin Balesini neden kaldırdınız!?

Yanıt: Efendim kaldırmadım erteledim. Bir kez oyun oynanacak duruma yeterliliğe gelmemiş olduğuna tanık oldum.

Soru: Sayın Kurt, oyunu (provalarda, özellikle son provada) izlediniz mi?

Kurt: Hayır, izleyemedim.

Soru: İzlemediğiniz oyunu nasıl yetersiz bulabildiniz.

Kurt: Ben duydum efendim, bazı sanatçı arkadaşlardan, oyunu izleyenlerden aldığım bilgi bu yönde, ayrıca oyunu kaldırmaktaki, pardon kaldırmadım erteledim, ertelememdeki bir önemli neden de aldığımız ihbarlar, kurumda yaratılmak istenen anarşi ile ilgili.

Soru: Efendim sanat kurulu üyelerinin tümü ve bu arada oyunun müziğini yapan Arif Melikov dahil hepsi oyunun oynanabileceğini açıkladılar.

Cevap: Efendim sanat kurulunun yanında Genel Müdürlük makamının da görüşü var. Bir de gergin ortamı düşününüz.

Soru: Kültür Bakanlığı Müsteşarı Bilgiç sizden, Nazım Hikmet'in adının afişten kaldırılmasını istediğini bana söyledi. Siz buna ne diyorsunuz.

Cevap: Hayır doğru değil, kimse bana böyle bir şey söylemedi.

Soru: Bu çağda bir sanat eserini sahneden kaldırmak gibi bir karar verdiğiniz için bir sanatçı olarak üzüntü duydunuz mu?

Yanıt: Ben de eskiden gazetecilik yaptım. Beni bir yere götürmek için kasıtlı soru soruyorsunuz.

Soru: Yeni Genel Müdürden bu oyunun oynanmasını önerecek misiniz?

Yanıt: Yeni Genel Müdürün işine karışamam.

Soru: Bir sanatçı olarak bu oyunun oynanmasını ister misiniz?

Yanıt: Bu kadar soru yeter, sizlere teşekkür ederim.

kapamalarını, içeriye kimseyi almamalarını tenbih etti. Gece binada bir bomba olduğu kuşkusuna kapılacak, onlara sabaha kadr ortalığı didik didik aratacaktı. Kurt evine döndü.

Gösterinin iptali haberiyle birlikte kurumdaki demokratlar harekete geçtiler. Telefonlar çalışmaya başlamıştı. Önce sanatçı örgütleri aralarında toplandılar. Tİ-SAN, DETÇA, TÜM-DER, İşçi Kültür Derneği temsilcileri ertesi sabah erken bir basın toplantısı yapmaya karar verdiler. Bir gurup gece geç saatlere kadar ortak basın açıklamasının metnini hazırlıyor, bir gurup gazeteleri dolaşarak haber veriyor, başka bir gurup ise demokratik kitle ve sınıf örgütleriyle ilişki kuruyordu. Baş vurulan her örgüt kendilerini destekleyeceğini bildiriyordu. Demokrasi güçleri Kurt'a meydanı kolay bırakmayacaklardı. Sanatçı örgütlerinin İstanbul, İzmir merkez ve şubeleriyle görüşüldü. Bu kentlerde de çalışmalar yürütülecekti. İlericiler, demokratlar, devrimciler hep uyum içindeydiler bu konuda. Sanata yapılan bu azgın politik saldırıyı var güçleriyle kınayacaklardı.

8 Aralık 1979, Cumartesi sabahı basın toplantısının son hazırlıkları yapılırken bale sanatçıları da Büyük Tiyatroda toplanmışlardı. Ertelenme haberi duyulmuştu. Suskundular. Gergindiler. Kimileri ağlıyordu. Kurt bir yere ayrılmamalarını, bale çalışma salonuna gelerek kendileriyle görüşeceğini bildirdi. Fazla konuşmadılar. Derhal terkettiler orayı. Taksilere bindiler, basın toplantısının yapılacağı Ankara Sanat Tiyatrosuna geldiler. Demokrasi güçleri, sanatçı örgütleri, meslek örgütleri, kitle örgütleri, sendika temsilcileri, basın, televizyon kameraları oradaydı. Mücadeleleri boyunca onlarla omuz omuza duracak örgütlerin sayısı çok yüksekti. Önce Ankara'da, sonra İstanbul'da onları destekleyen örgütler arasında Tİ-SAN, DETÇA, İşçi Kültür Derneği, TÜM-DER, Türkiye Yazarlar Sendikası, Sanatçılar Birliği, Karikatürcüler Derneği, AFSAD, Ankara Deneme Sahnesi, Türkiye Sinematek Derneği, FİLM-SES, YÖN-SEN, Sinema Yazarları Derneği, Arkeologlar Derneği ve Halkevleri gibi sanat, kültür ve meslek örgütleri; TÖB-DER, TÜTED, TÜS-DER, TRT-DER, İstanbul Barosu, Çağdaş Hukukçular Derneği, Çağdaş Gazeteciler Derneği, Ankara Tabibler Odası, Makina Mühendisleri Odası, Köy-Koop, Halk-Koop Ankara Birlik, gibi meslek ve kitle örgütleri ve işçi sınıfının, başta Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu DİSK olmak üzere, Maden-İş, Baysen, Bank-Sen, Aster-İş, Petkim-İş, Tek Ges-İş, Dev Maden-Sen, Tüm Has-İş, Beton-İş, Yeni Haber-İş, Dev Topak-İş, Sosyal-İş, Petrol-İş ve Enerji-İş gibi güçlü sendikal örgütleri vardı.

Aralarında havanın siyasi kokmaya başladığını söyleyenler çıkmadı değil. Ancak çoğunluk siyaset kokusunun çoktan bacayı sardığının bilincindeydi. Ve siyasal bir darbenin onların iki aylık hem bedenî hem fikrî emeklerinin ürününü bir anda nasıl tuz buz ettiğini görmüşlerdi. İlk heyecan geçiyor, yerini kararlılık alıyordu. Bütün o yorgunluk, o aşırı zorlama, sakat kaslarla serfedilen çaba... Kim ödeyecekti bunların karşılığını? Hesabı sorulmak gerekirdi.

Sanatçılar geldikleri yere, Büyük Tiyatronun bale çalışma salonuna geri döndüler. Ama bu kez haber onlardan gitti Kurt'a. Kendisiyle görüşeceklerdi. Gelsindi. Evet, yaşları yirmi-yirmi üç, kızlar erkekler, geçen yıl bir televizyon söyleşisinde «Bize bacaklarımızı çalıştırmasını öğrettiler, kafamızı değil,» diyenler, bale sanatçıları çağırıyorlardı bir günü dolmayan genel müdürü karşılarına. Ondan soracakları vardı. Geldi Kurt.

«Oyunu neden kaldırdınız?» dediler.

«Kaldırmadım, erteledim,» dedi.

«Neden ertelediniz öyleyse?» dediler.

«Teknik yetersizlik...» diyecek oldu.

«Biz dün genel prova yaptık. Doğru değil bu,» dediler.

«İşin içyüzünü nasıl açıklayabilirdim? İhbarlar yapıldı. Bomba ihbarları. Sizlerin can güvenliği söz konusuydu. Ben 25 yıllık sanatçıyım!» dedi.

«O sorumluluk bize ait. Size hepimiz imza veririz,» dediler.

«Olmaz,» dedi.

«Tiyatro bölümüne üç kez ihbar yapıldı. Ama onlar oynadılar. Biz de ne olursa olsun oynarız,» dediler.

«On gün sonra oynasanız ne olur? Bu akşam olmaz,» dedi.

«On gün sonra bir ihbar daha gelirse ne olacak?» dediler, «Oyun ilelebet ertelenecek mi?»

«Onu bilmem,» dedi.

«Biz uzun süredir gece gündüz çalıştık. Hepimiz sakatız. Erteleyecek gücümüz yok,» dediler.

«Ben 25 yıllık sanatçıyım,» dedi.

«Siz bir genel müdürsünüz. Yetkinizi kullanıp oynattırın baleyi,» dediler.

«Hayır,» dedi, «bakanlık kararı olmadan yapamam.»

«Kaldırmanız için de mi bakanlık kararı vardı?»

«Kaldırmadım ki, erteledim.»

«1309 sayılı yasaya göre oyunu açma yetkiniz var.»

«Hayır, yok yetkim. Yok!»

«Siz Devlet Opera ve Balesi kuruluş yasasını, 1309'u okuyun!»

ankara devlet balesi

Bale Baş Koreografı	Duygu AYKAL
Koreografiar	Altan TEKİN
Bale Baş Öğretmeni	Oya ARUOBA
Bale Öğretmenleri	Güzide NOYON - Nikolay HARITONOV - Hüsnü SUNAL - Shirley SUBAŞI
Repetitörler	Oya ARUOBA - Nikolay HARITONOV Evinç SUNAL - Altan TEKİN
Kordo Bale Şefi	Evinç SUNAL
Koreolojistler	Suna ŞENEL - Serap DAYIOĞLU
Kondüit	Saruhan GAZNE
Bale Piyanistleri	Ayşe PERK - Alan PİNDER - Nejat CENDELİ
Teknik Sorumlu	İdris AYDIN
Teknik Sorumlu Yardımcısı	Aysun KEMERLİ
Sahne Uzmanı	Deniz ONUK
Bale Müdürü	Cüneyt SOYKÖK

SANATÇILAR

Müride Aksan
Neslihan Aklan
Ayhanım Alpar
Güllsian Asya
Şadan Aydemir
Hülya Aydın
Lale Balkan
Handan Bayülken
Bilge Berkin
Nalan Birvar
Dilek Böke
Nevin Bölügiray
Hadiye Centilmen
Deniz Çığ
Merih Çimenciler
Suna Çubukçu
Hülya Dizmen
Fatma Er
Gülsen Erbaylı
Sevtap Erensoy
Serna Erinç
Yasemin Erkan
Feryal Esgin
Sevgi Feyman
Neyran Fişek
Semra Göktan
Neşe Gürkan
Fatma İzgeç
Canan Kadam
Aysun Kemerli
Gülcan Kıraner
Serpil Kıvrak
Asuman Koryürek
Mualla Köksal
Zuhal Kutsal
Binnaz Mutlu
Salima Okanar
Deniz Olgay
Nurdan Özbaş
Nesrin Özdilek
Serap Özkarlal
Özgül Özlem
Jale Özsoy
Gülay Sargın
Cihan Sezan
Şule Sezener
Sabriye Sezer
Nurdan Sinkil
Yıldız Sipahi
Semiramis Sökmen
Shirley Subaşı
Ayşe Sun
Meriç Sümen
Ümran Sümen
Ayfer Şardağ
Fatma Şengül
Nimet Taragay
Rengin Taş
Ömür Tığrak
Efza Topçu
Gülendam Türkşen
Özcan Ülgenlay
Taner Akakçe
Mustafa Altekin
Özkan Aslan
Cevat Aydemir
Idris Aydın
Mehmet Balkan
Mesih Beken
İhsan Bengier
Mustafa Burçak
Erkan Çimenciler
Önder Dirin
Erhan Ergüler
Turgay Eşen
Fahrettin Güven
Ferit Kaygusuzer
Tufan Kaytmaz
Ercan Kazbek
Semih Küren
Can Odabaşı
Yekta Oktay
Kemal Özcan
Oğuz Özlem
Ceyhun Özsoy
Haluk Özsoydaş
Üstün Öztürk
Ateş Selçuk
Uğur Seyrek
Tunç Sökmen
Cüneyl Şekercioğlu
Cumhur Tandoğan
Altan Tekin
Mert Türkoğlu
Tacettin Uyanık
Mehmet Yalız

«Ben 25 yıllık sanatçıyım!»

«Dekorlar durabilir,» dedi çok genç, ufak tefek biri boyundan umulmayan bir sesle, «Harcanan bir buçuk milyon lira da heba edilebilir. Ama bizim emeğimiz ne olacak? Siz en iyisi, istifa edin!»

«İstifa edin!» dediler.

«Ben buraya Genel Müdür olarak değil, 25 yıllık bir sanatçı olarak geldim. Cebimde istifa mektubumla geldim. Sizlerle anlaşamazsam, beni istemiyorsanız burada yerim yok!» dedi.

«İstifa edin!» dediler.

Cebinden bir mektup çıkardı Kurt. Okumaya başladı:

«İcraatım sırasında sanatçı arkadaşlarımla yaptığım temaslarda ve aldığım tehditkâr ihbarlardan edindiğim intiba maalesef

anarşik olayların bu sanat müessesesine sıçramış bulunduğudur. Kuruma, sanatçı arkadaşlarıma faydalı olamayacağımı anlamış bulunuyorum,»

Kurt gerçeği söylüyordu. İstifa edecekti. Hatta bir gün önce, daha koltuğuna yeni oturmuşken, kendisini kutlamaya gelen birkaç kişiden birine bu mektuptan söz etmişti. Ama bu inanılacak gibi değildi. Kimse de inanmadı.

«Peki, siz sırf iki günlüğüne buraya Ferhadı kaldırmaya mı geldiniz?»

«Hayır. Bu durumun oluşmasına basına verdiği beyanatlarla Gürer Aykal neden olmuştur.»

«İstifanızı basına açıklayın!»

«Pazartesi günü bakanla görüşmeden açıklayamam.»

Sanatçılar üç kez yinelettiler Kurt'a istifa edeceğini. Hatta bir söylentiye göre çocuklarının başına yemin bile etti.

Toplantı dağıldı. Kurt basın mensuplarıyla görüşmedi. Bina boşaltıldı. Kitlendi.

Sanatçılar bir türlü birbirlerinden ayrılamıyorlardı. İki aylık üretim süreci, heyecan, yorgunluk, sonra da gösterinin iptali. Bunu kabul edemiyorlar. Daha doğrusu, bilseler de inanamıyorlardı. Akşamüstü saat 19.30 da sanki açılış yapılacakmış gibi tiyatroya gelmeye karar verdiler.

Sözleşilen saatte yalnız bale sanatçıları yoktu. Orada. Operacılar, tiyatrocular, basın mensupları, sanatçıların yakınları hep gelmişlerdi. Umulmayan bir ölüm haberi almış gibi bir aşağı bir yukarı Büyük Tiyatronun önünde geziniyorlar, konuşuyor, bekliyorlardı. Kimilerinin onları korkutmak için yaptıklarının yasalara aykırı olduğunu söylemeleri, sıkıyönetime, Mamağa götürülecekleri, saçlarının kesileceğini anlatmaları onlar için farketmemişti. Göreve gelmişlerdi: o kadar. Ayrı ayrı kapıya gidiyor, güvenlik görevlilerine oyunu soruyor, ertelendiğini bir kez daha duyuyorlar, sonra gene bekliyorlardı.

Çatlak sesler yok değildi aralarında. İçkili bir tiyatro oyuncusu, sanatçı kapısından içeri girmiş, binaya girmenin yasak olduğunu kendisine açıklayan görevliye «Bana bak Mustafa,» demişti, «seninle kötü olmayalım. Beni ancak polis durdurabilir. Aç telefonu, çağır sıkıyönetimi!» Bu adam bir saat dolandı kalabalığın arasında, bağırdı, çağırdı... Ama kimse uymadı kendisine.

Bir başkası ise çok esrarengiz bir edayla soruyordu rasladıklarına, «Ruslar yok mu?»

«Onların bu işle ne ilgileri var?» denildi kendisine.

Cebinden bir paket Samsun çıkardı adam. «İçmez misiniz?»

«BİR AŞK MASALI — FERHAT İLE ŞİRİN» ÜSTÜNE

DMİTRİ ŞOSTAKOVİÇ

«Bir Aşk Masalı - Ferhat ile Şirin» müzik ve tiyatro unsurlarının üst düzeyde işlendiği bir yapıttır. Doğuştan büyük bir sanatçı olan Arif Melikov'un müziği tam anlamıyla profesyoneldir, usta işidir. Partisyonun derin bir müzik dramaturgisi, bir iç gelişmesi vardır. Oyun kahramanlarının müzikal karakterleri kesin hatlarla çizilmiştir. Orkestrasyonu çok renkli olan bu bale yapıtında çok değişik buluşlarla karşılaşılmaktadır. Tüm bu özellikler bızı bu üst düzeydeki yapıtı büyük bir ilgi ve dikkatle izlemeye zorlamaktadır.

Bu tür yapıtlarda ender rastlanan bir özellik de «Bir Aşk Masalı - Ferhat ile Şirin» de gözlemlenmektedir. Yaratıcı çalışmayı yapmış olan sanatçılar tam bir ortak çaba örneği sergilemiş ve parçalanamaz bir bütün oluşturmuşlardır. Yapıtta yüce bir hümanizma'nın seslenişi duyulmakta, çağın büyük ilerici düşünceleri işlenmekte, insanın kendi halkıyla bağlılığı sergilenmektedir.

---

diye sordu. Almadılar sigarasından. Biri ona baktı, «Hayat güç,» dedi, «yaşamak zor.» Adam gitti.

Ruslar (!); bir Azeri, bir Ukraynalı, bir Byelorusyalı orada yoktular. Onlar da sabah öğrenmişlerdi durumu. Hiçbir şey söylememiştiler. «Problem yok!» ta dememişlerdi. Sadece birlikte çalıştıkları arkadaşlarına, sanatçılara, teknisyenlere teşekkür etmişler, ellerini sıkmışlar, ayrılmışlardı. Bir tek Melikov gazetecilerle görüşmüş ve şöyle demişti: «Biz provalarla yapıtı hazır ettik. Genel prova yapıldı. *Ferhat ile Şirin* hazırdı. Yöneticilerin dediği gibi herhangi bir teknik arıza sözkonusu değildir. Bu oyun oynanmayacaktır. Belki ile yaşanmaz. Bu nedenle dönüyorum.»

Bekleyenler gösterinin başlama saati olan 20.30'a kadar oralarda durdular. Ertelenme kararını duymamış davetlilerden gelenler oldu. Sanatçılar durumu onlara anlattılar. Gazetecilerin sorusuna yanıt veren sözcüleri, «Mücadelemizi sonuna kadar sürdüreceğiz,» dedi.

Çevrede hiç te sanatsevere benzemeyen tiplerin sayısı artmıştı. Sessizce ve hep birlikte dağılındı. Saat 20.30'da polisler, jandarmalar geldiler. Boş tiyatro binası kordona alındı.

11 Aralık, Pazartesi günü sabahı opera korosu o gece oynanması gereken *Carmina Burana* yapıtının provası için toplanmışlardı. Ancak ne orkestradakiler ne korodakiler çalışacak durumda

değillerdi. Çalışmalar kendiliğinden kaldırıldı. Bale sanatçıları da gelmişlerdi. Yıllardır aralarına örülmüş olan yapay duvarlar bir anda erimişti. Birbirlerini çok iyi anlıyorlardı. Derhal bir dilekçe hazırlandı. Sanata, emeğe yapılan bu saldırıyı onlar da kınıyorlardı. Hepsi imzaladılar.

Ya geceki oyun ne olacaktı? Kurt gidecek miydi? Açıklayacak mıydı istifasını? Eğer gerçekten ayrılacak idiyse görevden, neden kabul etmişti? Bunu sinsi bir oyun olarak görenler vardı. Ama çoğunluk o kanıda değildi. Onlar biliyordular ki kimse, en kurnaz, en dessas kulis politikacılar bile sanatçıların böyle, sıkılı bir yumruk gibi tekleşeceklerini, haklarını savunacaklarını düşünemezdi. Tepki çok büyük olmuş, atılan adımdan geri dönülmüştü. Ama ya o gece oyun oynanırsa? Bu tepkinin heyecanının tükendiğini, onların yeniden uysallaştıklarını göstermez, hatta daha istifa ettiği kesinleşmemiş olan Kurt'un kararından dönmesine neden olmaz mıydı? O gece oyun oynanmamalı, tepkinin sürdüğü kanıtlanmalı mıydı yoksa?

Koristlerden kimileri o gece hiç kimsenin gösteriye gelmemesini önerdiler. Ama bu sakıncalıydı. Yasal sorunlar çıkabilirdi. Sesleri kısık olanlar vardı. Onlar sağlıkları için daha dikkatli olabilirler, örneğin doktora başvurabilirlerdi. Kilit noktalardaki beş on sanatçı hastalansa, rapor alsa oyun oynanamazdı.

Bir anda akla eski Genel Müdür Gürer Aykal geldi. O en kilit noktadaydı. *Carmina Burana*'yı o yönetiyordu. Kararnameyle görevden alındıktan sonra kurumla resmen hiçbir ilişkisi kalmamıştı. Oysa yapıt onsuz sunulamazdı. Olağan bir durum olsa kurum kendisiyle geçici sözleşme imzalar, o da ücretli olarak gelir yönetirdi. Ancak daha böyle bir sözleşme imzalanmamıştı. İmzalanmayabilirdi de. Nitekim bu yapıt dışında bütün çalışmaları iptal etmiş olan yeni yönetim bu olasılığı düşünerek başka bir şefe öneri yapmış, ancak ondan çok zor olan bu yapıtı yönetebilmek için en azından dört prova gerektiğini öğrenmişti.

Aykal 11 Aralık 1979 gecesi *Carmina Burana*'yı yönetti. «Ben sanatın bir hizmetçisiyim. Her an da hizmet etme görevimi sürdüreceğim,» (Milliyet Sanat) diye düşünmüştü. Ama koronun morali bozuktu. Sesleri düzgün çıkmıyordu. Çok ölgün başlayan gösteri müziğin etkisiyle güçlendi, güçlendi... ve son akorlar koristlerin duygularını dile getirircesine haykırıldı. Salondan patlayan alkış daha çok günün kahramanları Aykal ve o gün kendiliğinden görevden ayrılmış olan yardımcısı Agun'aydı.

«Bir maşa olarak kullanıldığı için istifa kararından vazgeçmeyen» Kurt, 12 Aralık günü görevden ayrıldı. Bunu 13 Aralık günü yaptığı bir basın toplantısında açıkladı. Ancak, «anarşinin artık opera ve baleye girdiğini» işaret etmeyi de unutmadı.

Ferhat ile Şirin olayının ilk bölümü böylece kapanıyordu. Ama bütün mesele bir balenin prömiyer gecesi sergilenip sergilenmemesi miydi? Daha derin anlamları yok muydu *Ferhat ile Şirin* olayının?

Görevden alındığında Gürer Aykal bir gazeteciye, «Hiç olmazsa sanat çevresine politikanın sokulmayacağı» kanısını taşıdığını söylemiş, sonra da eklemişti, «Sanat ile Politika ayrı şeylerdir. Politikanın girdiği yerde sanat olamaz. Bu yüzden de görevden alındığıma üzülüyorum diyemem. Böyle bir anlayışla çalışamazdım.» Haklı mıydı?

Devlet Opera ve Balesi kurumuna politikanın girdiği açıktı. Ama politika ne demekti? İnsanları yönetmeyi meslek edinmiş olanların aralarındaki çekişmeler mi, yoksa kendilerini yönetmek isteyen insanların bu hakları için mücadeleleri mi?

Ve bütün bu olaylar başta Devlet Opera ve Balesi'nde çalışanlar olmak üzere ülkemizin tüm sanatçılarının kafasına aynı soruyu düşürüyordu: Müzik kadar 'soyut' bir sanat dalında bile sanatçının yansız olması mümkün müydü? İnsanoğlu toplumdan soyutlanarak *sanatın* hizmetçisi olabilir miydi? Bunu değiştirmek kime düşüyordu?

Görünüşte bir Nazım Hikmet adı etrafında kopan fırtına aslında neye işaret ediyordu?

YORUM...

BİR AŞK MASALI'NIN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Demirel hükümetinin Kültür Bakanı Tevfik Koraltan'ın sözlerine kulak verelim. Bu adam Nazım Hikmet için «vatan haini», Bertolt Brecht için «Doğu Almanya'lı kavgacı yahudi» diyor. Nazi Almanya'sındaki ünlü kitap yakma törenlerini çağrıştıran bu sözler, üçüncü MC iktidarının niyetlerini hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak biçimde ortaya koymaktadır. Bir yanda cinayetler, kırımlar, baskı ve işkenceler, öte yanda en ufak bir aydınlık düşünceye, insanlığın kültür mirasına karşı azgın saldırı, sansür ve yasaklama. Türkiye'de yaşamaya, üretmeye, yaratmaya niyeti olan herkes tüm gücünü, tüm olanaklarını kullanarak bu gericiliğe, bu faşist işgale karşı savaşmak zorundadır.

Devlet Opera ve Balesi sanatçıları emeklerine sahip çıkarak, yasaklamaya karşı tek yumruk birleşip seslerini yükselterek, faşist işgale karşı direnişin onurlu bir örneğini verdiler. Temel haklarını savunan bir avuç sanatçının ve demokrasi güçlerinin birliği karşısında saldırganlar bocaladı, bunların irili ufaklı elebaşları, maşaları abuk sabuk sözler ederek kendilerini ele verdiler. Cehaletleri, kafasızlıkları, iyi ve güzel olan herşeye düşmanlıkları sırıttı.

En başta alınacak ders şudur: Biz bu çeteyi geriletebilir, yenebiliriz. Bütün sorun direnişi, savaşımı sürekli kılmak, birlikteliği sürekli kılmaktadır. Sanatçıların, aralarındaki yapay ayrımları, sürtüşmeleri bir yana bırakıp en geniş ölçekte örgütlenmeleri bugün yalnızca bir hak hukuk sorunu değil, varolmak, ya da varolmamak sorunudur.

Böyle bir birlikteliği sağlamak ve kalıcılaştırmak için demokrasi güçleri durum değerlendirmesi yapmak zorundadırlar. Bugünü hazırlayan etkenlerden biri (en önemlilerinden biri) CHP ağırlıklı iktidar dönemindeki uygulamalar ve izlenen siyasettir. Bu iktidar döneminde iyi niyetli çok laf edilmesine karşın, kurumlarda demokratikleşmeyi kalıcılaştıracak ciddi tek adım atılmış değildir. Ne kurumlar özerkleştirilmiş, ne de kurumlardaki antidemokratik

yönetmeliklerde bir değişiklik yapılmıştır. Başa getirilen kişilerin ilerici olmaları, demokratikleşmenin kalıcılığı için elbette yeterli olmayacaktı. Kurumların başına getirilen kişilerin uygulamalarını denetleyecek bir örgütlenmenin olmayışı, gericiler iktidara geldiğinde doğal olarak örgütlü bir karşı koyuş yerine kendiliğinden patlamalar ve kişisel çıkışlar seçeneğini öne çıkarttı.

Nitekim Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürü Gürer Aykal'ın tutumunu bu açıdan değerlendirmek gerekir. Sayın Aykal, bakanlığın baskısına karşı Nazım Hikmet adının afişten kaldırılmaması yolunda dürüst bir aydın davranışı göstermiştir. Fakat eğer kurum içinde geçmişin hatalarıyla kökten hesaplaşıp tabanla sıkı bağlar kurabilmiş olsaydı, direniş kendiliğindenlikten kurtulur, birlikte karar alınır ve demokratik mevziler sonuna kadar savunulabilirdi. Örneğin Carmina Burana gösterisi yapılmaz ve direniş daha ileri boyutlara ulaştırılabilirdi.

«Bir Aşk Masalı»nın yasaklanması ve buna karşı oluşan hareketi iyi değerlendirelim. Faşistler tüm kurumları işgal etmek, örgütleri dağıtmak, demokrasi güçlerini parçalayıp sindirmek için planlı programlı saldırıyorlar. Çünkü bu enflasyonun, bu işsizliğin, pahalılığın önü alınamıyor. Uluslararası planda ve Türkiye'de bunalıma çare yok. Biricik yol demokrasi güçlerinin iktidarı alması. Kırımlar, cinayetler, baskılar bunu önlemek, ücretleri dondurmak, emekçileri susturmak için. Bu rezilliğe boyun eğmek istemeyenler için tek yol birleşmek, direnmek, örgütlenmek ve iktidara gelmektir. Kazanılmış demokratik mevzileri kolayca terketmek yok! Her koşulda birleşip direneceğiz. Faşistler ve onlara uşaklık edenler, tek bir sanatçının, tek bir demokrat aydının kolay yutulur lokma olmadığını anlayacaklar. Gericiliğin kurmayları Türkiye'yi tecrit ederek işlerini kolaylaştırma planları kuruyorlar. Bir Aşk Masalı'nın yasaklanması, Sovyetlerle olan kültür anlaşmasını sabote etmeye de yöneliktir. Faşizme karşı en geniş cephede demokrasi kavgası: Bu aynı zamanda, Türkiye'yi içinde bulunduğu cehennemden, kitleleri kıvrandıran kargaşa ve bunalımdan kurtaracak olan bağımsızlık ve demokrasi güçlerinin iktidarı için de kavga demektir. Tüm güçlerimizi toparlar ve bu kavgada örgütlersek, temelde güçsüz ve asalak olan bu çeteleri mutlaka yeneriz.

TEVFİK MELİKOV İLE BİR SÖYLEŞİ

Nazım'ın« Bir Aşk Masalı»nın 23 Mart 1961 tarihli ilk gecesinde: Bas koriyograf Yuri Grigoryeviç, besteci Arif Melikov, ressam Simon Virsaladze, Nazım ve orkestra şefi Niyazi

SANAT EMEĞİ — Sayın Melikov, bize Bir Aşk Masalı*'nın geçmişini anlatır mısınız?*

MELİKOV — Benim *Bir Aşk Masalı* balesi ilk defa 1961'de Leningrad'da Kirov Balesinde temaşa edilmiştir. Bu balenin librettosunu Nazım Hikmet yazmış. Kendi öz piyesinden esasında... Nazım Hikmet'le biz defalarla görüşüp librettonun bazı kısımlarının bale sahnesine gelmesi problemlerini işlemiştik birlikte. Bu işte koreograf Yuri Grigoroviç te vardı. Dekoratör Simon Virsaladze de vardı. Demek isterim ki bu işimiz bizde öyle merak uyandırmış, bize öyle ciddi gelmişti ki kimi zaman libretto hakkında ardıcıl sekiz, dokuz saat sohbet ederdik.

Eserin ilk prömiyerinde hepsi oradaydı. Nazım Hikmet'te oradaydı. Eseri Niyazî (Tagizâde) yönetiyordu. Leningrad'daki tiyatroda... Ve ben gördüm ki Nazım Hikmet o eserin temaşasında seviniyordu. O derdi ki, «Bu eserin müellifi ben değilim. Çünkü bu bir halk destanıdır. Ben onu bir balaca (küçük) piyes şekline sokmuşum.» O bir büyük sanatçı olarak kendi işini hep küçümserdi. Oysa onun bu piyeste ehemmiyeti çoktur.

SANAT EMEĞİ — 1961'den bu yana Bir Aşk Masalı *sık gösterildi mi?*

MELİKOV — Yapıt bu güne kadar 60 kadar tiyatro sahnesinde görülmüştür. Bunlar arasında Moskova, Leningrad, Kiev, Bakû, Novosibirsk, Harkov, Alma Ata, Frunze, Ulanude, Saratov... vardır, Helsinki, Prag, Bratislava, Leipzig, Dresden, Sofia... vardır. Yugoslavya'da da temaşaya konulmuştur bu eser. Sonra turneleri var. Dünyanın çok ülkelerinde bu temaşa turne yapmıştır. 18 yıldır bu temaşa Japonya'da olmuş, Amerika Birleşik Devletlerinde olmuş, İngiltere'de olmuş, Almanya'da olmuş, Avusturalya'da olmuş, Yugoslavya'da olmuş, Polonya'da olmuş, Birleşmiş Arap Ülkelerinde olmuş... Hayatı bu temaşanın güzel olmuştur. Ve bestekârın da sanatçının da en büyük hoşbahtlığı ondandır ki onun (Nazım'ın) eseri yaşıyor.

SANAT EMEĞİ — Bir Aşk Masalı *neyi anlatır sizce?*

MELİKOV — Bu bale bence çok anlamlıdır. Çünkü bir aşk sözünün hiçbir eserde bu kadar manası yoktur. Yapıtın bütün meseleleri aşk sözünden gelir. Eğer Ferhat, Şirin'i seviyorsa, bu aşktır. Şirin, Ferhat'ı seviyorsa bu aşktır. Mehmene Banû Şirin'i seviyor, ona yüz güzelliğini veriyorsa bu aşktır. Ferhat'ı bağışlıyorsa bu aşktır.Ferhat öz halkını seviyorsa bu aşktır. Eserde aşk, sevgi esas maksattır. Çünkü biz biliriz ki hayatta gelip giden şeyler çoktur. Ama aşk, sevgi ebedidir.

Biz biliriz ki bütün halkların aşk destanları var. Tristan ile Isolde, Romeo ile Jüliyet bunların en ünlülerinden. Şarkın da kendi aşk, sevgi destanları var; Kamde ile Madan gibi... En büyük destanlardan biri de Ferhat ile Şirin'dir. Biz biliriz ki bizim büyük Nizamî, *Ferhat ile Şirin* eserini yazmış. Bu eser Orta Asya'da bütün büyük sanatçılar tarafından işlenmiş. (Alişir) Nevaî'nin *Ferhat ile Şirin* eseri var. Biz biliriz ki bu *Ferhat ile Şirin,* bizim vatanda olan gibi, bütün şarkta olan gibi Türkiye'nin de öz destanıdır. Bir halk olabilmez ki —bir şark halkı— demesin ki «Bu destan benimdir.» Demek bu destan ebedi kamunundur. Şark ülkeleri onunla hoş-bahttır ki onun aşk destanları, ebedi destanları bugün garp ülkeleri için de bir numûnedir. Ben diyebilirim ki Ferhat ile Şirin'in

muhabbeti Tristan ile Isolde'nin ya da Romeo ile Jülyetin muhabbetinden aşağı kalmaz.

Ve bu yüzden de bugün Amerika'da biz bu eseri gösterdiğimizde onlara da bu eser yakındır. Bunu Almanya'da gösterdiğimizde onlara da yakındır. Türkiye'de Türklere gösterdiğimizde onlara da yakındır. Azerilere Azerbaycanda gösterdiğimizde onlara da yakındır. Çünkü aşk, ebedi olarak, temiz aşk, temiz muhabbet her zaman yaşayacaktır. Biz de sahnede insanlara bu büyük muhabbeti yeniden gösterdik.

SANAT EMEĞİ — Eserin müziğine Azeri müziği diyebilir miyiz?

MELİKOV — Bu eserin musikisini yazdığımda ben Azeri musikisinden istifade eylemişim. Ama bu problemi bir Azeri musikisi problemi gibi görmüyordum. Tam manada büyük şark musikisi gibi görüyordum. Buna göre burada Türk seslendirmelerinden, Türk rakslarından istifade eylemişim... Şarkın makamlarından istifade eylemişim... Bu şark seslendirmesini şarkın umumi bir seslendiriliş meselesi gibi düşündüm. Ve eserde bu problemler düzgün kalkıyorsa, eser bizi ilgilendiriyorsa, bizim kalbimize dokunuyorsa demek ki bütün halkların da kalplerine dokunmalıdır. Bu eserin on sekiz, on dokuz yıllık hayatı bana şunu kanıtladı ki; dil, seslendirme problemi yoktur. Eğer problemler büyük konularsa, sevgi varsa, muhabbet varsa, yetenek varsa bu herkese yakın olur.

SANAT EMEĞİ — Biyografinizde görmediğimiz bir noktayı merak ediyoruz. Nasıl bir aileden geliyorsunuz? Anneniz, babanız ne iş yaparlardı? Nasıl bir yerde doğdunuz?

MELİKOV — Ben Bakû şehrinde doğmuşum. Benim babam subaydı, musikici değildi. Anam edebiyatçıydı, öğretmendi. Ama bizim çok güzel bir halk çalgımız vardır; —siz ona yaylı tambur dersiniz, biz kemençe deriz— anam onu çok güzel çalardı. Azerbaycan halk makamları çalardı. Çocukluktan ben evde musikiye alışmışım. Ve çocukluktan beri bizim evde edebiyat ve musiki yaşamış. Bakmayın benim musikiye geç girdiğime, musiki benim kalbimde hep yaşardı. Ve musikiye geç geldiğim için ben hayatımın bir devrinde günde yirmi saat çalışırdım. Ve çalıştığımdan da zevk alırdım. Bir vardır, adam çalışmak için özünü mecbur eder; yok, ben sevgiyle çalışırdım ve kısa müddette, musikiye geç geldiğim halde, yetişemeyecekmişim gibi görüldüğü halde ben problemlerimi çözdüm. Bunu kitaplarla ve sevgiyle yaptım. İnsan bir şeyi isteyende —çok isteyende— ona kısa müddette de nail olabilir. Bir şeyi istemek lazımdır. Çok berk istemek lazımdır.

Şimdi benim hayatımın tümü musikiyle bağlıdır. Ve ben çok

şâdım ki bugün Türkiye'de, Devlet Tiyatrolarında *Bir Aşk Masalı* balesi konur. Ve benim musikim, olabilir ki, bir nice yakit burada seslenecek. Bu da bana büyük hoş-bahtlık verir.

SANAT EMEĞİ — Sayın Melikov, halk müziğinden geldiğinizi, daha doğrusu önce bir halk müziği sazı çalmayı öğrendiğimizi, akademik müziğe ise daha sonra geçtiğinizi söylediniz. Bizim halk müziğimiz ile batının klasik müziği arasında büyük farklılıklar var. Ve bu iki müzik bizim ülkemizde, bizim toplumumuzda birbirinden katı duvarlarla ayrılmak durumunda. Öyle ki halk müziği yapanlarımızla klasik müzik çalışanlarımız arasındaki ilişki bile yok denecek kadar az. Bu da çok sesli müziğin halk tarafından kolayca kabul edilmemesine, onlarca dinlenmemesine neden olmuş. Buna karşılık Azerbaycan'da sizin müziğinizin çok yaygın olduğunu, en geniş kitlelere ulaştığını biliyoruz. Halkınız sizi dinliyor, büyük tad alıyor. Bu nasıl oluyor? Sizin ülkenizde de şu içinde bulunduğumuz yüzyılın başında geniş halk kitleleri hiç sanmayız ki klasik müzik dinlesinler, sözgelimi bir Çaykovski'den tad alsınlar. Bugün alıyorlar. Anladığımız kadarıyla şimdi bir bireşim olmuş, çok sesli müziğin olanakları halk müziğinizin ezgileriyle birleşebilmiş sizin ve çağdaşlarınızın eserlerinizde. Bu nasıl başarıldı?

MELİKOV — Bu büyük bir problemdir. Bizlerde de bu problem hakkında sohbetler olur. Ama o kadar da mühim bir problem değildir bizde. Çünkü halkın profesyonel musikiye gelmesi onun hazırlığına bağlıdır. Halkı hazırlamak lazımdır. Musiki duygusunu, musikiyle münasebeti halka öğretmek lazımdır. Bu da yavaş yavaş olur. Uzun müddet lazımdır. Evdeki halk musikisinden; yani türkülerden, şarkılardan büyük senfonik müziğe gelmeleri birdenbire olmaz. Bu aşamalarla gerçekleşir. Bunun için radyoya, televizyona, matbuata, gazetelere, dergilere büyük iş düşer. Bu iş vaktiyle bizde, otuz, kırk yıl kadar önce büyük bir problem gibi dururdu. Ama şimdi durmuyor. Çünkü şimdi gençler olsun, ihtiyarlar olsun öyle bir uygarlık düzeyine varmışlardır ki bir konsere gidip zevk alabilmektedirler. Çaykovskiyi de dinlemektedirler. Çaykovski'nin musikisi bizde klasik musiki olarak halka yakın musikidir. Ama bizim halk şimdi çağdaş musiki de dinliyor. Eğer bu musiki yeni problemler koyuyorsa dinliyor. Çağdaş musikide musiki dili de zorlaşmıştır. Halk musikisinden daha da uzaklaşmış olabilir bu musiki. Ama aslında uzaklaşmamıştır. Bu bir uzaklaşma problemi değildir. Toprağın sert olan katmanıyla üstteki yumuşak katmanı gibidir bu: altta yatan ve üstte kalan halk musikisi vardır. Halk musikisi bir seslendirmedir; bir sestir. Eğer o ses varsa halk onu tez kavrar. Ama halk musikisi yalnız bir ses değildir. Onun

derin katmanları da var. Onun canlılığı vardır. Onun umumi dünya görüşü vardır.

Bugün biz, Azerî bestekârları, dünya musiki tekniğinden istifade ediyoruz. Ama bizim musikimiz onlarınkinden farklıdır. Bizim seslendirmemiz ayrıdır. Yalnız seslendirmemiz değil, canlılığımız onlardan ayrılır, dünya görüşümüz onlardan ayrılır. Bir Azerî bestekârı ile bir Alman bestekârı arasındaki fark burada olur.

Sizin musikinizde de bu böyle. Sizin musikiniz de çetinleşmiş, derinleşmiş, dilini kavrama zorlaşmış. Ama önce Çaykovski'nin musikisiyle, Prokofief'in musikisiyle, Beethoven'in, Mozart'ın musikisiyle dinleyici hazırlanacak.

Bu söylediğiniz problem bizde de yok değil. Halkın ekseriyeti şarkı, türkü sevebilir. Şimdi moda olan pop gurupları var. Onlar gelir, gider. Ama büyük profesyonel musiki, halk musikisi ebedi yaşayacaktır.

Halk musikicileriyle klasik musikicilerin birbirine yakınlığı, onların birbirlerini duyması mühim meseledir. Niçin ben aynı zamanda hem halk musikisini dinleyip de zevk almayayım, hem de konser salonuna gidip senfonik musiki dinleyip zevk almayayım? Bunlar birbirlerine mani olmayan şeylerdir. Ben halk musikisini de seviyorum senfonik musikiyi de seviyorum. En çağdaş, en çetin musikiyi de bugün kavrıyorum. Bizim halka bunu öğretmemiz gerek.

Bunu başarmak için biz toplantılar, konferanslar düzenleriz, sohbetler düzenleriz. Onlara musiki çalarız. Onları filharmonya'ya davet ederiz. Besteciler birliğine davet ederiz. Onlara anlatırız ki insan büyük musikiden uzaklaştığında kendini dünyanın güzelliklerinden mahrum eder. Eğer senfonik müziği sevmiyorsa, onu dinlemiyorsa dünyanın büyük bir güzellik hissesinden mahrumdur bu insan. Onlara anlatırız ki bu müziği sevsinler, kendi hoş-bahtlıklarını azaltmasınlar. Çünkü bana öyle geliyor ki, insan büyük bir müzik dinlediği zaman, ondan zevk aldığı zaman dünyadan büyük hoş-bahtlık alır. Niçin bazı insanlar bu hoş-bahtlıktan kendilerini mahrum etsinler? Sırf seviyeleri gelip oraya yetişmemiş diye?

Çalışmak lazımdır. Türkiye'de bana sık sık halk musikisiyle profesyonel müzik arasında bir zıtlık olduğunu söylerler. Yoktur. Zıtlık yoktur. O diyor ki halk musikisini dinleyen profesyonel musiki dinlememelidir. Ya da profesyonel musikiyle meşgul olan halk musikisini sevmemelidir. Ben caz musikisini de seviyorum. Ama senfonik musikiyi, halk musikisini de seviyorum. Bunlar ayrı ayrı yaşayan şeylerdir ama birbirlerine her zaman büyük tesirleri olur.

Sizin sanatkârlarınızdan ben Saygun'un, Akses'in, Nevit Kodallı'nın eserlerini dinlediğimde orada sizin halk musikinizi, seslendirmelerinizi hep duyarım. Bu da halk musikisiyle profesyonel musikinin birbirine destek olmasıyla ortaya çıkıyor.

SANAT EMEĞİ — Bizde minibüs müziği tabir edilen bir tür müzik gelişti. Bilmiyorum hiç dinlediniz mi? Televizyonda, radyoda çalınmayan, fakat halkın çok geniş kesimince sevilen bir müzik türü. Arabesk tavrı dediğimiz bir tavır. Çok popüler oldu bu tavır. Bu konuda neler düşünüyorsunuz? (Bu söyleşiden sonra bir Orhan Gencebay uzunçaları dinletildi kendisine. Ne denmek istediğini çok iyi anladığını, görüşlerinde bir değişme olmadığını belirtti. — S.E.)

MELİKOV — Sizin bir çok problemleriniz olabilir ki ben tanış değilim. Onu siz benden yahşı bilirsiniz. Ama şu kesin ki insanların musikiye ihtiyaçları var. Musikisiz insan yaşayabilemez. İnsan beşiğinden gelir musikiye. Anasının okuduğu ninnileri dinler. Sonra çocuk şarkıları okur. Sonra radyoyu açar pop müziği işitir. Filharmonyaya gelir... İnsan musikisiz yaşayabilemez. Ama insana yardım etmek lazımdır ki onun istikameti düz olsun. Çünkü öyle musiki var ki insanın zevkine zarar getirir. İnsanın zevkini harap eder. Ona anlatmak lazım ki bu tarafa gitmek lazımdır. Büyük zevk bu taraftadır. O hayli vakit ucuz musiki dinlediğinde onun zevki harap olur, onu düzeltmek çetin olur. Bunun için çocukların musiki problemini daha onlar kucaktayken çözümlemeye başlamak lazımdır. Onlar büyüdükten sonra musikiye düşünerek gelsinler. Biz bu çocuklar problemini daima düşünürüz. Çünkü bazen bir de görürüz ki büyüdüklerinde; çocukları yitirmişiz. Onları müzikseverler olarak yitirmişiz. Onların zevkini birileri başka yollara saptırmış.

SANAT EMEĞİ — Şunu söyleyebilir miyiz: ucuz müzikle halkın kulağını eğitmek, halkı müziğe alıştırmak, sonra da gerekli aşamayı yaptırıp onları senfonik müzikten tad alacak duruma getirmek mümkün değildir. Ucuz müzikten yola çıkılarak büyük aşama yapılamaz diyebilir miyiz?

MELİKOV — Mümkün değil demiyorum. Çetindir. Onları tamamıyle yitirmişiz demiyorum. Ama onları profesyonel musikiye getirmek biraz çetindir.

SANAT EMEĞİ — Şöyle bir gerçeklik var: senfonik müzik bizde geniş kitle tarafından bilinmiyor. Bilinmediği için de dinlenmiyor. Türkiye'de durum bu. Şimdi, bu durumda bir yandakiler diyorlar ki, biz eğer kitleye pop müziği gibi ama ucuz, müzikal değe-

ri çok düşük olan, üç, dört akorlu ya da böyle arabesk türlerden hareket eden, onun kulağının alışık olduğu fakat özünde fazla müzik değeri taşımayan parçalar dinletiriz. Ve bunları dinleye dinleye zevkleri gelişir, bir gün de senfonik müzik severler. Bir taraf ta diyor ki, yok, böyle şey olmaz, insanlara bu yolla ucuz müzik dinleterek onların zevki geliştirilmez, bilakis yozlaştırılır. Siz ne dersiniz?

MELİKOV — Kim ucuz musikiyle halkı senfonik musikiye getirmek olasıdır diye düşünürse düzgün değildir. O ucuz musiki insanların kulağını doldurarak daha da uzaklaştırır. Caz musikisini dinleyen insanlar senfonik müzik de dinleyebilirler. Caz musikisinin de, pop musikisinin de iyi türleri var. Senfonik musikiden aşağı kalmayanları var. O türlerden buraya gelinir. Ama o radyoda, gazinolarda çalınan, okunan musikiden insanları büyük musikiye getirmek çetindir.

SANAT EMEĞİ — Ya operanın durumu nedir Azerbaycan'da Opera sevilir mi? Ne tür operalar yapılmakta?

MELİKOV — Azerbaycanda operayı severler. Bizim büyük sanatkârımız Üzeyir Hacıbeyov —bizim profesyonel musikimizin atası ve banîsi— o öyle eserler yaratmıştır, bunlarda profesyonel müzikle halk seslendirmeleri öyle güzel birleşmiş ki bilemezsiniz bu profesyonel musiki midir, halk musikisi midir? Bunun için bizim Köroğlu operamız gibi bazı eserlerimizi halk baştan sona okuyabilir. Bizim halk güzel sanatları sever. Halkın bazen profesyonel musikiden uzaklaşması o eserlerin seviyesinin aşağılığından gelir. Asıl büyük sanat eseri olduğu zaman halk onu sever. Dili ne kadar çağdaş olursa olsun eğer sanat eseri büyükse üreyecektir.

Bizde opera ve baleyi severler. Ve bizim tiyatroda temaşalara —eğer eser iyi ise— halk gelir. Yok değilse gelmez.

SANAT EMEĞİ — Nazım Hikmet'le birlikte çalıştınız, onu tanıdınız, onun dostu oldunuz, yakınlığınız oldu, birlikte bir eser ürettiniz. Onunla anılarınızdan bize anlatmak istedikleriniz var mı?

MELİKOV — Nazım yalnız bir Türk yazarı, bir Türk şairi değil. Dünyada büyük sanatkârların hoş-bahtlığı oradadır ki onlar kendi milletlerinden çıkıp bütün dünyanın sanatkârı olurlar. Eğer böyle insanlar bir ülkede varsa, o ülke hoş-bahttır. Ben Nazım Hikmet'in kitaplarını İtalya'da görmüşüm, ben Nazım Hikmet'in eserlerini Bulgaristan'da görmüşüm, sekiz cilt çıkmış, Türk dilinde. Ben Nazım Hikmet'in Çekoslovakya'da Çek dilinde, Almanya'da Alman dilinde basıldığını ve onların bu sanatkârla münasebetini görmüşüm. Ve her zaman Nazım Hikmet'in yalnız bir Türk şairi gibi değil, bir dünya şairi gibi kabul edildiğini işittiğimde çok hoş -

baht olurum. Türk halkı böyle bir oğul yetiştirmiş ki herkes onun kendisinden olmasını istiyor. Bu onun dahiliğinden, büyük sanatkârlığından gelir. Onun fikirleri insanları düşündürür. Onları sevindirir. Olabilir ki onları ağlatır. Bir eser ki insanın kalbine dokunur, onu düşündürür, o büyük eserdir.

Ben onun gençlerle münasebetini gördüm. Herkese o bir şirin söz söylerdi. Eğer bir genç şairin noksanlarını görse onu öyle bir söylerdi ki ondan hiç incinmesin. Ben defalarla ilgi çekici insanların sohbetlerinde bulundum. Onlar konuştu mu herkes susar dinlerdi. Nazım geldiğinde o ilgi çekici insanlar da susar onu dinlerlerdi.

Onun musiki bahsinde sohbetleri öyle ilgi çekiciydi ki sanırdınız o bir profesyonel musikicidir. Ben kendimi hoş-baht bilirim ki onunla defalarca sohbet etmişim. Ve bu sohbetlerin neticesinde eğer ben biraz zenginleşmişsem bunda Nazım Hikmet'in büyük zahmeti olmuştur. Nazım Hikmet'i görmeyenler arasında da onun kitaplarını, onun şiirlerini okumuş olanlar manen daha zengindirler. Ben inanmam ki Sovyetlerde bir insan bulasınız Nazım'ın şiirlerini, kitaplarını bilmesin. Dünyada Nazım'ı bilen çok insan var.

Ben Türkiye'de sohbetlerde sizlerin bu insanı nasıl sevdiğinizi görüyorum. Çünkü halkın büyük sanatkârını sevmemek olmaz.

Nazım Hikmet bana bağışladığı bütün kitaplarında, bütün resimlerinde bana 'oğul' diye ithaf yazardı. Çünkü yaşça da —doğrudan da olabilir— ben onun oğlu yaşındaydım. Ama bizim münasebetimiz öyleydi ki ben de ona karşı bir ata gibi davranırdım. Ben her Moskova'ya gidişimde ilk telefonum Nazım'a olurdu. Bir kere acele Leningrad'a gitmem gerekmişti. Moskova'da sekiz saat kalacaktım. Dedim ki Leningrad'a gidip geleyim, Nazım'ı öyle göreyim. Biri ona «Ben Arif'i Moskova'da gördüm,» demiş. O demiş ki, «Böyle şey olabilemez,» Demiş, «Nice olabilemez? Rastlaştık, sohbet ettik.» Diyor ki, «Olabilemez. Arif Moskova'da olsaydı bana telefon açardı.» Ben geldim, telefon açtım. Dedi, «Gözlüyorum seni, gel.» Gittim, gördüm ki çok hislidir. Sert danışır. Ben de anlamıyorum ne olmuş. Diyor ki, «Sen beni sevmiyorsun,» Dedim, «Öyle şey olabilemez.» Dedi ki, «Ben biliyorum. Ben seni oğul gibi bakıyordum. Ben bilirdim senin benimle bir ata gibi münasebetin var. Ama bu defa bildim ki öyle değil.» Derim, «Ne olmuş?» Dedi, «Sen Moskova'da olmuşsun, bana telefon etmemişsin.» Dedim, «Bağışlayın. Sehv etmişim.» Kucaklaştık, öpüştük, ve dedi «Bunu yâddan çıkarttık.»

Nazım'da güzel cihetler vardı. Onun Moskova yakınlarında bir istirahat evi vardı. Orada Türk otağı vardı. Orada oturup uzun

müddet Türk halk musikisi plakları koyar, susup saatlerle dinlerdik. Halkını çok severdi. Ve Türkiye hakkında sohbet edildiğinde yüreği yanardı. Ve sevgisi onun çok büyük idi öz halkına. O —ben bilirdim— ne zaman Türk musikisi plaklarını koyup dinlese gözleri yaşarırdı. Bir keresinde «Sana,» dedi, «özüm kebab pişireceğim. Türk kebabı.» Oturdu pişirdi.

Ve biz Leningrad'da ilk defa *Bir Aşk Masalı* balesini koyduğumuz zaman Ferhat'ın, Şirin'in, Mehmene Banû'nun Leningrad sahnesinde oynanmasına bu sevinirdi. Çünkü onun kalbi bütün şark halklarının kalbiyle birlikte çırpınırdı. Leningrad'da, Moskova'da sahnelerde Ferhad'ın, Şirin'in adının duyulması ona büyük zevk verirdi.

Ben ilk defa Nazım Hikmet'in yanına geldiğimde, Bakû'da, 1958'de, ben geldim, bir genç oğlanım, otelde bunun yanında hayli adam vardı. Ben dedim, efendim, ben sizin eseriniz üzerinde bale yazmak istiyorum. Ve öyle şaşırmıştım ki, ayağım takıldı, bir şeyleri yıktım. Dedi, «Çok güzel,» Ben gittikten sonra demiş ki «O gençtir. Yazacak.» Gençlere çok inanırdı. «Ben hissediyorum ki bu gençte bir şeyler var. O yazacak,» demiş. Bilmiyordu ben daha önce neler yapmışım. İlk görüşü idi. Ama o ilk görüşünden inandı. Çünkü o insanların hepsine inanırdı. İnsanlar onu aldatsalar da o inancını hiç yitirmezdi.

Ben hoş-bahtım ki bu onsekiz, on dokuz yıldır milyonlarca temaşacı tiyatroya gelende, o programı özüyle aparanda Nazım Hikmet'in de adını aparır özüyle. Bütün afişlerde onun adı yazılırsa bu benim de, olabilir ki, Nazım Hikmet'e küçük bir hediyemdir.

SANAT EMEĞİ — Biz de çok şâdız, çok hoş-bahtız ki Türkiye gençliği olarak kendisini görememiş olmamıza karşın onu görenlerden, onun hayatını dinliyoruz. Ve onun eserlerinin tekrar ülkemizde yayınlanabilmesi, sergilenebilmesi, özellikle Devlet Operasında sizin ve onun birlikte yarattığınız eserinizin sergilenmesi bizi çok mutlu kılıyor. Onun üzerinde yıllardan beri uygulanan yoksaymanın böylece sona ereceği umudundayız. İnşallah öyle olur. Ve bundan dolayı da size Türkiyeli demokratlar olarak, Türkiyeli barışseverler olarak, Türkiyeli ilerici sanatçılar olarak şükranımızı sunmak isteriz.

MELİKOV — Son bir yadım var. Nazım derdi ki, «Benim bu eserim her yerde oynanacak. New York'ta oynanacak, Paris'te oynanacak, Moskova'da oynanacak. Ama ben isterim ki öz vatanımda da oynansın. Ben görmeyeceğim ama oynanacak.» Şimdi çok şâdım ki onun bu vasiyeti gerçekleşiyor. On sekiz, on dokuz yıl sonra gerçekleşiyor.

SANAT EMEĞİ — Bu duygularınızı biz de paylaşıyoruz. Sağ olun.

kemal özer

VAPTSAROV'A SAYGI DURUŞU

İlerliyoruz
son adımlarını attığı düzlükte
ölüme giderken Vaptsarov'un.
İlerliyoruz
değişik ülkelerden ozanlar
bir sabah
ekim ayında 1979'un.
İlerliyoruz
aynı yere doğru
değişik ülkelerden,
dudaklarımız sımsıkı
bakışlarımız suskun.
Kimimiz güneşli bir dünyadan
geldik buraya,
kimimizin ülkesinde
çocuklar
hâlâ güneşsiz.
İlerliyoruz
Vaptsarov'un geçtiği yolda,
değişik ülkelerden gelenler
omuz omuza.
Biliyor içimizde herkes
onun geçtiği yoldan varıldı
güneşli dünyalara dün;
güneşsiz olanlara güneş
yine onun geçtiği yoldan varacak.
İlerliyoruz
ekim ayında bir sabah
değişik ülkelerden insanlar
çenelerimiz kenetli
kirpiklerimiz ıslak.
Ve duruyoruz
delik deşik edilmiş
çiçek bozuğu bir duvarın karşısında

ve kurşuna dizilenleri
bağladıkları direğin
ve ona iliştirilmiş kırmızı bir karanfilin...
Sessizce duruyoruz
karşımızda patlamaya hazır tüfekler
ve kudurgan karanlığı
faşizmin.

Bekliyor kulaklarımız
ateş sesini,
çıkıp gelecek kurşunları
namlulardan.
Gözlerimiz karşıdaki
kırmızı karanfilin gözlerinde.
Ve duyuyoruz birden
patlamayla birlikte havanın
gelip çarptığını göğsümüze.
Saçılıveriyor o anda
birbirinden koparak
bir şarkının dizeleri.

Ve sessizlik
tutup kaldırıyor düştüğü yerden,
söylemeye başlıyor yıllar önce
Pirin'de ezgilenen bu şarkıyı.
Beşiği söylencelerle
ve ninnilerle ırgalanmış bir şarkı bu.
kâğıt ve un fabrikalarında işçilik
lokomotiflerde ateşçilik eden,
eline silah alan bir şarkı;
yeraltına inen ve direnişler örgütleyen.
Yüreği oğul acısıyla
ve inançla dolu bir şarkı.
Tüm çocukların güneşli bir dünyada
yaşamaları için verilen
örgütlü kavganın şarkısı.
Ve değişik dillerde hepimiz
katılıyoruz bir ağızdan
sessizliğin içindeki bu şarkıya,
yumruklarımız sımsıkı
yüreklerimiz coşkun.
Ve sesimizle birlikte gökyüzüne
binlerce güvercin fışkırıyor
düştüğü yerden Vaptsarov'un.

NAZIM HİKMET 78 YAŞINDA

Bu fotoğraf Lel Nikolayeviç Starostov'un özel albümünden sağlanmıştır.

nâzım hikmet

KAĞNI

Bir kış günü
devrilen bir kağnının yanında çıplak bir köse gördüm.
Çırılçıplak
soğukta buz kesiyor,
dişlerini takırdatıp, kakırdatıyordu.
Baktım köse donacak.
Hemen
Geçirdim kağnıyı kösenin sırtına,
Ona bu gocuk
tıpatıp geldi.
O kadar tıpatıp ki
kağnının içinde kaybettim köseyi.
Ben köseyi ararken
bir kara kalabalık
çevirdi kağnıyı.
Okuna köylüler koşuldu;
boyunduruğuna
yüz arşın bir bayrak diktiler.
Nutuklar söylendi, kuzular yendi,
herkes birbirini
beğendi!
Sonra
takım taklavat
düzülürken yola
kulağımda patladı şu ses:
— Alkış tutsana alkış!!..
Kör müsün ulan?
Sırtına yüklenmiş Yeni Hayat'ı?
Geliyor... Geliyor...
— Kim?
— Anadolu ik.. tisa.. diya.. tı!!!...
Kendimi topladım
dedim:
Bu mu?
Eğer öyle ise
vay senin sakalına köse!.
Köse kağnıdan cevap verdi:
— Vay benim köse sakalım!!

7 Ağustos Udelnaya

Nâzım Hikmet'in
Bilinmeyen Bir Şiiri

NAZIM HİKMET'İ «KAĞNI» ŞİİRİNE GÖTÜREN ANLAYIŞ

KEMAL SÜLKER

Nâzım Hikmet'in bilimsel sosyalizmle ilgili bilgi öğrenimi, 1 Ocak 1921'de Sirkeci Rıhtımında bindiği Yeni Dünya Gemisi'nden İnebolu'ya ayak bastıktan sonra başlar. Sonradan CHP milletvekili olan Sadık Ahi (Eti), Nâzım'a burjuva devrimleri yanında bolşevik devriminden de söz açmış, bazı önemli kuramsal açıklamalar yapmıştı. Nâzım ise Türk-Sovyet dostluğu hakkındaki ilk yazıyı Ankara'da yayınlanan Hakimiyet-i Milliyet gazetesinde okumuştu. Ve bu yazıdan bazı bölümleri içine sindirerek Ekim devriminin heyecanını duymak ve yeni bir dünyayı tanımak için Sovyetler Birliği'ne geçmişti.

Belleğinden çıkmayan ve Türkiyeli yakınlarına söyledikleri ilk görüşleri Hakimiyet-i Milliye'nin 20 Muharrem 1338 günlü sayısındaki şu satırlardan kaynaklanıyordu:

«Türklerle Bolşevikler, yahut Türk milleti ile Rus milleti aynı Şarkın milletleridir. Birinin başındaki dert, diğerinin başında da vardır. Aynı irade-i mutlaka, aynı bürokrasi her iki millete de hâkim bulunuyor ve her iki milleti de eziyordu. Aynı irade-i mutlaka, aralarında hiç bir sebeb-i ihtilâf bulunmamak lâzım gelen iki milleti dünkü dünyada hâkim olan ihtiras siyasetinin tevlid ettiği esbab altında uzun asırlar, birbirine düşman olarak tanıtmıştı. Fakat her iki milletin de başından idare-i mutlaka kalktığı zaman derhal anlaşıldı ki arada bir sebeb-i ihtilâf bulunmamak lâzım gelir ve yoktur.»

Nâzım Hikmet'i sosyalizme yönlendiren görüşler, henüz Sovyet Rusya'ya geçmesinden önce Etem Nejad'ın bir yazısından esinlenerek yerleşmeye başlamıştı. Etem Nejad «Ferdiyetçilik (Bireycilik) ve Sosyalizm» başlıklı yazısını Yeni Gün Gazetesinde yayınladığı vakit bu konu Ankara'da yerleşenler için çok yeniydi. Nâzım da bu gazetenin 29. sayısındaki makaleyi okurken yepyeni bir toplum yapısını kafasında çiziyordu. Etem Nejad'ın yazısındaki bir bölüm, Nâzım'ın dikkatle okuduğu bir parçaydı. Bunu Moskova'da Şevket Süreyya da anlatmış, bu konular için şiirler yaza-

cağını söylediği vakit, bunu beğenmeyen Şevket Süreyya'ya: «Ne olacak, köylü!» diye yanıt vermişti. Etem Nejad şunları yazmıştı:

«Memleketi halas kuvvetini kendinde bulanlar, (meselâ Sabahattin Bey Efendi - Prens Sabahattin -) proletaryayı esaretten kurtaracak yollar aramalıdırlar. Burjuva sistemlerinin mutavassıt tabaka (Orta Tabaka) halk etmek (yaratmak) fikirlerini, fukaraya merhamet vaadeden demokrasinin vaadlarının yalan, müthiş yalan olduğu bütün dünyada bilfiil anlaşılmış iken bizde de tecrübeye kıyam etmek (kalkışmak) yazık olur. Fikir kuvvetimizi, siyaset kudretimizi, hükümet nüfuzumuzu, proletaryayı yukarıda izah edilen burjuvazinin iktisadî tahakkümünden kurtaracak suret ve sistemlere sarfeylemeliyiz. Ahrar mesleği (liberal sistemi), teşebbüs-ü şahsî (ÖZEL GİRİŞİMCİLİK) iddiası bizim için felâkettir.» (Yenigün, 10 Kânunusâni 1336)

Ekonomik baskı ve egemenliği ellerinde bulunduranların işçiyi ve tüm emekçileri sömürmekte oldukları gerçeğini Anadolu'ya ayak basar basmaz gözleriyle gören Nâzım Hikmet, 1921'de şunları yazmıştı:

Yine biz köleleriz, efendilerimiz var,
Yine her mel'un taşı yosunlanmış bir duvar,
Esir - Efendi diye koymuş da adlarını
İki bahta ayırmış arzın evlatlarını.
Efendi işletiyor, esir işliyor yine.
Yine efendilerin gümüşlü sofrasından,
Kar gibi ekmeğinden, şarap dolu tasından
Kırıntı, artık bile düşmüyor işleyene.
Yine biz esir geçen her günün akşamında
Eve sade bir lokma ekmek getiriyoruz.

Nâzım Hikmet, Moskova'ya gittikten ve şiire vakit ayırabildikten sonra bile Anadolu, Türkiye'nin gerçekleri, köylülerin acı durumu aklından çıkmıyordu. 27 Nisan 1922'de Udelnaya'da yazdığı ve o vakit başlığını «Anadolu'nun Hasreti» diye koyduğu şiirde «ayı ini köyler / balçık kasabalar / kel dağlarda hasta öküzlerin / yaşlı gözlerinde / dinledik taşlı tarlaların sesini / gördük ki vermiyor toprak altın başaklı nefesini / kara / sapanlara.» izlenimini almıştı. Ve köylünün, Anadolu topraklarının neye özlem duyduğunu şöyle çizmişti o şiirinde (ilk yazılışına göre):

«İşte şu
turşu kokan çömlek gibi şehrin
kara sevdası değil
öyle romantik.
Onun
ruhunun
iki kıvrak kelimelik
hasreti var:
Buhar - Elektrik.»

Anadolu ve Anadolu köylüsünün çilesi Nâzım'ın başlıca kaygıları arasındaydı. Emeğiyle geçinenlerin, başka bir deyimle sanayi ücretlilerinin, proletaryanın ekonomik ve politik güçsüzlüğünü, ideolojik mücadeledeki eksikliğinde buluyordu. 1921-22-23 yıllarındaki şiirlerinde saptama ve gözlemleri açıklamaya ağırlık veriyordu. Bazen fikirlerini imgelerle açıklamaya yöneliyordu. Nitekim Nâzım Hikmet'in Moskova'dayken yazdığı ve 12 kadarını yeni öğrendiğimiz şiirlerinden birinde (bkz. Cumhuriyet, 3 - 10/Eylül/1979, Mavi Gözlü Dev'in Minnacık Kadını - Kemal Sülker) yine Anadolu köylüsünü düşünür, onu gözleri önüne getirir.

İşte ilk kez Sanat Emeği okurlarına sunduğumuz daha önce bilinmeyen bu şiirinde Nâzım köklü olmayan bir ekonomi politikasının köylüye hiç bir şey getirmeyeceğini anlattı. Prens Sabahattin Bey'in özel girişimci kafasını hâlâ 1979'larda bile taşıyanlar, gerçeklere kör bakışla yaklaşmanın bir sonuç vermeyeceğini İzmir İktisat Kongresi'nden bu yana anlamamışlarsa Nâzım'ın deyimiyle «vay benim köse sakalım»..

Nazım'ın bu şiiri olanca yalınlığı ve özüyle asıl sorunun ne olduğunu anlatıyor. Bilim ve teknikte ulusların birbirine gümrük duvarı çekmediği gibi, fikirlerin ve deneylerin de gümrük önlemlerine gerek duyulmadığı bir aşamada, yanlış iktisat uygulamalarının yerini gerçekten köylüyü ve tüm emeğiyle geçinenleri kalkındıracak bir düzene, sosyalizme emekçi halkın çoğunluk kararıyla geçilebilir.

KÂĞITTA DEMOKRASİ YA DA KÂĞITTAN DEMOKRASİ

UĞUR KÖKDEN

Demokrasi üstüne tartışma, ancak somut örnekler içinde ele alınırsa açık ve doyurucu bir anlam taşır. Tersi durumlar ise, demokrasi adına yalnız efsanelerin doğmasına yol açar. Gerçeklerden uzak, gerçekleri örten, kasıtlı ve hesaplı bir sis perdesi yaratır. Belirli koşullanmaları doğurur. Böyle durumlarda demokrasiden sık söz edilmekle birlikte, ortada demokrasi yoktur. Kısaca demokrasiye inanılmamış, değinilmemiştir. Demokrasi ve demokratik süreç mevcut değildir.

Sözgelimi Türkiye'de, yıllar boyu siyasetten ekonomiye sosyal yaşamdan kültüre dek tüm alanlarda, demokrasi, adı var kendi yok bir anka kuşundan farklı olmadı. Dolayısıyla böyle bir uygulama, yavan, tek boyutlu, kâğıttan bir demokrasi değil de nedir?

Son aylarda bu gerçeği bir kez daha en çarpıcı biçimde ortaya koyan, demokrasi tartışmasını somutlaştıran, kesin örneklerden biri de kâğıt sorunu oldu. Gerçekten yayın dünyasını derinliğine etkileyen kâğıt darboğazı, yalnız türk kültürünü değil türk demokrasisini de daha geri mevzilere doğru itme eğilimi göstermekte. Yazık ki, CHP ağırlıklı hükümet döneminde önemli bir tırmanma kaydeden bu süreç, sonunda, mitolojinin devi gibi kendi çocuklarını yemiş; ikinci Ecevit hükümetinin düşmesinde ağırlıklı rol oynamıştır.

Kuşkusuz, kültür/kâğıt/demokrasi üçgenini her köşe ve her kenarıyla ak kâğıt üstüne yerleştirebilmek için, önce kâğıt sanayiinin gölgelerini gün ışığına çıkarmak gerekir. Bu gölgeler nelerdir, elbet bilinmeli. Ta ki, hedefler açık seçik görülsün. Savaşım, somut bir anlam kazansın.

Gayrisafi milli hasılanın (GSMH) önemli bir bölümünü oluşturan ve hızla büyüyen kâğıt sektörü, uzun yıllar yalınkat imalâthaneler düzeyinde kaldı. Ülke bir yandan okuma-yazma savaşını verirken, öbür yandan da kâğıt üretimi hemen hemen hiç yapılmıyordu. Ancak 1936 yılında, Sovyet ekonomisinden esinlenen ilk planlı devletçilik döneminde, Sümerbank Kâğıt Sanayii adı altında İzmit'de bir işletme açıldı. Geliştirildi. Daha sonra, 1955'de Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları İşletmesi adıyla, devlet kâğıt sanayii bir iktisadi devlet teşekkülü (İDT) haline getirildi. Dört büyük tesisler grubunda oluşan SEKA, günümüzde, Türkiye'nin kâğıt gereksinimini büyük ölçüde karşılıyor; dışalımı yapıyor.

Ancak izlenen kâğıt politikasının ilk sonuçları, önce üretimde ve yatırım planlamasında kendini göstermekte. İki tür kâğıttan kültürel kâğıtlar (yazı-tabı ve gazete kâğıdı) yalnız kamu kesiminde üretilirken, sınai kâğıtlar (sargılık k. kraft torba k., oluklu mukavva, karton ve sigara kâğıdı) alanında özel sektör kamu ile açık bir yarışım içinde. Dahası, kamu tesislerinin ürettiği ara malı girdi olarak kullanmak suretiyle, özel sektör kârlılığın yüksek olduğu alanlarda da tek üretici. Başka bir deyişle, yalnız yatırım bedelinin yüksek, kazancın düşük olduğu alanlar ve ürünlerde kamu etkinliğine yer verilmekte.

Bu durumun çıplak ve yaygın örnekleri pek çok: sözgelimi yazı-tabı kâğıdını oluşturan birinci, ikinci, üçüncü hamur kâğıtlardan defter üretilmesi; yahut yazı kâğıdı ve pelür kâğıt olarak piyasaya top halinde kâğıt sürmek; ya da yayın dünyasının (kitap ve dergi) gereksiniminin karşılanması gibi ekonomik etkinlikler özel kesime bırakılmış durumda. Benzer durum, sınai kâğıtların son mamule dönüştürülmesinde de kendini gösteriyor.

Böyle bir KİT politikası ve devletçilik uygulaması, açık ki, geniş kitlelerin çıkarlarına hizmet etmekten çok uzak. Aslında, bir orkestra uyumu ile her ağızdan birden yükselen «KİT zararları» da, önemli ölçüde, KİT'lerin ürün yelpazesinin tümünü üretmeyişinden kaynaklanıyor.

Öte yandan, kâğıt sanayiinde varolan uygulama, büyük tekelleri (Eczacıbaşı, Kartonsan, Viking Kâğıt ve Kalteks gibi) ve öteki irili-ufaklı özel girişimcileri desteklemekte, geliştirmekte. Günümüzde gerçek tüketiciler açısından kitapların yanına yaklaşılmaz durumu, kitap basımının karşılaştığı büyük engeller ve son olarak ateş pahasına defter fiyatları, bu gerçeğin somut kanıtları değil mi?

☆

Kâğıt politikasının ikinci önemli ve ilginç sonucu, tüketimde ortaya çıkıyor. Özellikle, kültürel kâğıtlar içinde yer alan gazete kâğıdı tüketimi önemli bir gerçeği açığa vuruyor:

SEKA-İzmit ve Giresun (Aksu) tesislerinin toplam kapasitesi 107 500 ton/yıl olmasına karşın, yıllık fiili üretimin 90 bin ton düzeyinde kaldığı görülmekte. Buna karşılık, iç tüketim, üretimin bir buçuk katı.

Öte yandan, 1972 ve 1973'lerde, belirli bir dışsatım varken, son beş-altı yılda, giderek artan miktarlarda dışalıma gidildiği de görülmekte. Tablo (1) bu durumu rakamlarla özetliyor:

Gazete Kâğıdı

Üretim, Tüketim, Dışalım ve Dışsatımı

(bin ton)

	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979
Üretim	66,4	83,1	95,7	86,1	79,6	88,4	77,6	82,5
İstem	55,6				103,8	137,4	138,6	146.
Dışalım	17,8		1,5	12,2	24,2	49,0	61.	63,5
Dışsatım		10.	10.	—	—	—	—	—

(IV. BYKP, 1979 Programı, İktisadi Rapor — 1978)

Tablo: —1—

Tablodan kolayca çıkarılacağı gibi, son beş yılda iç istek öylesine büyük ve sağlıksız bir artış göstermiştir ki, bu tarihten önce dışsatım yapan Türkiye, nerdeyse ürettiği kadar gazete kâğıdını da dışarıdan getirtme durumuna girmiştir.

O halde, bu gemlenemez görünen delice tüketimin anlamı nedir? Arkasında yatan somut gerçekler nelerdir? Demokratik gelişmemize ne yolla gölge düşürmektedir?

Elbette, bu soruların karşılığı Türkiye'de yaşanan günlük gazete enflasyonu ile sıkısıkıya ilgili. Bugün, az gelişmiş bir ülke olan ve kaynak savurganlığından kaçınması gereken Türkiye'de, tam 569 günlük gazete yayınlanmaktadır. Bunun 64'ü üç büyük kent (İstanbul, İzmir ve Ankara) gazetesi, kalan —teknik deyimiyle— «Anadolu basını». Üstelik, yalnız İstanbul'un baskı sayısı toplamı iki milyona ulaşan dört gazetesinin sayfa sayısı 13-16 arasında dolaşırken, bu dörtten her birinin yüzölçümü ortalama 3,4 metrekare. Buna karşılık, Anadolu basını 2-4 sayfa ile, 0,64 metrekare

bir yüzölçümü içinde varolmaya çalışıyor. Sayıları ve baskıları da o oranda.

Görülüyor ki, büyük kent —özellikle İstanbul— basınının temsil ettiği rakamlar, kâğıda duyulan gereksinim açısından durmaksızın artan bir iştihayı kabarttığı açık. Başka bir deyişle, gerçekten boyalı basın, kâğıt tüketimi açısından Anadolu basınıyla karşılaştırılamayacak ölçüde ön sırayı işgal etmekte. O kadar ki, İstanbul'un büyük basın tekelleri Türkiye'nin tüm gazete üretiminden fazlasını tüketiyor demek, belki şaşırtıcı gelebilir; ama, asla abartma sayılamaz. (Tablo - 2)

Büyük Gazetelerin Kâğıt Tüketimi

	Sayfa sayısı	Yüzölçümü	Baskı sayısı	Kâğıt tüketimi
Hürriyet	16	3,71 m²	580 000 adet	41 760. ton
Günaydın	14	3,26 :	547 000. :	34 660. :
Milliyet	13	3,00 :	468 000. :	27 300. :
Tercüman	15	3,51 :	256 000. :	17 500. :
				121 220.
Cumhuriyet	6	1,35	113 000.	2 920.
Toplam tüketim				124 140. ton

(Basın-Yayın Gn. Md.lüğü kaynakl.)

Tablo: —2—

SEKA'nın fiili üretimi 90 000 ton (kurulu kapasite: 107 500 t.) düzeyinde olduğuna göre, dört büyük basın tekelinin gazete kâğıdı tüketimi mevcut üretimin 1,35 katına eşdeğer olmaktadır. Kaldı ki, Balıkesir Tesisi üretime geçtikten sonra bile, üretim/tüketim farkını karşılamak amacıyla yapılan gazete kâğıdı dışalımının, 1977-1982 döneminde, en az 170 bine ulaşacağı yetkililerce dile getiriliyor.

Üstelik tüm bu tüketim rakamlarının içinde, 34 haftalık, 6 onbeş günlük ve 138 de aylık olmak üzere 278 derginin kâğıt gereksinimi yer almamakta.

O halde, başdöndürücü bir hızla artan bu ölçüsüz tüketim eğilimi durdurulmalı, hattâ geriletilmeli ki, üretimin bir bölümünü kitap kâğıdına ayırmak olanağı doğsun. Bunun için, boyalı özgür

basın (!) ne derse desin, gazete eklerinin kaldırılması, sayfa sayısının sınırlandırılması gerekir. Ayrıca, günlük gazetelere devletin yaptığı katkı da, hiç olmazsa haber sayfalarının yüzölçümü ile orantılı olmalı. Yoksa, vergi yükümlülerinin sırtından boyalı basının ilan ve magazin sayfalarına devletin katkıda bulunması, demokratik bir uygulama sayılamaz.

Basın tekelleri haber ajanslarından dağıtıma, günlük gazeteden yan yayınlara, kitap yayınlarına varıncaya dek tüm basın zinciri üstünde egemenliklerini sürdürürken, kitap için yeterli ve ucuz kâğıt bulunamıyor. Şu ya da bu yoldan sağlanan kâğıdın kitap maliyetine yansıması, bir yandan geniş kitlelere kitabın ulaşmaması sonucunu verirken, öbür yandan yeni yapıtların yahut ticari niteliği az olan yapıtların basılması olanağını ortadan kaldırıyor. Onları ekonomik bakımdan yaşam alanından dışarıya itiyor.

Açık ki, kâğıt sorunu, demokratik gelişme sürecinin vazgeçilmez öğelerinden biri. Yükümlülerin vergileriyle, payandalı basın, her gün belirli yönde kamuoyu oluşturuyor. Demokrasinin geciktirilmesi için, bırakıp usanmaksızın kendine düşeni yapıyor. Kültürün yaygınlaşması, demokratikleşmesi, çalışan kitlelerin hem ortak malı hem de öz ürünü olması koşulları bu yolla ortadan kalkıyor. Böylece olumsuz sonuçlarını teker teker sıraladığımız mevcut kâğıt politikası, birde, yığınların demokratik özlemini kâğıttan demokrasiye çeviriyor. Dolayısıyla, karşılığının açıkça verilmesi gereken tek sorun şu: kâğıttan demokrasi mi, kâğıtta demokrasi mi?

mehmet yaşın

«PORTAKAL ÇİÇEKLERİNİN ŞARKISI»ndan...

GÖZBAĞI

Kırmızı lâleli fistan giyerek geldi ölüm
yeşil bahçelerde
öldürüldü bütün yeşiller
ve aramıza karıştı «ahh...» çekerek
yeşil giysili caniler.

MAVİ GÖZLÜ ÇOCUKLAR

Doğması gereken iki çocuk vardı
yapılması gereken bir reçel
ve sulamak zorundaydık bu ağaçları
her gündoğumu.
Evlenecekti bu yaz buzuki çalan genç
makinalı tüfekleriniz öldürmeseydi onu.
Buzukisi kırıldı
yarım kaldı şarkısı,

«iki çocuğumuz olsun sevgilim
ikisinin de gözleri deniz mavisi
serin yaz akşamları gibi.
En güzel şarkıları söyletelim onlara
ben buzukiyle eşlik edeyim şarkıya.
Biri,
reçel yapsın turunç kabuğuyla
diğeri,
kara lâstik çizmelerle çıksın bahçıvanlığa.»

BİLEMEDİKLERİNİZ

Bilemezsiniz siz,
bir zamanlar
bir çocuk vardı
yaseminleri hurma dalına dizip
tavernaları dolaşırdı
ve şimdi
tanklarınıza siper olan bu dağlarda
çam kozalaklarıyla serçeler yaşardı.

Bilemezsiniz siz,
şu yolda
Mihail dedenin karpuzları satılırdı
ve onun çelimsiz karısı
ikide bir çekerek kara çoraplarını
gelip geçene su dağıtırdı.

Bilemezsiniz siz,
bir zamanlar
bu limanda buzuki çalınırdı
ve bir Türk kızı vardı
buzuki çalan Rum gencine aşıktı.

Bilemezsiniz siz, bilemezsiniz
zaten bilmek de istemediniz.

adnan özer

GÜZ NOTLARI XII

KÖY KAHVESİ

—şiirimin esin kuşuna —

1

Bir güz gecesi
Kiremitlerde kanın en koyu rengi

Ağaçlarda güç bela seçilen yapraklar
Çamur bahçelerde macar karanfillerinin
ruhu

Ve yatsı ezanı köyün içli müziği
Minarede çini güllerinin uykusu

2

Güz gecesi
Köy kahvesinde
İnsanların yorgun esnemelerle andığı
inançları

Güz gecesi
Köy kahvesinde
Benim inancım —sevgiye ve eşitliğe—

3

Güz gecesi
Köy kahvesinde
İçtiğim çayda sesinin buğusu
Sıcaklığında göz arşınların

Ve kaş urganlarıyla inilen
Acı şiirlerin esin kuyusu

4

Güz gecesi
Köy kahvesinde
Duvarda hantal bir takvim
Takvimde ablak yüzlü ak güller
Güllerde çitlenbikler gibi kırılan
gülüşün

Gülüşünde bezdiren bir tekrar
—Ömür törpüsü—

MEHMET BARAK'IN BİR ÖYKÜSÜ

FABRİKADA GREV VARDI

Dışarıda dondurucu bir soğuk vardı. Zeytinburnu'ndaki gecekondunun dış duvarlarını yalayarak geçen rüzgar, korkunç bir gecenin habercisi gibiydi. Bahçedeki dut ve kayısı ağaçları, son yapraklarını da alıp giden bu haberciye karşı, daha da hırçınlaşıyorlardı.

Fatma yazdan kalan entarisinin içinde üşümemek için, Metal fabrikasında çalışan kocasının eski yün yeleğini sırtına geçirdi. Beline kadar uzanan siyah saçlarını, eşarpla arkaya toplamış, ince kuru yüzü ortaya çıkmıştı.

Rüzgar gittikçe azıttı. Bahçe kapısının mandalı düştü. Kapı kendiliğinden hızla açılıp kapanmaya başladı. Genç kadının yüreğini bir ürperti kapladı.. Göz ucuyla oğluna baktı. Hasan sekiz aylıktı. Tahta beşikte mışıl mışıl uyuyordu. Dış kapıyı yeniden mandallamak istedi. Koşar adım gitti, döndü. Eşikten içeri gireceği sırada, yukarıdan terliklerinin ucuna küçük bir karartı düştü. Korkudan bir adım geri sıçradı. Dikkatle bakınca rahatladı. «Bir serçeymiş» dedi.. Önünde sersemlemiş çırpınıyordu. Uzandı, avuçlarına aldı. «Kör olası,» dedi, «beni korkuttun. Bu deli rüzgar senin gibi küçük bir hayvanı değil, koca bir insanı bile önüne katar, sürükler. İçeri düştün ama ev o kadar sıcak değil. Şansın yok. Soba zamanı geldi. hâlâ bizimki odun kömür parası kazanamadı. Gel şöyle, içeri girelim. Ha, oldu işte... Dur, önce Hasan'a bakalım, üstüne açmış.. Sen onu tanımazsın. O yarın büyüyecek, büyük adam olacak... Grev bitince babası yeni ciciler alacak ona. Bayram geçti ya, olsun, ne çıkar. Benim babam 'karnımız doyarsa her gün bayram,' derdi. Grev bitecek, çok sürmez. Öyle diyor babası. İşveren fabrikadan çok kazanıyormuş. İşçilerin istediği üç beş liralık zammı hemen vermemesinin nedeni, öteki büyük işverenleri gücendirmemek içinmiş. İşçiler birleşiyor, diye. Ama bu işveren başkalarına benzemiyor, dedi babası. Grev, bir aydır sürüyor ya, olsun, yakında bitecek... Ne o? Beni dinlemiyor musun? Babası da senin gibi ufak tefek olduğundan Serçe Memet adını takmışlar. Serçe Memet gel, Serçe Memet git. Ne çırpınıyorsun? Uçmak mı istiyorsun, yoksa benden korkuyor musun? Sen soğuğa, deli rüzgarlara, belki açlığa da alışkın olmalısın. Dayanıklısındır, değil mi? Peki, ne yapalım, uç hadi. Geri gelme, geri gelirsen almam içeri. Şu pencereyi açalım, hadi güle güle... Allah yardımcın olsun...»

Hava gittikçe kararıyordu. Rüzgar kadının ellerinden fırlayan serçeyi önce sarstı, sonra kucaklayarak, alıp götürdü.. Genç kadın gitti, gaz lambasını yaktı, cam ısınınca fitili yukarıya kaldırdı. Kör sarı ışıkta Hasan'ın üstündeki battaniyeyi tekmelediğini gördü.

«Yavrum yapma böyle, yapma, hastalanacaksın.»

Tombul yüzlüydü Hasan. Sigorta hastanesinde doğurmuştu onu. Para

almamışlardı. Süt gibi ak çarşaf vermişlerdi altına. Doktorlar, hemşireler gidip gidip geliyorlardı. Ne iyiydi. Kocası işçi olmasaydı, doğum da başlarına belâ olacaktı. İşçi olmanın iyi yanları da vardı. Her ay ne kadar para alacağı belliydi. İnsan ona göre hesap kitap yapıyordu. Rençberlikte öyle miydi ya? Serçe Memet dikilir dikilir gelirdi orda burda. Kimi gün iş bulur, kimi gün bulamazdı. Az mı kuru ekmekle geçirmişlerdi günlerini. Şimdi Cafer Bakkal borç veriyor, neye güvenerek borç veriyor, aylığa güveniyor. Grev var diye de kesmedi. Neden? Aylıkları işçi sendikası verecek de ondan. Ama grev yine de kötüydü. Zor durumdaydılar. Eğer direnebilirlerse erkeğinin aylığı artacak, teslim olurlarsa, bu kötülerin kötüsü olacak.

Rüzgar hızından hiçbir şey kaybetmiyordu. Ansızın bir gürültü koptu. Bir şeyler düşmüş olmalıydı. Ne olabilirdi, bahçede biri mi vardı? Perdeyi aralayıp baktı. Bir şey göremedi. Kocası iyice gecikmişti. Tasalanmaya başlamıştı... Büyük umutlarla çıkmışlardı greve. Serçe Memet, «Bir düğün havasını canlandır kafanda, tıpkı öyle,» demişti. Davullar çalmış, oyunlar oynamışlar. Sonra sendika başkanı gelmiş, bir konuşma yapmış, 'eşlerinize, çocuklarınıza da büyük görevler düşüyor, onların sabırlı olmaları gerek' demiş.. Acaba o düğün havası sürecek mi?. Perdeyi kapattı. Herhalde daha çok gecikmez diye düşünerek lambayı alıp mutfağa gitti. Tavaya bir miktar çiçek yağı koydu. Yağ cızırdamaya başlayınca iki kaşık nane attı içine, karıştırdı. Biraz bekledi, nanenin yeşili ölmeden tavayı aldı ocaktan, çorbanın üstüne döktü. Çamur sıvaları çatlamış duvarları, tatlı bir nane kokusu sardı...

Serçe Memet kapıyı vurduğunda Fatma Hasan'ın beşiğine başını dayamış, «ninni» çalıp duruyordu. Fırlayıp kalktı ayağa. Kapıda, kocasını yüzü gözü kan içinde görünce çığlığı bastı.

«Korkma,» dedi Memet, kısık bir sesle «korkma, bir şeyim yok.»

İki eliyle alnını tutuyor, yere kapaklanmamak için dengesini güçlükle sağlıyordu. Kocasını belinden kavrarken bir ağıt tutturdu.

«Kim yaptı sana bunu Memedim, kim yaptı? Ellerin kan içinde, kızıla boyanmış, üstün başın da öyle..»

Yarı baygın haldeydi Memet. O kadar yolu yaya yürümüş olmalıydı. Sedire uzattı. Havluyla yüzünü silmek istedi. Kocası iki eliyle bastırdıkça bastırıyordu alnına. Kolonya getirdi. Döktü başından aşağıya. Memet acıyla kıvrandı. Yakmıştı. Ellerini karısına bıraktı. Genç kadın eşinin alnındaki çatlağı görünce daha da ürktü. Kan alnın üst tarafındaki birkaç santim uzunluğundaki çatlaktan fışkırırcasına çıkıyor, Memet'in ince uzun yüzüne yayılıyordu. Havluyu bastırdı.

«Yara büyük, çok büyük..»

Memet de biliyordu. Yara büyük olmalıydı. O demir çubuk nasıl da inmişti kafasına. Bir an ölüme iyice yaklaştığını hissetmişti. Sonra kendisini toparlayıp nasıl kaçtığını düşündü.

«Yara büyük, çok büyük.. Kan durmuyor.»

İhbar varmış, arama yapacaklarmış.. Grevcinin neyini arayacaklar? Bu bir grev işte. En doğal hakları. Bir otobüs dolusuydu gelenler. Dört bir yandan saldırmışlardı. Onlara karşı koymakla iyi mi yapmışlardı, kötü mü yapmışlardı, bilmiyordu. Baştemsilciye saldıranın kafasına fırlattığı taş, beyaz demir başlığının tam ortasında patlamış, adam sendeleyip yere düşünce. silahına sarılmıştı...

Alnındaki havlu da kan içinde kaldı. Fatma bir eliyle onun göz oyuk-

larında dolan kanı temizledi. Küçük siyah parçacıklar halindeydi kan. Temizlendikçe sapsarı bir yüz ortaya çıkıyordu.

«Çok kan kaybediyorsun Memedim, çok...»

Evet, durdurmak gerekti ama nasıl? Memet evde pek bir şey bulunmadığını biliyordu. Gözlerini tavana dikmişti. Yer yer çökmüş kontrplak tavan dönüyordu sanki.

«Tütün,» dedi, «en iyisi tütün..»

Cebinden sigara paketini çıkardı, uzattı. Fatma ne yapacağını anlamıştı. Köylük yerde de kanın ilâcı tütündü. Birkaç tane sigara kırdı, tütününü boşalttı, havluyu çekip üzerine bastı. Başındaki eşarpla sıkıca bağladı. Kan tütünü de kuşattı, eşarpa geçti..

«Polis mi yaptı bunu?» dedi Fatma.

Memet gözkapaklarını açıp kapadı iki kez.

«Nasıl yaptılar?»

Kavgada yara almış bir işçi arkadaşının yüzünü anımsadı Memet. Doğrulmak istedi. Bütün organları sancı içindeydi.

«Yapma,» dedi Fatma, «yapma, yat böyle..»

Karısını dinlemedi. Güçlükle doğruldu. Yastığı arkasına koydu. Tütün iyi gelmiş, kan durmuştu. Bir sigara yaktı. Ağır ağır, sözcükleri heceleyerek konuşmaya başladı:

«Sanki bir savaşa tutuşmuştuk. Arabalarından indiklerinde belliydi daha artniyetli oldukları. Yasaları temsil ediyoruz dediler, çadırda buldukları sendika büroşürlerine el koydular, ardından da temsilcileri götürmek istediler. Karşı koyunca düşman askeri gibi saldırdılar. Çoğumuz yara aldık. Hani hep söylerler, polis kolay kolay hedef gözetip kurşun sıkmaz derler ya, hep yalan. O tetik çeken eller birer iblisti..»

Memet bir nefes sigara çekti. Kör sarı ışıkta sigaranın ucu, bir an kızıl ateşe kesti. Kocasının dizi dibinde, yarının büyük olaylara gebe olduğunu düşünüyordu Fatma. Bir gün önce gördüğü düşün hayra alâmet olmadığını anlamıştı. Çıkıyordu işte.

«Baykuş,» dedi, «baykuş, grev çadırının üstüne konmuştu..»

«Baykuş, ya baykuş..» dedi Memet, «grev çadırlarının başından hiç eksilmezmiş. Sendikacı arkadaşlar öyle diyor. Düzen onların düzeni. Yasaları istedikleri zaman tanır, istemedikleri zaman tanımazlar. Bizim işveren iyidir, namusludur demiştik, yanılmışız. Dişe diş mücadele bu. Gücü yeten kazanıyor..»

Memet konuşurken, hemen önünde bir yere dikiyordu gözlerini. Bedeni yorgundu ama gözlerindeki parıltı sönmemişti.

Fatma silkindi, «Sana bir çorba getireyim,» dedi.

«Olmaz yiyemem, gitmem gerek..»

«Nereye gideceksin?»

«Sendikaya gitmeliyim.»

«Bu hâlinle nasıl gidersin sendikaya?»

«Gitmeliyim, toplanıp konuşmamız gerek. Bu iş burada bitmiyor. Grev devam edecek.. Etmeli.. Anlıyor musun?»

Fatma Memet'in gözlerinin içine dikkatle baktı. Kesin kararlıydı. Koynunda yattığı, öyle her şeye aldırmayan, kahkahasından geçilmeyen, kilimin üstünde takla atan o ufak tefek adam gitmiş yerine başka biri gelmişti.

«Dışarıda fırtına var..»

Memet, karısının davranışlarını hoş gördü. Ses etmedi. Ayağa kalktı.

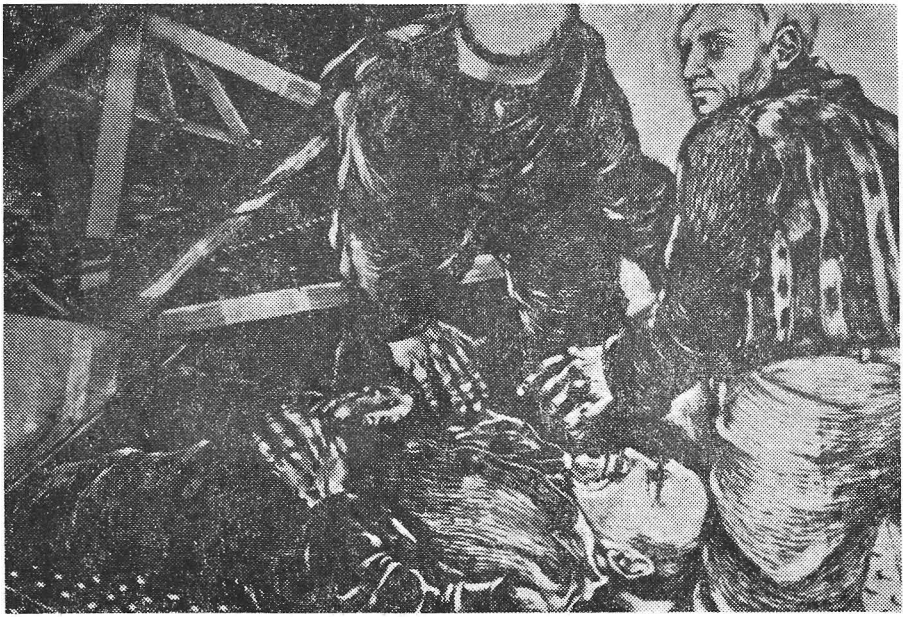
Güçlü olduğunu ona da göstermeliydi. Sendelemedi, tuttu kendisini. Kapıya doğru yürüdü.

Fatma. «Kurban olam, yolda düşer kalırsın sen.. Hiç değilse bir kaşık çorba iç!»

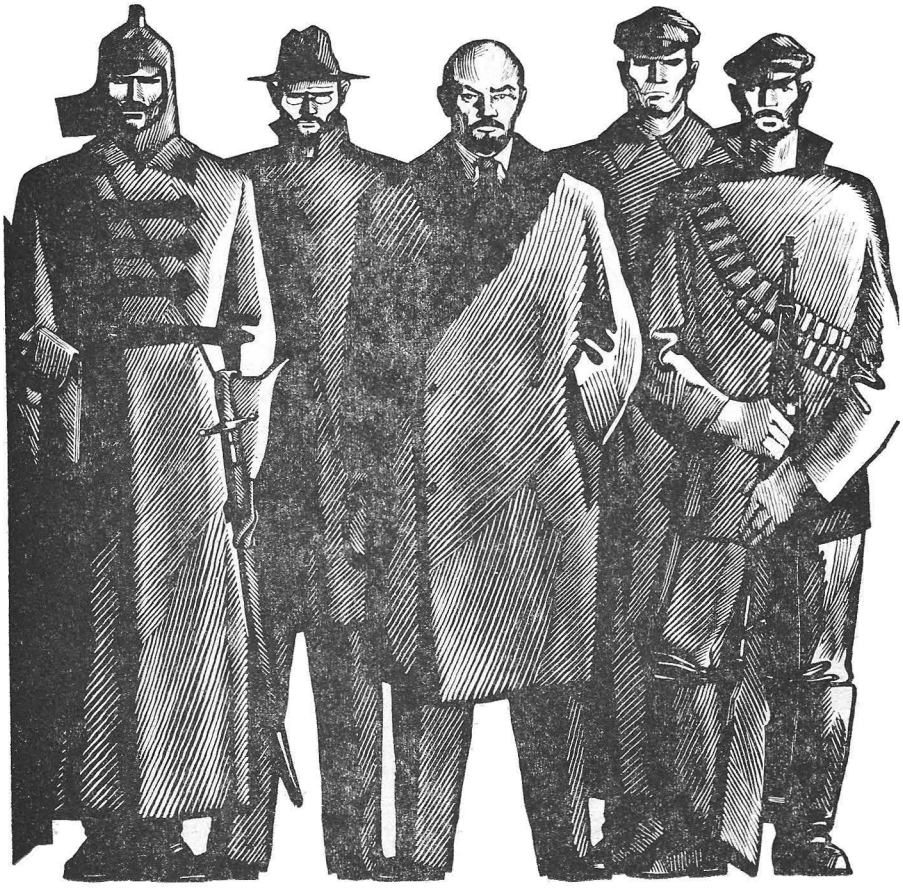
Karısını gözü yaşlı bırakmak da istemiyordu. Döndü, kollarının arasına aldı.

«Hayır, hayır, bu yaşları kovmalısın! Senin için belki zor ama, beni anlamanı istiyorum. Arkadaşlarımın çoğu içerde şimdi. Gör ki ne haldeler. Beni anla. Bugün acıya katlanmazsak, yarın mutlu olamayız. Beni anlayacaksın.. Anlayacaksın değil mi?..»

Fatma'nın dudaklarına bir öpücük kondurdu ve ardına bakmadan çıkıp gitti...

Renate Sendler-Peters: İşkazası-Dayanışma

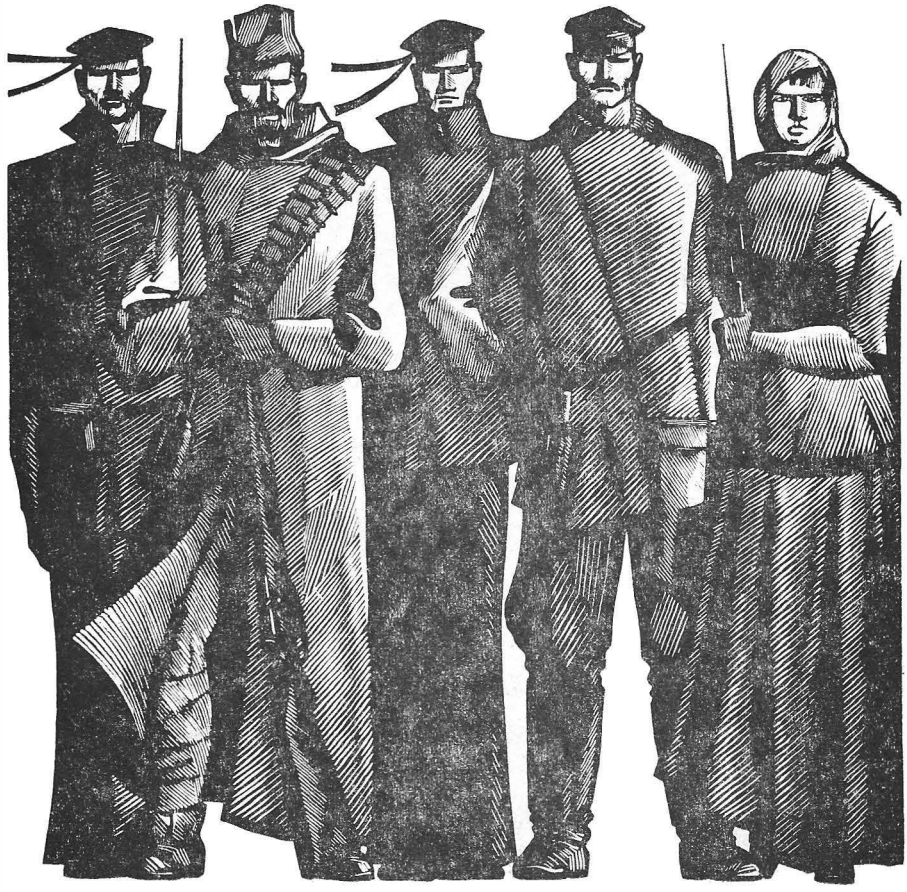

D. Bisti (SSCB): Lenin ve Kızıl Muhafızlar

bertolt brecht

LENİN'İN ÖLÜM YILDÖNÜMÜNE KANTAT

Çevirenler: A. Kadir — Erhan Sökmen

1.

Lenin öldüğünde,
anlatıldığına göre,
başında nöbet tutan asker demiş ki arkadaşlarına:
İnanmak istemedim öldüğüne Lenin'in,
sokuldum yanına
ve haykırdım kulağının dibinde:
«Hey İlyiç, sömürücüler geliyor!»
Kılı kıpırdamadı bile.
Şimdi ben de inandım öldüğüne.

2.

İyi bir insan gitmek istedi mi
nasıl durdurabilirsin onu?
Anlat ona, neye gerekli olduğunu.
Bu durdurur onu durdursa durdursa.

3.

Ne durdurabilirdi Lenin'i?

4.

Düşündü ki asker:
Sömürücülerin geldiğini duyarsa bir,
hasta da olsa mutlak kalkar,
belki koltuk değnekleriyle gelir,
belki de taşıtır kendini,
ama kalkar ne yapar yapar
ve gelir sömürücülerle savaşmaya.

5.

Çünkü biliyordu asker,
sömürücülere karşı ömrü boyunca
savaşmıştı Lenin.

6.

Ve Kışlık Saray'ı ele geçirmek için
saldırırken bizim asker
istemişti evine dönmek,
çünkü bey toprakları başlamıştı dağıtılmaya.
O zaman ona demişti ki Lenin: Dur gitme!
Bak sömürücüler var hâlâ.
Ve sömürü var oldukça
savaşmak gerek sömürüye karşı.
Sen de var oldukça, asker,
sömürüye karşı savaşman gerek.

7.

Zayıflar savaşmazlar.
Az güçlüler savaşırlar belki bir saatçik.
Daha da güçlü olanlarsa savaşırlar yıllarca.
Ama en güçlüler savaşırlar ömürleri boyunca.
Bu en güçlüler olmadı mı, neye yarar.

Desen: V. Andreyev (SSCB): V.I. Lenin

8.

(D e v r i m c i y e Ö v g ü)

Ne zaman baskı, zulüm artar,
herkes kaçacak delik arar.
O zaman yiğitliği sen onda gör.

Kurar örgütü, girer kavgaya,
alın teri bu, ekmek parası, der,
devlette, der, benim sözüm geçmeli.

Malı mülkü olanın keser yolunu,
söyle, der, nerden bu değirmenin suyu?
Hele, der, bir bakalım,
bu düşünce kime hizmet eder?

Nerde herkes suspus olmuşsa
odur orda konuşan.
Ve nerde ağır basmışsa zor
ve nerde hep söz ediliyorsa kaderden
orda bir sürü ad sayıp döken odur.

O hangi masaya otururşa
oraya hoşnutsuzluk oturur,
osaat kaçar yemeğin tadı,
oda dar gelir, yerinde duramaz hiç kimse.

Onu nereye sürseler
isyan da gider oraya.
Onun kovulduğu yerde
kaynaşma da hiç bitmez ama.

9.

Lenin'in öldüğü sıralar
zafer kazanılmıştı
ama harabeye dönmüştü ülke,
yola çıkmıştı kitleler,
ama yol henüz karanlıktı.
Lenin öldüğünde, askerler
kaldırım taşlarına oturup ağladılar
ve işçiler, kopup makina başlarından
geldiler sıktılar yumruklarını.

10.

Lenin'in gitmesi
ben gidiyorum demesi gibiydi
ağacın yapraklara.

11.

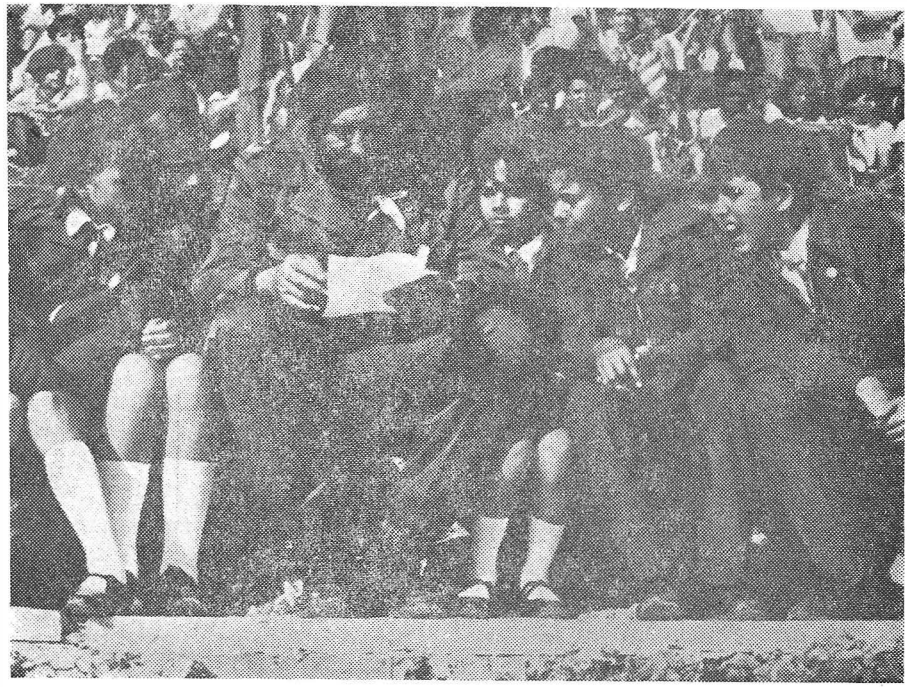
Onbeş yıl geçti o günden bu yana,
kurtuldu sömürüden
dünyanın altıda biri.
Sömürücüler geliyor! çağrısı
kaldırıyor kitleleri yeniden,
savaşmaya hazır hepsi.

12.

İşçi sınıfının koca yüreğinde
yatar Lenin.
O bizim öğretmenimizdi.
Savaşmıştı bizimle omuz omuza.
İşçi sınıfının koca yüreğinde
yatar şimdi.

AYDINLARA SÖZCÜKLER

FİDEL CASTRO

1 Ocak 1980 Küba Devriminin 21. yıldönümü. Fidel Castro'nun 1961 yılında verdiği bir söylevden alınan parçalar ilk olarak «Yeni Dergi»nin Kasım 1968 sayısında yayınlanmıştı. Gençlerin kültür yaşamıyla ilgili yasa maddeleri, Havana'da 1978'de yapılan 11. Dünya Gençlik ve Öğrenci Festivalinin sonunda yürürlüğe giren «Çocuklar ve Gençler İçin Yasa»dan alınmıştır. Ünlü Kübalı şair Angel Augier, Küba Ulusal Yazar ve Sanatçılar Birliği (UNEAC) Başkan Yardımcısı. Yayınladığımız söyleşiyi arkadaşımız Erdal Alova, Bulgaristan Yazarlar Birliği'nin konuğu olarak Sofya'dayken yapmıştı.

Hiç şüphe yok ki hayata karşı devrimci davranışı olmayan sanatçılar, hem de iyi sanatçılar vardır. İşte Devrim bu sanatçı ve aydın grubu için bir sorun olmaktadır.

Para için yazan ya da dürüst olmayan sanatçılarla aydınlar için Devrim hiçbir zaman bir sorun değildir; öyleleri ne yapacağını, neyin kendi çıkarına olduğunu, yolunun ne olduğunu çok iyi bilir.

Gerçek sorunla, hayata karşı devrimci davranışları olmayan ama aslında namuslu olan sanatçı ve aydınlar karşılaşmaktadır. Böyle kimselerin devrimci olsalar da olmasalar da, sanatçı olsalar da olmasalar da hayatta birtakım erekleri, amaçları vardır; hepimiz kendi kendimize bu erek ve amaçlarımızın ne olduğunu sormalıyız. Devrimciler için bu erek ve amaçlar varolanın değiştirilmesine, insanın kurtuluşuna yönelmiştir. Eğer biz devrimcilere, bizleri en çok neyin ilgilendirdiği sorulursa buna *halk* cevabını vereceğiz, her zaman *halk* diyeceğiz. Gerçek anlamında halk, yani halkın çoğunluğu, sömürülmüş olan, ihmale uğramış olan halk. Bizi en çok ilgilendiren daima halkın çoğunluğu, yani baskı altında olan, sömürülen sınıf olacaktır. Biz her şeye şu gözle bakarız: Halk için iyi olan neyse bizim için de iyi olan odur; onlar için soylu, güzel, yararlı ne ise bizim için de soylu, güzel, yararlı odur. İnsan halk için ve halk adına düşünmezse, yani insan sömürülen büyük halk yığınları için düşünmez, onlar için hareket etmezse devrimci davranışa sahip değildir.

Biz her hareketin iyiliğini, yararlılığını, güzelliğini bu açıdan bakarak inceleriz.

İnsanın bunu anladığı halde bu uğurda savaşamadığını kabul etmek durumunda kalmasının çok acı olduğuna inanırız.

Bizler devrimciyiz, ya da öyle olduğumuza inanmaktayız. Sanatçı yanları devrimciliklerinden daha ağır basan insanlar tıpatıp bizler gibi düşünemezler. Biz herhangi bir iç çatışmasına kapılmadan insanlık için uğraşır, amacımıza varacağımızı biliriz. Bizim başlıca ereğimiz *halktır*. Kendimizden önce halkı düşünmek zorundayız; zaten gerçek devrimci davranış da budur. Bu davranışa sahip olmayanlar ya da olamayanlar, ama gerçekte namuslu olan insanlar için Devrim bir sorundur; ama Devrim onlar için nasıl bir sorunsa, onlar da Devrim için sorundurlar.

Devrimci olamayan namuslu yazar ve sanatçıların Devrime yardım etmek istedikleri ve Devrimin de bunların yardımına ilgi gösterdiği gerçeği ortadadır.

Bunu açık bir örnekle anlatmak yerinde olur: Biraz önce bu kürsüden bir Katolik yazar konuştu. Kendisini şüpheye düşüren

sorunları büyük bir açıklıkla dile getirdi. Kendi *idealist* görüş açısından bir sorunun çözümünü yapıp yapamayacağını, ya da o görüş açısını savunan bir eser yazıp yazamayacağını sordu. Bir devrim yönetimi içindeyken bu duygularına uyumlu olarak yazıp yazamayacağını açık olarak sordu. Karşılaştığı sorunu örnek diye ele alınabilecek bir biçimde ortaya koydu.

Kendi duygularına göre ve Devrimin inançlarına tam uymayan kendi inançlarına göre yazılar yazıp yazamayacağını sordu. Kendisi iktisadi ve toplumsal konularda Devrimi onaylıyor, ama felsefe bakımından Devrimden ayrılıyordu. Bu akılda tutulması gereken bir örnektir, çünkü bu, Devrime karşı olumlu bir davranış gösteren ve Devrim içinde duygularını ne dereceye kadar özgürce açıklayabileceklerini öğrenmek isteyen yazar ve sanatçıların durumunu yansıtmaktadır. Devrimi bir sorun olarak gören, öte yandan kendileri de Devrime bir sorun olarak görünen bu sanatçı ve aydınlarla ilgilenmek Devrimin görevidir. Çünkü Devrim yönetimi, yalnızca devrimcilerin, devrimci yazar ve sanatçıların kendisine katılmasından daha fazla bir şeyler ister. Gerçek devrimci davranışa sahip olmayan kadınlarla erkeklerin halkın çoğunluğunu meydana getirdiği bir gerçektir; devrimciler halkın öncüleridir ve bütün halkın kendileriyle birlik olmasına çalışmalıdırlar. Devrim, yazar ve sanatçı olsa da olmasa da, bütün namuslu insanları kendisine katmak amacından vazgeçemez. Devrim, halk çoğunluğunu kendi düşüncelerine inandırmalı, halkın çoğunluğuna dayanması gerektiğini unutmamalıdır, yalnızca devrimcileri değil, bütün namuslu vatandaşları, devrimci olmasalar da, saflarında toplamaya çalışmalıdır.

Devrim yalnızca umutsuz gericilerden, karşı devrimcilerden vazgeçmelidir. Bütün öteki aydınlara ve yazarlara olumlu bir politikası olmalıdır. Devrim gerçek durumu kavramalı ve devrimci olmayan bütün sanatçı ve aydınların Devrimde çalışacak ve yaratacak bir yer, devrimci olmamalarına rağmen yaratıcı ruhlarını ortaya koyacak fırsat ve özgürlük bulmalarına imkân vermelidir.

Devrimin temel ilkelerinden birisi sanat ve kültür hazinelerimizin gerçekten halkımıza ait olabilmesi için, sanat ve kültürü geliştirmek olduğundan, Devrim bu alandaki gelişmeleri boğmaya kalkışamaz. Halkımız için maddi anlamda olduğu kadar, ruhsal ve kültürel anlamda da daha iyi bir hayat istemekteyiz. Devrim halkın bütün maddi ihtiyaçlarını karşılamak için bütün koşulların ve güçlerin gelişmesini amaç edindiği gibi, halkın bütün kültürel ihtiyaçlarını karşılayacak koşulları da hazırlamak ister.

Halkımızın kültür düzeyi düşük müdür? Bu yıla kadar halkı-

mızın büyük bir çoğunluğunun okuma yazması yoktu. Halkın büyük bir çoğunluğu açlık çekiyor ya da sefalet içinde yaşıyordu. Yine halkın çoğunluğu ihtiyaçları olan maddi mallardan yoksundular, biz halkımıza bunları sağlayacak koşulları yerleştirmeye çalışıyoruz.

Aynı şekilde bütün kültürel faaliyetlerin halka ulaşması için gerekli koşulları da getirmeliyiz. Bu, sanatçıların eserlerinin sanat değerlerini feda etmeleri anlamına gelmez. Bu, sanatçının halk için yaratmasına çabalamamız demektir ki, karşılığında halk da kendi bakımından kültür düzeyini yükseltip sanatçıya yaklaşabilsin. Bu konuda genel bir kural koyamayız: biz burada konuşurken hepsinden aynı şey gibi söz etmemize rağmen bütün sanat faaliyetleri benzer değildir. Genel bir kural koyamamamızın bir nedeni de şu soruları sormak zorunda oluşumuzdur: Sanatçı halka yaklaşma çabasında nasıl bir anlatım ilkesi kullanmalıdır? Halk sanatçıdan ne istemelidir? Bu sorulara genel bir karşılık veremeyiz şüphesiz. Vermeye çalışırsak konuyu basitleştirmiş oluruz. Bütün yaratıcı faaliyetlerde halka yanaşmak gereklidir. Ama aynı zamanda halkın da daha çok ve daha iyi anlamasına yardım etmeye çalışmalıyız. Bu ilkenin hiçbir sanatçının amacına karşı olduğuna inanmıyorum. Hele insanların çağdaşları için yaratmaları gerektiğini göz önüne alırsak.

Yalnız ve yalnız gelecek kuşaklar için yaratmaya çalışan sanatçı olamayacağını söylemek istiyoruz, çünkü bize kalırsa böyle düşünen bir sanatçı kendini kandırmaktan ileri gidemez.

Bu, çağdaşları için çalışan sanatçının eserinin gelecek kuşaklara kalmayacağı anlamına gelmez. Çünkü bir sanatçının, çağdaşları için yarattığı eserler, çağdaşları kendisini ister anlamış ister anlamamış olsun, tarihsel ve evrensel değerler kazanmışlardır. Biz Devrimi gelecek kuşaklar için yapmıyoruz. Gelecek kuşaklara olacak faydasından ve tarihsel bir olay olmasından bağımsız olarak biz bu kuşak ile ve bu kuşak için Devrim yapmaktayız; bu Devrim bugünün erkek ve kadınları için, bugün için olduğundan gelecekte de önem kazanacaktır.

Gelecek kuşaklar için Devrim yapsaydık bizimle kim yola çıkardı?

Biz, sanatçının ölümsüz üne sahip olma azmini kırmadan çağımızda yaşayanlar için çalışıyor ve onlar için yaratıyoruz.

KÜBA ULUSAL YAZAR VE SANATÇILAR BİRLİĞİ BAŞKAN YARDIMCISI

ANGEL AUGIER İLE BİR SÖYLEŞİ...

SANAT EMEĞİ — Sayın Angel Augier, Küba'da devrimci şiirin durumu üstüne bilgi verir misiniz?

ANGEL AUGİER — Küba'da devrimci şiir 1930 yıllarında gelişmeye başladı. Nicolas Guillen bu şiirin en büyük temsilcilerinden birisidir. Bu alanda başka belirgin şairlerimiz de vardır. İlginç olanı, devrimle ilgisi olmayan bazı şairlerin devrimden sonra aramıza katılmalarıdır. Öte yandan, bazı iyi şairlerimiz de devrimden sonra Küba'yı terkettiler. Ancak en güçlü şairler Küba'da kaldılar. Küba edebiyatının bir özelliği yalnızca devrimle ilgili sorunların değil, genel insana ilişkin sorunların işlenmesidir. Bu açıdan şiir en gelişmiş daldır. Şairler devrim sorunlarını olduğu kadar bireysel sorunları da yansıtmaktadırlar. Genç kuşak içinde yetenekli kişilerin olduğunu belirtmek isterim. Sosyalizmin ku-

Sosyalist Küba'da gençler her türlü kültürel olanaklara sahiptir.

rulması koşullarında genç şairler çeşitli sorunları başarıyla ele alıyorlar. Edebiyatımızın devrimci çizgiden sapmaması bizim için çok önemlidir. Çünkü Küba için emperyalizm tehlikesi her zaman vardır. Bunun için sosyalist kazanımları edebiyat yoluyla da kökleştirmeye çalışıyoruz.

SANAT EMEĞİ — Burada, hemen şu sorunu getirebilir miyiz... Genç yazarların karşılaştıkları başlıca sorunlar nelerdir?

A. AUGİER — Genç kalemlerin en önemli sorunlarından birisi zaman yetersizliğidir. Küba'nın pek çok sorunu bulunmaktadır. Yazarlar hem bu sorunları yansıtmak, hem de üretime katkıda bulunmak gibi ikili bir işlevle içiçe yaşamaktadırlar. Küba Yazarlar Birliği genç yazarlara gerekli zamanı sağlamak için planlı biçimde çalışıyor.

SANAT EMEĞİ — Genç yazarların ürünleri yaygınlaştırma olanakları nasıl?

A. AUGİER — Genç yazarların El Caymon Barbudo adlı bir dergileri var. Bu dergide yazılarını ve şiirlerini yayınlıyorlar. Çeşitli zamanlarda genç yazarların yapıtlarından derlenmiş ciltler basılıyor. Yazarlar Birliği üyesi olmayan genç yazarların Brigada Ermanos Says adlı bir örgütleri vardır. Örgüt, adını Batista tarafından 15 - 17 yaşlarında öldürülen Says kardeşlerden alıyor. Says kardeşler genç yaşlarına rağmen olgun siyasal şiirler yazıyorlardı. Bu birliğe yalnızca genç şairler ve yazarlar değil, başka sanat dallarıyla uğraşanlar da girmektedir. Çok yaygın olan bu örgütün Yazarlar Birliği'yle de sıkı bağları vardır. Yazarlar Birliği genç sanatçılara elinden gelen yardımı göstermektedir. Yazarlar Birliği her yıl genç yazarlar arasında bir yarışma düzenler. En başarılı yapıta «Pais» ödülü verilir. Genç yazarlar başka yarışmalara da katılıyorlar. Yarışmalarda başarı gösterenler Yazarlar Birliği'ne kabul edilir.

Öte yandan Yazarlar Birliği de çeşitli yarışmalar düzenler. Ödülü kazanan yapıtlar hemen kitap olarak yayınlanır.

SANAT EMEĞİ — Ülkenizde kitap yayıncılığı ve bunun halkın okur-yazarlık düzeyiyle ilişkisi üstüne bilgi verir misiniz?

A. AUGİER — Küba Yazarlar Birliği yılda 40-50 edebiyatla ilgili kitap yayınlar. Bizler de kitaplarımızı bu yolla yayınlıyoruz. UNION yayınevinin bir kolu yalnızca dünya edebiyatıyla ilgili kitaplar yayınlar. Ayrıca Eğitim Bakanlığı'nın yayınevinde yalnızca okul kitapları basılır. Devrimden önce Küba'da hemen hemen hiç kitap yayınlanmazdı. Yalnızca okul kitapları basılırdı. Bunları da özel yayınevleri basardı. Öğrenciler bu kitapları almak için büyük paralar bulmak zorunda kalıyorlardı. Bir yazar kitabını ya-

yınlatmak istediğinde büyük paralar karşılığında bu isteğine erişebilirdi. Bu yüzden çok az kitap yayınlanırdı. Şimdi durum bambaşka. Her yazar, şair kitabını kolaylıkla yayınlatabiliyor. Halk yazarları seviyor, onların kitaplarını arıyor. Devrim sırasında halkın yüzde 60'ı okuma yazma bilmiyordu. Bizim başlıca ödevimiz halka okuma yazma öğretmekti. Bunu başardık. Bu yüzden devrime minnettarız. Şimdi Küba'da okuma yazma bilmeyen yoktur. Bunda kitapların da büyük rolü oldu. Öte yandan cehaletle savaş kampanyası devam ediyor. Amacımız halkın kültürel düzeyini yükseltmek. Yazarlar bu kampanyaya bütün güçleriyle katılıyorlar. Bundan ötürü devrimin ayakları üstünde durmasında yazarların rolü büyüktür. Onların emeği saygındır.

SANAT EMEĞİ — Türk edebiyatçıları üstüne bilginiz var mı?

A. AUGİER — Pek var diyemem. Ancak Nazım Hikmet'i tanıyorum. Küba'da Nazım Hikmet'in kitapları yayınlanıyor. Nazım, Küba edebiyatını etkilemiştir. Birçok şair ondan esinlenmiştir.

SANAT EMEĞİ — Dergimiz aracılığıyla ilerici Türk şairlerine ve yazarlarına neler söylemek istersiniz?

A. AUGİER — Biz ilerici Türk yazarlarıyla sıkı bağlar kurmak istiyoruz. Karşılıklı işbirliği yolları araştırmalıyız. Böylelikle birbirimizi ve yapıtlarımızı tanıma olanağımız doğacak. Biz Türkiye'deki durumu biliyoruz. İlerici yazarların çok güç koşullar altında çalıştığını anlıyoruz. Küba'da özgürlük günleri uzun savaşlardan sonra doğdu... Bu günlerin Türkiye'de ve başka ülkelerde de er geç doğacağına ve emekçi yığınlara aydınlık saçacağına inanıyoruz.

«ÇOCUKLAR VE GENÇLER İÇİN YASA»DAN...

MADDE 79. Gençlik Devrimin insancıllığını içeren kültürel oluşumu; Latin Amerika, Karayipler ve ulusumuzun geleneklerinin en iyisini; sosyalist ülkelerin kazanımlarının getirdiklerini ve evrensel kültürün değerlerini kazanma çabasını göstermelidir.

MADDE 80. Gençlerin ve çocukların yaşamlarını zenginleştiren, onların tinsel özlem ve ihtiyaçlarının ayrılmaz bir parçasını oluşturan sanat ve edebiyat, gençlerin ve çocukların yaratıcı kişiliklerinin gelişmesinde elverişli birer araçtır.

MADDE 81. Gençler boş zamanlarının bir bölümünü sanatsal ve edebi etkinliklerle değerlendirerek estetik duyarlıklarını geliştirirler. Genç yazarlar ve sanatçılar sürekli olarak kendilerini yetkinleştirerek sanat ve edebiyatın ilerlemesine yardımcı olurlar; sosyalist kültürün gelişmesine katkıda bulunurlar; ulusal kültürel mirasın, Latin Amerika ve Karayip halklarının kültürel miraslarının geliştirilmesine ve korunmasına katkıda bulunurlar.

MADDE 82. Devlet kuruluşları kültürel, sportif ve eğlence amaçlı etkinlikler için elverişli tesislerin sürekli kullanılmasını garanti eder ve gençlik ve Piyoner örgütleri yoluyla buraların kullanılışını kolaylaştırır.

MADDE 83. Kültürel kuruluşlar:

— genç yazarların ve sanatçıların ideolojik ve mesleki eğitimlerine özel önem verir;

— siyasal, toplumsal ve kitle örgütlerinde gelişen amatörlerin hareketini destekler ve gelişmesine yardımcı olur;

— sanat ve edebiyat alanlarında yeni değerlerin keşfedilmesine ve geliştirilmesine çalışır, onlara doğrudan teknik yardım sağlar ve sanat ve edebiyat enstitüsü mezunlarına özellikle önem verir;

— genç yaratıcı ve sanatçı birliklerini destekler ve onların boy atmalarına yardımcı olur; en iyi içerikli ve en yüksek nitelikli yapıtların yayınlatılmasını sağlar;

— çocuklar ve gençlik üstüne yapıt veren yazarların ve sanatçıların çabalarını ve bu çabaların ürünlerini destekler;

— şarkı sözü yazarlığının ve kaliteli müzik yapımının geliştirilmesine yardımcı olur ve bunların yeterli ölçüde yayınlanıp yayınlanmadığını denetler;

— sanatsal yaratıcılığın devrimci dünya görüşüne, uluslararası ruha ve işçi sınıfı idealleri sevgisine sahip olmasını gözetir; ve

— Küba kültürünün kökeni; en iyi sanatsal gelenekler; sanat ve edebiyat alanlarında ulusal değer bilinci gibi konularda çocukları ve gençleri araştırmaya yöneltir;

Bütün bu görevleri yerine getirmek için kültürel kuruluşlar kendilerinin de destekledikleri siyasal, toplumsal, kitle örgütleri ve öteki devlet kuruluşlarıyla işbirliği yapar.

MADDE 84. Tiyatro, bale, dans, popüler sanat ve sinema grupları, sanat galerileri, kütüphaneler, orkestralar, müzeler, okullar ve öteki kültür merkezlerinin yöneticileri, gençlerin ve çocukların sanat beğenisini geliştirirler ve yönlendirirler.

MADDE 85. Ana okullarından başlayarak, tüm eğitim kurumları, toplumsal yaşamda çocukların ve gençlerin hayat içinde ilişki kurmalarını sağlayacak eğitim atmosferini oluşturmayı görev bilirler.

MADDE 86. Kitle iletişim araçları çocukların ve gençlerin kültürel oluşumlarına katkıda bulunurlar.

Küba Radyo ve Televizyon Kurumu (ICRT), Kültür Bakanlığı, yazılı yayınlardan sorumlu öteki örgütler, bu araçların biçimlendirici rollerini ve en yüksek teknik ve kültürel niteliklerini sürekli olarak geliştirmeyi garanti altına alırlar.

Küba'daki Latin Amerika Kültür Merkezi'nin çıkardığı Conjunto adlı tiyatro dergisi

El Caıman Barbudo: Küba gençliğinin cleştiri, edebiyat, müzik, plastik sanatlar, tiyatro ve dans konularını içeren sanat ve kültür dergisi

OLAYLAR_YORUMLAR

GEÇTİĞİMİZ YILIN SANAT OLAYLARI

ÖZGÜL ERTEN

1979 Kültür ve Sanat alanında çok yoğun çalışmaların gerçekleştirildiği bir yıldı. Her türden konu bütün boyutlarıyla tartışılabilirken sansür ve denetim olguları, sanat ve kültürün gelişmesine uygun görünen bir ortamla çelişki yaratıyordu. Bu da kuşkusuz yönetimin çelişkilerinden kaynaklanıyordu.

Yılın son günlerinde hızla tırmanmaya başlayan faşist yönetim, devlete bağlı sanat kurumlarında da etkisini gösterdi. Kültür Bakanlığına bağlı Kültür kurulları kadroları değiştirildi, Devlet Tiyatroları ve Devlet Opera ve Balesinin genel müdürleri görevden alındı. Büyük ozan Nazım Hikmet'in baleye uyarlanan «Ferhat ile Şirin» adlı öyküsünün seyirciye sunulması engellendi.

Öte yandan her konuda olduğu gibi özellikle sanat ürünlerinin duyurulmasında da önemli görev üstlenmesi gereken TRT kurumunun —istifa eden genel müdür dışında— yönetici kadrolarında değişiklikler yapıldı. Böylece yönetim, ilerici ve çağdaş sanat ürünlerine engeller koyma eyleminde. Faşizm seçtiği aydın, bilge kişilerin öldürülmeleriyle genç bilim adamlarına, halktan yana sanat ürünleri üreten yürekli sanatçılara korku salacağı kanısında.

Sanatı her dalında özgür insan emeğinin, yaratıcılığının en yücesi diye tanımlıyorsak, insanlık tarihi her dönemde ve her ülkede, uygulanmak istenen baskıların sanatçının yüreğine zincir vuramadığının, gözlerine perde çekemediğinin, halkından yana olanı en güzel biçimde ortaya koymasını engelleyemediğinin örnekleriyle doludur. Birkaç genel müdürün değişmesi, işinden atılma baskıları, yitirdikleri değerli bilim adamına son saygılarını sunarken dipçiklenmeler ülkemiz sanatçılarını da susturmayacak tersine daha onurlu yükümlülüklerle seslerini halka duyurma çalışmalarını kamçılayacaktır.

Gelecek günlerde her sanat dalında çok daha bilinçli ürünlerin verileceğine inanarak geçtiğimiz yıl sanat alanında yapılan çalışmaların neler olduğunu kısaca gözden geçirelim dilerseniz:

Toplumumuz sanatçıları arasında uluslararası düzeyde ürün verip, seslerini duyuranlar «yazın» dalında yoğunlaşmakta. Yazarlarımız, ozanlarımız yapıtlarıyla toplumlarının sesini, yeni bir soluk la dünya insanlarına sunabilmekteler.

Yazın'ı izleyen ve yoğun çalışmalarıyla toplumda çok geniş kitlelere seslenen ve uluslararası boyutta ürünler veren sanatçılar Ka-

rikatür dalının emekçileri. Çizerlerimiz, 10 yıl önce kurdukları dernekleriyle örgütlü çalışmanın yurtiçi ve yurtdışındaki etkilerini başarıyla sergiliyorlar. Uluslararası sanatçıların katıldığı Nasreddin Hoca şenlikleri karikatür yarışmasının her yıl düzenli ve başarılı olarak sürdürülmesi yanında gençlere açılan yarışmalar, yurdu dolaşan ve yurt dışında da açılan demokrasi, özgürlük, barış, halk sağlığı, kadın ve çocuk gibi çok geniş ve toplumu yakından ilgilendiren konularda 150'yi aşkın sergi çizerlerimizin etkinliğini gün günden arttırmaktadır.

Tiyatro dalında ise devlete bağımlı ya da Belediyelerin kurdukları tiyatrolarda çalışmaların düzensizliği ve siyasal görüşlerin çalışmaları baskı altında tutması sonucu yaygınlık sağlanamamış ve bu alandaki gelişimin hızı sürekli kesilmiştir. Bu nedenle geçtiğimiz dönemde Devlet Tiyatrolarının başına getirilen ve yeni yönetimce görevine son verilmek istenen genel müdür sayın Ergin Orbey'in katkılarından söz edilmemesi olanaksız. 'Her ilde tiyatro' belgisiyle yola çıkan Orbey, Devlet tiyatrolarında bir açılım sağlamış, ilerici, aydın bir sanatçı olarak Devlet Tiyatrolarının kapılarını Brecht tiyatrosuna açmış ve yazarlarımızın Türkiye tiyatrosuna ürün vermeleri için tüm olanakları zorlamıştır. Özel tiyatroların çalışma olanakları bulamadıkları bugünkü ortamda, Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğünün değişmesi, tiyatro alanında gerçekleşmeye başlayan atılımı engelleyecek, geçiktirecektir. Öte yandan Devlet Tiyatroları ve Belediye tiyatrolarındaki sanatçılarımız memur zihniyetiyle çalışmaya karşı savaş açmışlardır.

Toplumumuza oldukça yabancı opera, bale, klasik-batı müziği dallarında da geçtiğimiz dönemde belirginleşen bir kıpırdanışı yaşadık. Bu dallarda çalışan bilinçli sanatçılarımız daha geniş halk kesimlerine ulaşabilme çabalarını yoğunlaştırdılar. Yeni yönetimce engellenmeye çalışılan «Ferhat ile Şirin» daha önce izleme olanağı bulabildiğimiz «Hurrem Sultan», «Yoz Döngü», «İnsan İnsan» baleleri, toplumumuzun öz kaynaklarında filizlenen ürünler.

7. Sanat diye adlandırılan ve çağımıza damgasını vuran sinema alanında yapılan çalışmalar üzerine neler söyleyebiliriz? Sinema kuşkusuz en geniş yığınlara ulaşma olanağı bulan, en yaygın ve etkin sanatdalı. Bu nedenle toplumumuz açısından da sinema sanatındaki gelişme üzerinde titizlikle durmak gerekli. Özündeki yayılma niteliği nedeniyle sansür baskıları sinema sanatında geçtiğimiz dönemde de yoğun olarak hissedildi. Antalya film şenliğine katılan Ömer Kavur'un «Yusuf ile Kenan», Yavuz Özkan'ın «Demiryol», Yavuz Payda'nın «Yolcular» adlı filimleri sansürce yasaklandı, bu yasaklamaya tepki olarak Antalya film şenliği ilk kez iptal edildi. Geçtiğimiz yıl «Sürü», «Maden», «Kanal» «Fırat'ın Cinleri», «Güneşli Bataklık» gibi ilerici toplumcu yapıtlar sinema sanatının utkusu oldu. Bu olumlu, yürekli gelişmenin yanısıra seks filimleri furyasıyla seyirciyi sömüren Yeşilçam filimleri sinema alanında yaşanan çelişkilerdi. Yılın son günlerine yetişen ve bir belge-drama karışımı olan Atıf Yılmaz'ın «Adak» filmi geniş ölçüde yankı yaptı.

Plastik sanatlarda resim, heykel, grafik gibi dallarda topluma yaklaşmanın, toplumla bütünleşmenin yollarını arayan sanatçıla-

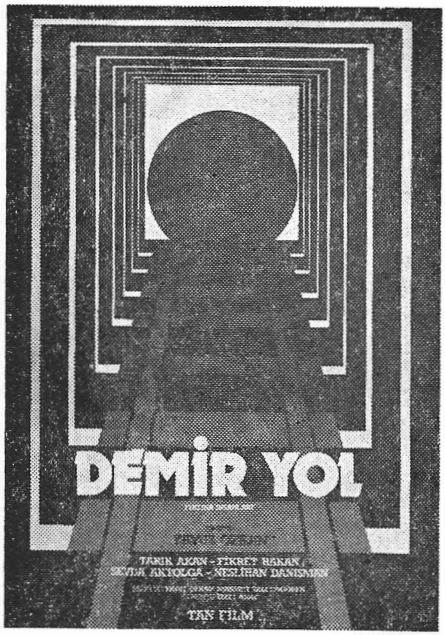
rın ve Görsel Sanatçılar Derneği'nin çabalarının olumlu sonuçları yadsınmaz. Ancak her kapitalist ülkede, burjuva sanatının oluşma sürecinde gözlenen olgu toplumumuzda da bize özgü oluşum dizisi içinde gözleniyor. Özellikle resim dalında bankaların açtığı galeriler, özel sanat galerileri belli sanatçı isimleri çevresinde bir piyasa oluşturdu. Yüzbinleri bulan, hatta aşan resim fiyatları yanında belli ailelerin ve kurumlaşmış aile isimlerinin yazılı olduğu alıcı kartlarını gördü gerçek sanat meraklıları. Ürünlerini satmak, yenilerini yapabilmek ve geçinebilmek için satmak zorunda olan sanatçıların durumlarını anlamak olası, ancak sözünü ettiğimiz ortamın sanatçıyı belli bir biçimde şartlandıracağı da gözardı edilemeyecek bir gerçek.

1979'un kışında - yazında özellikle İstanbul, Ankara, ve İzmir gibi büyük kentlerde odaklaşan, bu büyük kentlerin yanısıra Anadolu kentlerinde de düzenlenen şenlikler, festivaller, tartışmalı toplantılar, yarı bilimsel toplantılar geçtiğimiz yıllarla karşılaştırılmayacak ölçüde yoğundu. Toplumu muzda var olan kültürel birikimin emekçileri bu bu toplantılarda düşüncelerini birleştirerek, yeniden üreterek geleceğin Türkiyesi için sağlam bir kültür tabanı oluşturmaya çalıştırdılar.

Yazın alanında geçtiğimiz yıl daha önce sürdürülen yarışmalara yenileri eklendi, böylece yazın hayatımıza yeni yazarlar ve yeni ürünler kazandırıldı. Pornografik dergilerle bol reklamlı gazetelere kâğıt yokluğu çektirilmezken, özgün yapıtların kâğıt için sıraya girmeleri yayın hayatına ve dolayısıyla okuma özlemi içindeki halkımıza indirilmiş bir darbeydi.

Sözünü ettiğimiz tüm sanat dallarında topluma, halka ulaşma oranı nedir? Sanatçı ulaşmak istediği kesimle ne denli bir iletişim sağlayabilmektedir? Bu konularda sağlıklı hiçbir sayısal veri elde edemiyoruz. Sinema dışında kalan sanat dallarında verilen ürünlerin toplumun her kesimine ulaştığını söyliyebilmemiz olanaksız. En etkin iletişim aracı olan TRT'nin özerk bir kuruluş olarak yeniden çalışmaya başlaması için savaş verilirken «tarafsızlığını» yoketmeye yönelik baskılar yoğunluk kazanıyor. Özgürlüklerden yana olduğunu söyleyerek yönetime gelen CHP ağırlıklı hükümet, çeşitli kurumlara özerklik sağlayacak yasaları bile kazandırmadı. Bu koşullarda tüm sanatçıları faşist baskılara karşı çıkmak, doğruları halka ulaştırmak için yeni ve zor günler bekliyor. Hiçbir baskı sanatçının özgür, sorumlu ve aydın yüreğini susturamaz.

Yeni yılda sanat olaylarını sizlere duyurmaya çalışacağız.

sinema

'ADAK' FİLMİ ÜSTÜNE ATIF YILMAZ İLE BİR KONUŞMA

Konuşan: Erhan Sökmen

— Ben «ADAK» filminin, getirdiği belgeci bakış açısını, Türk Sinemasında yeni bir biçim arayışının, yeni bir soluğun habercisi olarak görüyorum. Oysa siz uzun yıllardan beri bu işe emek veren, pek çok sayıda filme imza atmış bir yönetmensiniz. Sizi böyle bir arayışa iten nedir? Bildiğim kadarıyla, daha önceki filmlerinizde de zaman zaman bu tür deneyleriniz oldu.

— «Adak» filminin Türk Sinemasına yeni bir soluk getirip getirmeyeceğini, başka sinemacılarca tekrarlanıp, tekrarlanmayacağını, ya da bu türün geliştirilip geliştirilmeyeceğini bilemem. Ama sinemanın klasik dramatik yapısını zorlayan bu tür çalışmalara, özellikle bizim gibi ülkelerde gerek var sanıyorum. Bunu, seyirciyi, seyrettiği olayla, kahramanla özdeşleşmeyip, düşünmeye zorlamak açısından yararlı gürüyorum. Bildiğim kadarıyla, önemli saydığımız, devrimci, ilerici saydığımız filmlerimiz bile, bugüne kadar, izleyicisine kolay bir deşarj sağlamaktan öte bir işlev yüklenmedi. Bu filmlerin içinde benim filmlerim de var. Filmin kahramanının bir sözü ya da bir hareketiyle sinema salonunun alkıştan inlemesi, izleyicisine, sadece o gün

«Adak» filminden bir görününüm

için görmek, duymak istediğini vermek, kanımca artık bir sinemacıya yetmemeli. Seyirciyi, filmin kahramanıyla birlikte eyleme katılmış gibi, rahatlamış, mutlu salonu terkederken görmek, salon dolup dolup boşalsa da, bir sinemacıyı fazla sevindirmemeli. Beni böyle bir arayışa iten, sinemanın işlevi konusundaki bu tür düşüncelerim oldu. Araştırıcı tavır, yeni denemelere, atılınlara girişebilmek özelliği, sizin de işaret ettiğiniz gibi galiba benim yapımda da var. «Gelinin Muradı»ndan başlayarak özde ve biçimde, tabii belli bir üslûp bütünlüğünü korumaya çalışarak, belki çoğu bütünlenememiş, amacına tam olarak varamamış, ama sinemamıza taze bir kan aşılamaya, Türk Sinemasını ileriye götürmeye yönelik çalışmalarım her dönemde oldu. Bu çalışmalara örnek ola-

rak, «Bu Vatanın Çocukları», «Karacaoğlanın Kara Sevdası», «Ölüm Tarası», «Erkek Ali», «Keşanlı Ali Destanı», «Köroğlu», «Utanç», «Cemo», «Yedi Kocalı Hürmüz», «Kuma», «Deli Yusuf», «Kibar Feyzo» gibi filmler gösterilebilir.

— Filminizin bizim seyircimiz için oldukça alışılmamış sayılabilecek bir anlatım dili, yeni bir yaklaşım biçimi var. Doğrusu ben, bu alışılmamış sinema dilinin, seyirci ilgisini olumsuz yönde etkilemesini bekliyordum. Ancak, filmin İstanbul'da bir hafta gösterilmesinden sonra yaptığım araştırma benim bu düşüncemi doğrulamadı. Filmin birinci hafta İstanbul hasılatı (1.250.000.— T.L.), aynı sinema grubunda önceki haftalarda gösterilen filmlerin gelirlerinden daha düşük değil.
Türkiye halkının seyir alışkanlıklarını siz nasıl değerlendiriyorsunuz?

— Türkiye halkının geleneksel yazın türlerinden, seyirlik oyunlarından, iyi kötü, doğulu bir kültür geleneğinden kopartılamamış olmasından kaynaklanan seyir alışkanlıkları var kuşkusuz. Çok derinlemesine bir araştırma yaptığımı söyliyemem ama saptadığım bazı özellikleri sıralıyabilirim. Sözgelişi kanımca halkımızın işitme duyusu, görme duyusundan daha çok gelişmiş diyebilirim. Bir filmin bütününü çoğunluk algılayamadığını, ya da bunun için çaba göstermediğini, filmleri sahne sahne seyrettiğini söyliyebilirim. Hikmet dinlemeyi, kıssadan hisse çıkarılmasını sevdiğini, psikolojiden çok, olaylarla ilgilendiğini ileri sürebilirim. Bütün doğu sanatlarında var olan belli kalıpların tekrarlanması olayından hoşlandığına dikkat çekebilirim. Bunlar ve benzer başka özellikler, kuşkusuz bir halk sanatı, bir kitle sanatı olan sinemayı, özde ve biçimde etkileyecektir. Sinema sanatçısı için önemli olan, bu yatkınlıkları yok sayıp, taklitçi bir sinema yapmak değil. Bu özellikler üzerine belli bir bilinçle eğilerek, yeni bir senteze varmak olmalıdır. Bu yaklaşım, birysel üslûpların üzerinde, ulusal bir üslûp oluşmasına yol açacak, Türk Sineması, sinemacısı dünya sinemasına yeni bir teklifle katkıda bulunabilecektir. Evrensel olmanın önde gelen koşullarından biri de budur sanıyorum.

— Filmi yaparken yurt dışına satmayı özellikle düşündünüz mü? Dış satış kaygısı çalışmalarınızı etkiledi mi? Doğrusu ben, filmin bazı bölümlerinde, özellikle abdest alma, namaz, susuz abdest, sünnet, yağmur duası, kurban ve imam nikahı sahnelerinde, filmi dış pazarlar için çekici hale getirme, ekzotikleştirme eğilimi sezdim. Ne dersiniz?

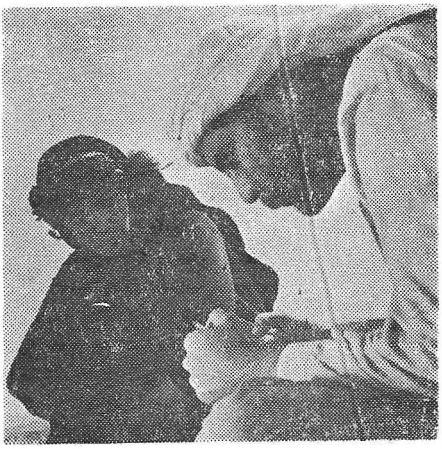
— Son yıllarda bütün sinemacılar, Türkiye'deki pazarın yapım giderlerini karşılayamaz duruma gelmesi sonucu, yeni pazarlar bulabilme çabası içindeler kuşkusuz. Ben dış pazarlara açılabilmek için ekzotikleştirme, ya da taklitçi bir sinema yapmanın çıkar bir yol olmadığı kanısındayım. Yapılması gerekeni, kendi açımdan tabii, az önce söyledim sanıyorum. Filmde dikkatinizi çeken o sahneler, Müslüm'ün kişiliğinin oluştuğu dünyayı belirlemek için özellikle uzun uzun kullanılmıştır. Abdest, namaz gibi gündelik hayatın birer parçası olan olaylara özellikle törensel bir biçimde yaklaştım. Bilmediğimiz, anlamadığımız bir dille (Arapça) okunan

duaların üzerinde özellikle durdum. Anlaşılmazın, bilinmezin getirdiği, insanî olmayan, ürkütücü, korkutucu, belirsiz etkiyi yakalamaya çalıştım.

— **Filmde bence belli bir perspektif bulanıklığı söz konusu. Filmi iki kez seyretmiş olmama karşın, açık söylemek gerekirse, ben hâlâ filmin seyirciye iletebileceği öz konusunda açık bir düşünceye varamadım. Siz filminizle seyirciye açık bir mesaj iletmeyi amaçladınız mı? Hangi mesajı?**

— «Adak»la seyirciye açık seçik bir mesaj iletmeyi amaçlamadım. Gerçekte olmuş bir olayı çeşitli boyutlarıyla sergilemek, seyirciyi düşünmeye, tartışmaya sevketmekti amacım. Nitekim filmdeki, hiç bir etki altında bırakmadığımız yorumcular (Bilim ve Sanat adamları) olayı çok farklı açılardan değerlendirdiler. Bu yaklaşım, Türkiye'nin bugün içinde bulunduğu kavram kargaşasını da simgelemektedir bence. Batıl inançlar ve onların bireylerdeki etkileri üzerinde biraz fazlaca durdum. Bunu Türkiye'nin bugün içinde yaşadığı koşullar çerçevesinde yararlı buldum. Müslüm Koca'nın davranışında bence, yakın geçmişte yaşadığımız Maraş olaylarıyla büyük bir paralellik var. Olayları yerinde inceleyen bir dost, öldürdüklerine iki kişi daha eklediği takdirde sorgusuz sualsiz cennete gideceğine inanan yurttaşlarımızdan bahsetmişti.

— **Filmdeki üç ayrı anlatım biçimi (olayın dramatik anlatımı - dramatize edilmiş röportajlar - nesnel röportajlar) uyum kurma konusunda zorluk çektiniz mi? Belgeci anlatımla dramatik anlatım arasındaki çelişki bence filmde çözümlenememiş ve önemli bir uyumsuzluk yaratmış. Bu konudaki düşüncelerinizi bilmek isterdim.**

Tarık Akan ve Necla Nazır «Adak» filminde

— Filmdeki üç ayrı anlatım biçiminin belli bir mantıkla ve uyumla birleştirilmesi temel sorunlarımızdan biri oldu. Sonunda bulabildiğimiz çözüm, filmde uyguladığımız kurgu biçimidir... Bu konuda hâlâ tereddütlerim olduğunu açıklamalıyım.

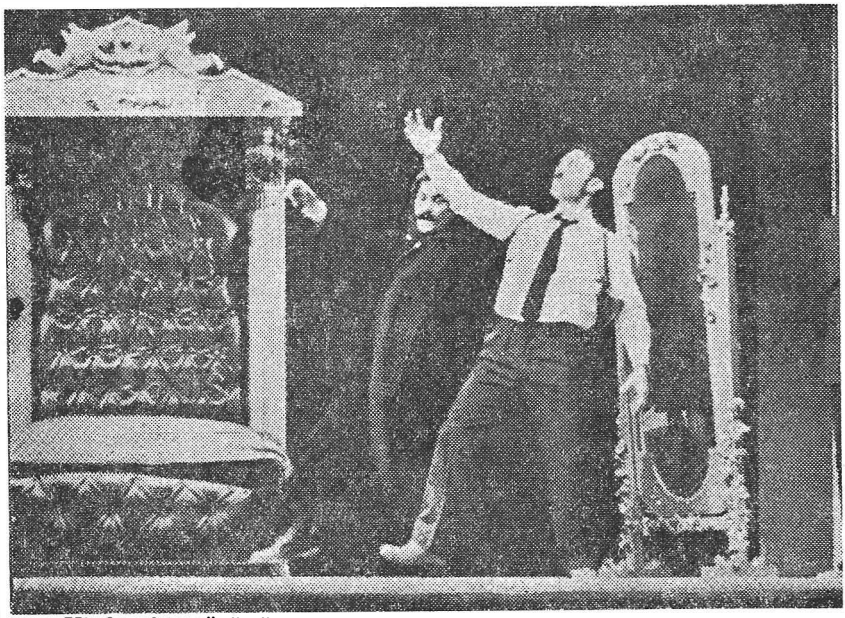
— **Bundan sonraki çalışmalarınızda aynı türde, ya da bu türü geliştirme yolunda çabalarınız olacak mı?**

— Aynı türde çalışmalara devam konusunda bir kararım yok. Biçimi genel olarak öz, işlenecek tema, olay belirliyor... Sinema olayına genel bakışım çerçevesinde, yeni çalışmalar yapacağım kuşkusuz. Bu çalışmalar ulusal sinemamıza ve sinema sanatına küçük de olsa bir zenginlik, yeni bir bakış açışı, farklı bir boyut getirebilirse ne mutlu...

«ARTURO Ui'NİN ÖNLENEBİLİR TIRMANIŞI» ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİNDE SAHNELENDİ

Tiyatro mevsiminin başından buyana Ankara'da sergilenmekte olan Brecht'in «Arturo Ui'nin Önlenebilir Tırmanışı» adlı oyunu Aralık ayı içinde İstanbul Atatürk Kültür Merkezinde de sergilendi. Geçmiş yıllarda Ankara Sanat Tiyatrosu tarafından da sahnelenen oyun yurdumuzda ikinci kez seyirci karşısına çıkmakta. Ancak bu kez oyun özel bir öneme sahip. Yüzyılımızın en büyük tiyatrocusu sayılan Bertolt Brecht'in bir oyunu ilk kez Devlet Tiyatrolarında sergileniyor. Ergin Orbey'in Devlet Tiyatroları Genel Müdürü olmasıyla atılmaya başlanan olumlu adımların geçen bir yıl içinde gerek izleyicilerce, gerekse Devlet Tiyatroları çalışanlarınca benimsenip, desteklendiği görüldü. Seyirci sayısı geçmiş yıllara göre iki kat artarken Devlet Tiyatrosu sanatçıları da yeni yeni seyirciyle diyalog kurabilmenin, boş salonlara değil, alkışlarıyla kendilerini yüreklendiren izleyicilere oyunlarını sunabilmenin mutluluğunu yaşıyorlar. Aralık ayı içinde İstanbul'da altı kez oynanan «Arturo Ui'nin» tüm biletlerin günler önceden bitmesi, Atatürk Kültür Merkezi büyük salonunun izleyici talebine yetmemesi de seyircilerin atılan olumlu adımlara sahip çıkışının bir göstergesi oldu.

«Arturo Ui'nin Önlenebilir Tırmanışı» 1932 yılında Dünya ekonomik bunalımının en çok etkisini gösterdiği Almanya'da başlar. Karnabahar Tröstü yöneticileri kredi sağlamak ve bunalımdan kurtulabilmek için gangster Arturo Ui ile anlaşırlar. Gerçekte anlatılan, aynı yıllarda sermaye-

«Arturo Ui»den bir görünüm

nin desteğiyle hızla iktidara yükselen Hitler'dir.

Ekonomik bunalım içindeki büyük toprak sahipleri zor durumlarıyla ilgilenmesi için başkan Hindenburg'a bir çiftlik armağan ederler. 1932 yılı sonbaharında Adolf Hitler'in Partisi ve özel silahlı birlikleri parasızlık ve dağılma tehlikesindedir. Hitler iktidara gelebilmek için türlü girişimlerde bulunur ama uzun süre Hindenburg'la görüşmeyi başaramaz. Hindenburg Hitler'i başbakan yapmayı reddeder. Ama bir yandan da kendi yolsuzluğu üzerine açılacak bir soruşturmadan çekinmektedir. Çünkü kendisine armağan edilen çiftlik için devletten aldığı parayı gereken yere harcamamıştır. Hindenburg 30 Ocak 1933'de başbakan General Von Schleicher'in kredi yolsuzluğunu açığa çıkaracağından korktuğu için iktidarı Hitler'e verir. Soruşturma örtbas edilir. Yasal bir görünümle iktidara gelen Hitler, zorbalık yöntemleriyle ayakta kalmaya çalışır. Kendisinden yana olmayan herkese savaş açar.

«Arturo Ui», başarılı bir yönetimle sahnelenmiş, yönetmen Yücel Erten, başarılı sahnelemesinin yanısıra, müzikçisinden dramaturguna, oyuncusundan kareografına kadar tam bir ekip çalışması gerçekleştirmiş. Oyuncular tek tek ilginç kompozisyonlar çiziyorlar. Özellikle Arturo Ui rolünde Işık Toprak çok başarılı.

«Arturo Ui» Devlet Tiyatrosu sanatçılarının sanat yaşamlarında da bir aşamadır. Bugüne değin sık sık, memur olmalarıyla statik, kalıplaşmış oyunculuk modellerinin eskimişliğiyle eleştirilen, hatta alay edilen Devlet Tiyatrosu sanatçıları, olanak verildiğinde ne derece başarılı olabileceklerini, sanatçı onurlarını nasıl savunup, yüceltebileceklerini sanırız, yaşamlarındaki ilk Brecht deneyiyle ortaya koymuşlardır.

«Arturo Ui» ile ülkemizde bir yasak zinciri daha kırılmış ve Brecht, Devlet Tiyatroları'na girmiştir. Bunun onuru, sanatçısından izleyicisine kadar demokratik her adımı destekleyen, demokrasi için savaşan sanatçılarla dayanışma içinde olan ülkemizin tüm ilerici, demokratik güçlerinindir.

İZMİR DEMOKRATİK ÖRGÜTLER TİYATRO GRUBUNUN ÇALIŞMASI

İzmir'deki çeşitli sendika ve demokratik kitle örgütlerinin üyeleri bir tiyatro grubu oluşturarak çeşitli çalışmalara giriştiler. Arkadaşların dergimize gönderdikleri yazı, bu konudaki düşüncelerini ve çabalarını özetliyor. Bu yazıyı okurlarımıza ve dolayısıyla, sanat çalışmaları yapan diğer örgütlere sunmayı yararlı bulduk.

NASIL BAŞLADIK?

İzmir'de demokratik kitle örgütlerinin ve sendikaların anti - faşist, anti-tekel, anti-emperyalist ve anti-şovenist savaşımları birçok alanda başarıyla sürüyordu. Fakat sanat ve kültür alanındaki çalışmalar aynı olgunluk ve olumlulukta değildi. Bu tür bir çalışma, demokrasi savaşımında sanat cephesinin eksikliğini duyan, önemini kavrayan işçi ve emekçilerden oluştu.

Temel ilkelerimizi, izleyicimizi, tiyatro türümüzü ve de ulaşmak istediğimiz amacı saptadıktan sonra, tüm demokrasi güçleriyle

birlikte verilecek olan tiyatro kavgamızın temel bilgisi olan «Yolumuz işçi sınıfının yoludur, onun savaşkan sanat politikasının yoludur» belgisi doğrultusunda: 18 Ağustosta İzmir'de yapılan ve MHP-ÜGD KAPANSIN, CAN GÜVENLİĞİ SAĞLANSIN kampanyasının bir devamı olan yürüyüş ve mitingine katılıp, bir sokak tiyatrosu çalışması yaptık.

SONRAKİ GELİŞMELER

Hitler Almanyası'nda sermaye güçlerine bağlı Nazi'lerin uygulamaları ile, tekelci-işbirlikçi sermayenin güdümündeki Türkeş ve partisi MHP tarafından tırmandırılmaya çalışılan faşist terör arasındaki benzerliklerin sergilendiği 18 Ağustos'taki oyun, kanımızca başarılı oldu ve bu başarısını, yürüyüş ve miting dışında kalan halktan aldığı olumlu tepkilerle kanıtladı.

Aynı oyun, 17 Eylülde yapılan «16 EYLÜL DGM DİRENİŞİ KUTLAMA» gecesinde de oynandı ve aynı olumlu tepkilerle karşılandı.

Bu iki başarılı deney, tiyatro bireylerinin kendilerine ve grubun birbirine olan güvenini artırdı. Ve çalışmalar daha bir devingenlik kazandı. İşçi sınıfının sanatı ve kültürü yoktur diyenlere bu ve buna benzer örnekler (Maden-İş'in 6. ve 14. bölgelerindeki çalışmaları) en somut kanıtlar oldu, oluyor ve olacak.

POLİTİK TİYATRO GEREKSİNİMİ NEDEN DOĞUYOR?

Ekonomik çıkmazın, politik bunalımlarla iç içe girdiği ve giderek önemli toplumsal patlamalara gebe olduğu günümüz Türkiyesinde artık saflar iyice netleşmeye başlamıştır.

Alt yapının bozukluğundan kaynaklanan bu olumsuzluklar, kuşkusuz üstyapıya, ve bir üst yapı kurumu olana sanata da yansıyor.

Tiyatrolarımızda da durum pek farklı değil. Safını işbirlikçi-tekelci burjuvaziden yana tutmuş olan tiyatrolar; geniş emekçi yığınları uyutma, sorunları unutturma ve hatta ortaklığın güllük-gülistanlık, tozpembe olduğunu vurgulama görevlerini olağanüstü bir çaba ile sürdürüyorlar.

Buna karşılık, safını emekçi yığınlarından yana belirlemiş olan tiyatrolarımız da, burjuvazinin tiyatrolarına göre çok daha kısıtlı koşullarda, her türlü baskı ve engellemelere karşın, tekellere, işbirlikçilere karşı sanatsal savaşımlarını büyük bir özveriyle yürütüyorlar.

Bu anlamda gerek ilerici-demokrat tiyatroların savaşımına omuz verip, onlarla dayanışmayı sağlamak, gerekse burjuvazinin kitleleri edilgenliğe itici, yoz sanat politikasına karşı çıkmak ve onlara karşı amansız bir uğraş vermek, kaçınılmaz bir görev oluyor.

Eğer ortaya tiyatro yapacağız diye çıkıyorsak, bu anlamda «Politik Tiyatro» yapmak gereksinimi işte buradan doğuyor.

Tüm bunların gerekliliğinde anlaştıktan sonra ülkemizin en güncel ve çözülmesi ve ivedi olan sorunu faşizm olgusundan hareketle, değerli Alman oyun yazarı Bertolt Brecht'in «Faşizmin Korku ve Sefaleti» adlı oyununu seçtik ve hazırlamaya başladık. Bundan sonra artık söz değil, ürün yapmak istiyoruz; tüm engellemelere, baskılara, yıldırmalara ve ard niyetli eleştirilere, oyunumuzla yanıt vermek istiyoruz.

BULGAR SİNEMACILARIYLA BİR KONUŞMA

Türk Sinematek Derneği'nin konuğu olarak ülkemizi ziyaret eden Bulgaristan Sinematografisi Genel Müdür Yardımcısı Peter Karaangov, yönetmen Georgi Dulgerov ve Bulgaristan Kültür Bakanlığı'ndan Ünal Lütfiev Bulgaristan sineması üstüne bilgi verdiler ve arkadaşımızın sorularını yanıtladılar.

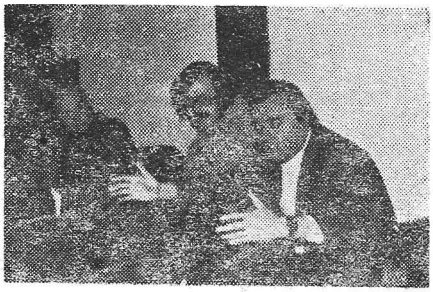
— Bulgar sinemacıları olarak Türk sineması üstüne ne düşünüyorsunuz?

Bulgar sinemacıları Türk sineması hakkında az çok genel bir bilgiye sahiptir. Fakat Bulgar halkı için aynı şeyi söyleyemeyiz. Çünkü ülkelerimiz arasında film alışverişi fazla değildir. Geçen yıl Bulgaristan'daki festivallerde Kara Çarşaflı Gelin, Al Yazmalım, Fırat'ın Cinleri, Kızgın Toprak filmleri gösterildi ve başarı kazandılar. Önümüzdeki sezon ise satın alınan «Sürü» filmi Bulgaristan halkına gösterilecektir.

— Bulgaristan'daki amatör sinemacılık konusunda bilgi verir misiniz?

— Amatör sinemacılık ülkemizde canlı bir ortam. Amatör sinemacılar profesyonellerden sayıca on kat fazladır. Amatörler için çeşitli olanaklar ve kolaylıklar sağlanmıştır. Her yıl onlar için bir festival düzenlenmektedir. Her şehirde amatörleri içinde toplayan kulüpler vardır.

Sinema fakültesinde üç bölümde öğrenci yetiştirilmektedir. Yönetmen, Kameraman ve Eleştirmen. Öğrenim süresi 4,5 yıldır. Yönetmen olacakların 4,5 yılda 16 mm. üç adet kısa metrajlı film 2 adet 35 mm. kısa film, 2 adet uzun metrajlı film tamamlaması gerekir. Bu süre içinde bazı TV filmlerine katılarak pratikte yönetmenlik öğrenmektedir. Yine tiyatrolarda da yönetmen olarak çalışmaktadırlar. 4,5 yıl tamamlandıktan sonra sinema ve TV yönetmeni olarak mezun olmaktadırlar. Kameramanlar üç kat daha fazla film çekmek zorundadırlar.

Bulgaristanlı sinema adamları sohbet sırasında

— Sinema Akademisine giriş koşulları nedir?

— Akademiye sınavla öğrenci alınıyor. Ortalama 250 kişinin girdiği sınavlar sonucunda 6 kişi akademiye girmektedir. Her lise mezunu akademi sınavına girmeye hak kazanır. Sınav beş aşamada gerçekleştirilir: Birinci aşamada adaya kısa bir film gösterilir ve film üstüne sorular sorulur. İkinci aşamada bir konu verilerek senaryo yazma yeteneği ölçülür. Üçüncü aşamada bir oyunun rejisörlüğü yaptırılır. Dördüncü aşamada aktör olarak bir oyunda oynar. Beşinci aşamada sanat üstüne genel kültür soruları sorulur.

— Bulgar filmlerindeki aktörlerin hepsi bu okullarda eğitim görmüş müdür?

— Aktörlük fiziksel yapıya bakar. Bu doğanın insana verdiği bir özelliktir. Aktörleri yönetmenler seçer. Seçim tümüyle filmi yapan kişiye aittir. Örneğin ünlü bir yönetmen son filminde köylüleri amatör oyuncu olarak kulanmıştır.

Konuşan: Ali Avcıoğlu

haberler...haberler...haberler...

EKBER BABAYEF'İ YİTİRDİK

Geçtiğimiz ay içinde ünlü Sovyet Türkolog'u Ekber Babayef'i yitirdik. 1922 doğumlu Babayef, Nazım Hikmet'le uzun yıllar birlikte olmuş, onun yapıtlarını ve kişiliğini yakından tanımış değerli bir bilim adamıydı. Nazım'ın şiirleri ve yaşamı üstüne yazdığı kitapların yanısıra, Sofya'da yayınlanan tüm yapıtlarının da editörlüğünü üstlenmiş ve böylece Nazım'ın emeğini derleme yolunda önemli bir katkıda bulunmuştu. Babayef'i saygıyla anıyoruz.

BERLİN FİLM FESTİVALİNE ÜLKEMİZDEN BEŞ FİLM KATILIYOR

Bu yıl Berlin Film Şenliği'ne ülkemizden beş film katılacaktır. Bu filmleri: Atıf Yılmaz'ın «Adak», Yavuz Özkan'ın «Demir Yol», Şerif Gören'in «Almanya Acı Vatan», Erden Kıral'ın «Bereketli Topraklar Üzerinde» ve Ömer Kavur'un «Yusuf İle Kenan»dır.

DEVLET TİYATROLARI ÇALIŞANLARI DERNEĞİ (DETÇA) İZMİR ŞB. 3. OLAĞANÜSTÜ GENEL KURULU YAPILDI

Devlet Tiyatroları Çalışanları Derneği (DETÇA) İzmir Şubesi 3. Olağanüstü Genel Kurulu 19 Kasım 1979 da yapılmıştır. Yeni Yönetim Kurulu şu kişilerden oluşmaktadır:

Başkan: Mehmet Çerezcioğlu, Başkan yardımcısı: Yıldız Kültür, Sekreter: Cevdet Arıcılar, Sayman: Salih Deveci, Üye: Abdullah Uyan. Yönetim Kurulu yedek üyeliklerine, Doğan Yağcı, Erdem Delikan, Kemal Gürcün, Denetleme Kuruluna: Nevber Altınas, Cezmi Baskın seçilmişlerdir.

ATAOL BEHRAMOĞLU VE TEKTAŞ AĞAOĞLU, MOSKOVA'DA DÜZENLENEN SOVYET EDEBİYATI ÇEVİRMENLERİ TOPLANTISINA KATILDILAR

Ataol Behramoğlu ve Tektaş Ağaoğlu 3-12 Aralık 1979 tarihlerinde Moskova'da düzenlenen Sovyet Edebiyatı Çevirmenleri toplantısına, Sovyet Yazarlar Birliği'nin çağrılısı olarak katıldılar. Dünyanın çeşitli ülkelerinden yüzden fazla yazar ve çevirmenin katıldığı toplantının ikinci gününde bir konuşma yapan Ataol Behramoğlu, Türkiye'de çeviri ve çevirmen sorunlarına değinerek, ülkemizde kültür yaşamının ve buna bağlı olarak çeviri alanındaki çalışmaların çok eski ve köklü bir tarihi olduğunu, Türkiye'de çeviri olgusunun sadece sanatsal bir etkinlik değil aynı zamanda çok önemli bir toplumsal eylem olduğunu örnekleriyle atlattı. Daha sonra Yazarlar Birliği büyük salonunda düzenlenen uluslararası şiir gecesinde de Behramoğlu'nun bir şiiri ve Radi Fish tarafından yapılmış olan Rusça çevirisi okundu.

TÜTED, «BİLİMSEL VE TEKNOLOJİK DEVRİM VE TÜRKİYE» KONULU KONGRE DÜZENLİYOR

Tüm Teknik Elemanlar Derneği (TÜTED) Bilimsel ve Teknolojik Devrim kavramını Türkiye kamuoyuna açıklamak ve bu konudaki tartışmaları Türkiye'de de başlatmak amacıyla «Bilimsel ve Teknolojik Devrim ve Türkiye» konulu bir kongre düzenliyecektir.

1980 yılı Mart ayının son haftasında Ankara'da toplanacak olan kongreye aşağıdaki konularda verilecek bildiriler kabul edilecektir:

1. Bilimsel ve Teknolojik Devrim Olgusunun Açıklaması
   - Bilim ve teknolojideki ilerlemenin kaynağı ve süreci
   - Bilim ve teknolojide beklenen gelişmeler; geleceğe ilişkin kestirimler
   - Çeşitli alanlardaki etkileri
2. Bilimsel ve Teknolojik Devrimin Ekonomi-Politiği
   - Endüstrileşme ile etkileşme
   - Bilimsel ve teknolojik devrim olgusunun kapitalist, sosyalist ve gelişmekte olan ülkelerdeki yansımaları
   - Bilimsel ve teknolojik yarış ve uluslararası teknoloji pazarlığı
   - Bilimsel ve teknolojik devrimin toplumsal yapı üzerindeki etkileri
3. Bilimsel ve Teknolojik Devrim ve Türkiye
   - Türkiye'de bilim ve teknoloji üretimi sorunu
   - Bilimsel ve teknolojik devrim olgusunun Türkiye'nin endüstrileşmesi üzerindeki etkisi
   - Bilimsel ve teknolojik devrimin Türkiye teknik elemanları ve bilim adamlarının toplumsal rolleri üzerindeki etkisi
   - Türkiye'de teknoloji seçimi ve transferi sorunu
4. İlişkin Diğer Konular
   - Bilimsel ve teknolojik devrimin sanatta yansıması (örneğin bilim-kurgu)
   - Beyin göçü, v.b.

GÜNEŞE AKIN

Boğaziçi Üniversitesi Oyuncuları, dünya devrimci şiirinden seçmeler yaparak, bunları dünya işçi sınıfı hareketinin tarihini anlatan bir oyun haline getirmişler. Oyun İngiltere'de işçilerin makinaları kırma eylemlerinden başlayarak, Fransa'da 1848 Devrimi, 1871 Paris Komünü ve 1917 Büyük Oktobr' Sosyalist Devrimi'nden kesitler veriyor. Türkiye'den ve çağdaş dünya işçi sınıfı hareketinden slaydlarla beslenen oyunda, kavganın gelişim çizgisini sergilemek ve seyirciye bir perspektif kazandırmak amaçlanmış. Kısaca iki eleştiri: 1— Oyun şiirlerden oluşturulduğuna göre tek tek şiirlerin daha belirgin olması, daha titizlikle yorumlanmaları gerekirdi. 2— Oyunun işlevini daha net olarak belirlemek doğru olurdu. Nasıl bir seyirci amaçlanmış? Bu açık değil. Yoksa ya coşku dozunu, ya da tek olayları eleştiri ve değerlendirme dozunu daha yüksek tutmak yolu seçilmeliydi.

Ekleyiverelim: Denetimdi, izindi diye oyuna taş koyanlar olmuş. Seyirciler de izin alıp provaları izliyorlar. Verimli tiyatro çalışmaları yapagelen BÜO da, emeklerinin karşılığını bütçeden kendisi ödüyor. BÜO çalışanlarını da, okul yöneticilerini de tebrik ederiz

GÖRSEL SANATÇILAR DERNEĞİ'NİN BİLDİRİSİ

Görsel Sanatçılar Derneği son olaylarla ilgili olarak bir açıklama yapmıştır. Açıklamada özetle şöyle deniyor.

«...Değerli sanat adamları ERGİN ORBEY ve GÜRER AYKAL'ı gerekçesiz görevden alan Demirel hükümetinin Kültür Bakanı aynı biçimde sudan gerekçelerle FERHAT İLE ŞİRİN balesi gibi baş yapıtları da yasaklamış Bakanlığın üst düğeydeki demokrat yurtsever yarkurul üyeleri topluca görevden alınmış, yerlerine tekelci sermayenin kültür alanındaki teorisyenleri ile faşist ideolojinin önde gelen kalemşörleri yerleştirilmiştir. Devletin özerk kurumu TRT üzerinde yeni oyunlar tezgahlanır olmuştur.

Bü tür antidemokratik uygulama ve gündemdeki baskı yasalarıyla «hür demokratik rejimi kurtarma» savlarının ardında yatan gerçek işbirlikçi sermayenin desteği ile açık faşist bir dikta yolunun özlemidir.

Sanat emekçilerinin örgütlü dayanışması bu gerici antidemokratik uygulama zincirlerini kıracaktır. Demokrasi güçleri yasaklama zincirleme, düşünce, örgütlenme ve yaratma özgürlüklerin sınırlandırılmalarına en geniş eylem ve güç birliği ve örgütlü kararlılığı ile olanak tanımayacaktır.

Görsel Sanatçılar Derneği, Kültür Bakanlığı yetkililerince sanat emekçilerine karşı hızla girişilen kıyımları, sanat yapıtlarına uygulanan baskıcı, sensürcü tutumu şiddetle protesto eder. Ülkemiz sanatı ve kültürü üstüne oynanan antidemokratik tutuma karşı GSD birlik ve örgütlü savaşım içinde kararlılıkla yerini alacaktır.»

«DÜŞMAN» FİLMİNİN ÇEKİMİ BİTTİ

Senaryosunu Yılmaz Güney'in yazdığı, Yönetmenliğini Zeki Ökten'in yaptığı, «Düşman» adlı filmin Çanakkale'de sürdürülmekte olan çekimi tamamlanmış ve labratuar çalışmalarına başlanmıştır.

OKURLARLA BİRLİKTE

ŞİİRLERİMİ GÖNDEREBİLECEĞİM BİR DERGİ

Bundan bir iki hafta evvel de şiir göndermiştim. Size bugünlerde yazmış olduğum şiirleri de gönderiyorum. Acaba şiirlerimi gönderebileceğim edebiyat ya da sanat dergilerini bir yazınızda bildirir misiniz. Mücadelenizde başarılar dilerim.

Sebahattin Dokuzlar / Eskişehir

Sanat Emeği'nin Kasım ayında çıkan 21. Sayısında, «Yeni Dergiler» başlığı altında bazı dergileri tanıtmıştık. Şiirlerinizi bu dergilere de göndermek, bu dergiler de çalışan arkadaşlarla yazışmak, tartışmak herhalde yararlı olur. Bunlardan başka da çeşitli sanat, edebiyat dergileri var. Bildiğimiz kadarıyla, Türk Dili, Yusufçuk, Edebiyat Cephesi, Türkiye Yazıları, Somut gibi dergiler, genç, yetenekli yazar ve şairlere sayfalarında yer vermekteler. Bunların arasında Yusufçuk, yalnızca şiirle ilgilendiğinden bu açıdan özellikle vurgulanabilir. Bunların dışında size özellikle önerebileceğimiz bir dergi de «Anadolu'da Sanat» tır. Eskişehir'de yayınlanmakta olan bu dergi genç sanatçılara olanaklar tanımaktadır. Aynı kentte bulunduğunuz bu arkadaşlarla ilişkiye geçerseniz, sanırız size yardımları dokunur.

KÜLTÜREL YAŞAM ÇOK SINIRLI!

Burada (Konya'da) kültürel yaşam çok sınırlı. Hatta hemen hemen sıfır diyebilirim; ne bir sergi, ne bir tiyatro, ne bir konser, ne de sağlıklı bir sinemadan söz edebilirim size. Bu tür olgular Konya için neredeyse hayal olacak. Faşistlerin yuvalandığı bu şehirde dolaşma, gezme olanağından yoksunuz.

Okul-ev arası monoton yaşamında salt imge gücümüze dayalı desen çalışmalarına bulunabiliyoruz.

Dikkat ederseniz çoğul konuşuyorum: Burada desen çalışan yalnız ben değilim, 4-5 arkadaş varız burada, birbirimizi eleştirerek, yapıtlarımıza yeni yorumlar getirerek, ne ölçüde sağlıklı sonuçlandırdığımız kuşku götürür sanat v.b. konulu tartışmalarda bulunarak zamanı değerlendiriyoruz.

Bunların dışında ben eski Konya evlerinin fotoğraflarını çekiyorum. Özellikle Konya'nın kasabalarında çok güzel evler var. Eğer isterseniz dergiye de gönderebilirim çektiğim fotoğraflardan.

MUSTAFA ÖZ / KONYA

Mustafa arkadaş,

Anlattığınız durum hemen her Anadolu kenti için geçerli. Kültür olaylarını bir iki merkezde toparlamak, burjuvazinin kültür politikasının bir sonucudur. Böylece belli merkezlerin dışında kalan yetenekli genç sanatçıların kendilerini göstermesine olanak tanınmamaktadır. Gönderdiğiniz fotoğrafta sergilenen yapıtlar seçkin bir yeteneğin ürünüdür. Sizlere çalışmalarınızda başarılar diler ürünlerinizi bize göndermenizi dileriz.

BİRAZ KİTAP TAŞIYALIM ORAYA

Yirmiikinci sayınızda Hasan Varol yazdığı bir şiirinde «biraz kitap taşıyalım oraya» diyor. Acaba bu sese kulak vererek çocuklar için olsun, büyükler için olsun bir kitap kampanyası açamazmıyız? Her okur bir iki kitap yollasa, herhangi bir semtin örneğin Bayrampaşanın halkına dağıtamazmıyız?

Ufuk Erkıvanç

NE O ŞİİR Mİ YAZIYORSUN?

Sayın «Sanat Emeği» yöneticileri.

Ceza evine düştükten 19 Şubat 1979 sonra. İçerdeki boş zamanlarımı değerlendirmemin bir parçasını edebiyat konularını incelemiye ayırdım. Genellikle şiirle ilgili eserleri ve edebiyat konulu, elime geçen eserleri (kitapları) incelemiye başladım.

Burada hemen —asıl mektup yazmamın sebebine geçmeden— bir kaç şeyi belirtmek istiyorum. Benim, —bizim desem daha doğru olur— bulunduğum yerde Edebiyat ve Edebiyatla ilgilenen önemsenmez, küçümsenir. Şiirle uğraşanlar daha çok yazarı Jumu gülüp geçilir. Hatta alaya alınır. Örneğin:

Askeri ceza evinde benim, şiir yazdığımı gören arkadaşlar. Şaşırarak hayretle karşıladılar. Bu hayreti serdiğim bir arkadaş: Ne o Rıza şiir mi yazıyorsun. Bizim bildiğimiz Rıza, kavga, kan ve barut kokar. Ne o, şiir gül, bülbül, senide mi kaybediyoruz. Yoksa sendemi.» ...diye hayretini belirtti.

Her zaman her işimde, kan ve barut kokan, benim gine her işim ve ben öyle olacaktım. Öyle ka-

lacaktım. Ama anlatamıyordum. Beni ve kişiliğimi çok iyi bildikleri halde. Nerdeyse bundan dolayı, beni «makaraya saracaklardı.» Edemedim sakladım, şiir yazdığımı.

Rıza Aydın - Niğde

Rıza arkadaş,

Mektubunuzda tüm gençliği derinden ilgilendiren çok önemli bir soruna değinmişsiniz. «Sanatla manatla uğraşmak bir devrimciye yakışmaz, bizim işimiz kavgadır vb.» gibi görüşler, devrimci hareket içinde gerilemekte de olsa hala vardır ve kesinlikle ideolojik bir yetersizliğin işaretidir. Dahasını söyleyelim, bu görüşler özünde devrimci değil faşist düşüncenin mantık sonuçları, belirtileridir. Sanat ve özel olarak da şiir, herşeyden önce bir bilgi biçimidir. Kendi kuralları ve araçları olan insanı ve onun toplum içindeki ilişkilerini araştıran, bir bilgi biçimi. İnsan aklının ürünlerinden biridir. Böyle bir çalışmayı devrimcilik adına yasaklamak, hor görmek, en azından aptalca bir solculuk, daha da irdelendiğinde akıl düşmanlığı olur. Peki neden bazı arkadaşlar bu yanılgıya düşüyorlar? Hiç kimse söz gelimi Lenin'i okumanın bir devrimciye yakışmayacağını söyleyemezken, sanat düşmanlığı neden? Nazım'ın, Neruda'nın, Ritsos'un şair olduklarını ve sağlam devrimciler olduklarını, komünist olduklarını bilmeyen mi var? Buna iki yanıt verebiliriz: 1. Sanat'la uğraşmak denince akla gelen «gül, bülbül» olduğuna göre burjuva sanatı ve sanatçısı kastedilmektedir. Egemen sınıfların körlemesine yanında yer alan sanatçılarla (ki bu çok küçük bir azınlıktır) ilerici sanatçılar arasında ayrım yapamamak ilkelliktir. 2. Sanatın duygularla, düş kurmayla olan sıkı bağları bu arkadaşları tedirgin etmektedir. İşte özünde faşist ideolojiyle aynı kapıya çıkan da bu. Duygulanmanın, düş kurmanın gereğinde zayıf ve güçlü yanlarıyla kendi yüreğini anlatmanın yeterince «erkekçe» olmadığı kanısı. Kan ve barut kokmak varken, ince duygularla uğraşmak, biraz gülünç, kadın kısmının uğraşabileceği tipte bir iş gibi geliyor. Sanata, sanatçıya bu yaklaşımla, kadını horlayan, onun ikinci sınıf, zayıf bir yaratık olduğunu söyleyen görüş arasında, yani faşist ideoloji arasında yakın bağlar var. Gerçek devrimcilikle, «erkek adam kan ve barut kokar,» anlayışı arasında ise hiçbir bağ yok. Biz bu kokuları yer yüzünden sonsuza dek silmek için ve yalnız bunun için kan ve barut kokusuna tahammül ediyoruz, keyfimizden değil. Size kuramsal kitapların yanısıra bol bol şiir okumanızı ve bol bol yazmanızı salık veririz. Yanılgıya düşen arkadaşlarımıza da böylece daha etkili eğitebilirsiniz. Başarılar dileğiyle...

KİTAPLAR

«HALK, SOSYALİZM, KÜLTÜR VE EDEBİYAT»

(Asım Bezirci'nin Eleştirileri)

Asım Bezirci'nin, vaktiyle yazdığı birçok eleştiri yazısı, bir sıra kitapta yayımlanmıştı. Bu kitaplar, yeni Türk edebiyatını besleyen şiirin, düşüncenin, sanatın toplumcu bir gözle yapılmış yazılarından oluşuyordu. Ben, onun o yazılarını çoğu zaman gazetelerde, dergilerde okumak olanağını bulamadımsa da o kitaplarda toplu olarak okudum. Asım Bezirci, bizde eleştirmen olarak bellenmiş rasgele kişilere benzemez. O, işçi sınıfının edebiyatı, bunun konuları üzerinde tartışır, yazar. Rasgele kitaplar üstünde vaktini öldürmez. Sosyalist yapıtlarla, bunlara karşı çıkan burjuva yapıtları üzerinde kılı kırk yararcasına irdelemeler, incelemeler yapar. Hasmının sırtını yere getirmedikçe alandan çekilmez. Asım Bezirci de pek çok yazar gibi edebiyata şiirin kapısından girmiştir. Çok direttiğim halde birtürlü kendisine okutamadığım şiirlerinden birkaçını Tekin Sönmez'in yayımladığı dergide okuyabildim. Bunlar, küçük, lirik şiirlerdi. Onun çokça üzüldüğü, hırçınlaştığı zamanlardaki durumunu anlatacak bir duygululuk taşıyorlardı. Güzel şiir özlemi, onda ölümsüz bir duygu olarak yerleşip kalmış olmalıydı. Onun, bilimsel kitapların yanıbaşında en güzel şiirleri bulup çıkarışı da kaynağını burdan alıyordu. Nurullah Ataç'la konuşurken ara sıra İsviçre'de eğitimdeyken yazdığı, Paris'teki ya da İsviçre'deki dergilere bir türlü koyduramadığı şiirlerinden sözederdi. Birkaçını bana Fransızcadan okuduysa da Türkçe bir şiir gibi bende bütün bir imge bırakmamıştı. Hece şiirleri yazıyordu. Bir gün Küllük Kahvesinde, caminin duvarına sırtımızı vermiş oturuyorduk. Birçok üniversite hocası, şair,

yazar, Ahmet Hamdi Tanpınar, genç şairler ordaydı. Ben, hemen onun yanıbaşındaydım. Bir ara «çocuklar, dedi, bakın, size Fransızcadan çevirdiğim bir şiirimi okuyayım.» Ancak, bu sırada her kafadan bir ses çıkıyor, herkes karşısındakine bir şeyler anlatmaya çalışıyordu. Onu işiten bir iki kişi olduysa da sonra yine kendi konuşmalarına daldılar.. Yanımda Sabahattin Kudret'e üstadın şiirini dinlememizi söyledim. Üstad, sekiz heceyle çevirdiği bu talihsiz şiiri kekeler gibi çok kötü bir biçimde okudu, sustu. Şimdiye dek kendisinden ancak kendi övgülerini dinlemeye alışmış olan bu şairler, onun birkaç dizelik küçük şiirini dinlemeye katlanamamıştı. Buna şimdi bile üzülürüm. Sanırım, bu başarısızlık, Nurullah Ataç'ın gözünü açmıştır, ondan sonra da hiç kimseye şiir yazdığından sözetmemiştir. Onu şiirlerini okumaya daha çok ben kışkırtmıştım. Ondan üzüntüm daha çok olmuştu. Şimdi de zaman zaman Asım Bezirci'den şiirlerini okumasını isterken hep Nurullah Ataç'ın uğradığı o başarısızlık usuma gelir, daha çok diretmezdim. Asım Bezirci, uzun zamandan beri. Nâzım Hikmet'in 'Külliyatını' yapmakla uğraştığından başkaca kitaplar okuyup bunlar üstüne eleştiri yapmak olanağından uzak kalıyor, buna da çok üzüldüğünü söylüyordu. Ancak, yaptığı işin kutsallığı, büyüklüğü onu avutan biricik güzel şeydi. Zamanla o büyük iş de yeğnikleşti, en sonra bitti, eski demir düşünceli eleştirmen, bir kez daha yazın kitaplarına, düşün kitaplarına el atarak alışık olduğu eski işini sürdürmeye başladı. Bu çalışmalardan gazetelerde, dergilerde okuyucuların arayıp durduğu kültür yemişleri bir kez daha görünmeye başladı. Yazarımız, her zaman yaptığı gibi bu değerli yazıları toplayarak 'Halk, Sosyalizm, Kültür, Ve Edebiyat' adlı kitabı oluşturdu. Sanat Emeği Dergisi, bunu kültür yayınları arasında dördüncü kitap, eleştiri dizisi olarak da birinci kitap olarak yayımlamıştır. Sosyalist eleştirinin ne biçim sağlam temeller üstüne oturtulduğunu görmek isteyenler, bu kitaptaki türlü konuları severek okuyacaklardır. Hele eleştiri yazmaya özenen genç yazarlarımızın ilkin Asım Bezirci'nin bununla, bundan önceki kitaplarını okumalarını salıklarım.

HASAN İZZETTİN DİNAMO

«NAZIM HİKMET'İN SAHTE DOSTLARI»

Gerçi Zekeriya Sertel seksen altı yaşını doldurmuştu. Savlarının kendisinden başka tanığı da yoktu. Belgelere değil, belleğine dayanıyordu. Üstelik, son döneminde Nâzım Hikmet'le de pek az görüşmüştü. Fakat onun yakın dostlarından sayıldığı için sözlerine önem veriliyordu. Nitekim, 1978 güzünde Milliyet gazetesinde yayımlanan «Nâzım Hikmet'in Son Yılları» başlıklı yazı dizisi büyük tepkilere ve geniş yankılara yol açmıştı. Nâzım Hikmet Kurulu hemen toplanarak oybirliğiyle Sertel'i üyelikten atmıştı. Türkiye Yazarlar Sendikası Kemal Sülker, Adnan Özyalçıner, Can Yücel ve Afşar Timuçin'den oluşturduğu bir kurula söz konusu yazıları eleştirip cevaplandırma görevini vermişti. Çünkü bu yazılar göze batan eksikler, yanlışlar ve yalanlarla doluydu. Nâzım Hikmet'in saygın kişiliğini küçültmeye ve üstün sanatını gölgelemeye yönelik birtakım yorumları, yargıları içeriyordu. Daha da kötüsü, büyük şairin adı kullanılarak uğrunda nice acılar çektiği sosyalizme kara çalınıyor, başta Sovyetler Birliği olmak üzere sosyalist ülkelere çamur atılıyordu. Buna karşılık, bazı kapitalist ya da sosyal demokrat ülkeler övülüyordu.

Aslında, Sertel'in yaptığı, bir çeşit antikomünizm ve antisovyetizm ticareti idi. Bundan ötürü, sağcı ve Maocu basın sözü geçen yazılara dört elle sarıldı. Onları sevinçle sömürerek hem Nâzım Hikmet'e ve Partisi'ne, hem de Çin dışındaki sosyalist ülkelere çirkin saldırılarda bulundu. Örneğin, Millî Gazete'de Mustafa Müftüoğlu, Hergün'de İlhan Darendelioğlu, Son Havadis'te Halit Kakınç, Millet'te Akkan Suver vb. bu yolda pehlivan güreşlerini andıran tefrikalar döktürdüler. Onlara karşı sol basında da tepkiler eksik olmadı: Cumhuriyet'te, Politika'da, Kitle'de, Yürüyüş'te, Ürün'de, İlke'de, Sanat Emeği'nde, Savaş Yolu'nda, Bağımsız Türkiye'de ilginç yazılar çıktı. Namuslu yazarların yanı sıra devrimci işçiler, öğretmenler ve politikacılar da Sertel'i kınayıp eleştirdiler. Yurt dışından da Ekber Babayev ile Lel N. Starostov belgesel bir incelemeyle bu eleştirilere katkıda bulundular.

●

İşte, «Nâzım Hikmet'in Sahte Dostları» bütün bu olayların hem ayrıntılı hikâyesine, hem de örneklemeli değerlendirmesine yer veriyor.

Nâzım Hikmet üstüne şimdiye değin altı kitabı çıkmış olan Kemal Sülker, son eserinin birinci bölümünde «Zekeriya Sertel'in Yaşam Öyküsünü»nü anlatıyor.

Bunu sırayla şu bölümler izliyor: «2) Nâzım Hikmet Kurulu Ve Sertel'in Durumu, 3) Zekeriya Sertel'in Yazıları Ve Sağcı Basın, 4) Partiler ve Parlementerlerin Görüşleri, 5) Sanattan Anlayan Yazarlarların Görüşleri, 6) Yirminci Yüzyılın En Büyük Şairine Bir Yakın Dostun İddia Ve Yakıştırmalarını Düzeltme, 7) Türkiye Yazarlar Sendikasının Yanıtları, 8) Eksikleri Tamamlıyalım, 9) Azerbeycan, Türkmenistan ve Özbekistan'da Durum, 10) Sertel'in Gözüyle Sovyetler Birliği, 11) İki Dostun Yazdıkları, Yaptıkları, 12) Son Sözümüz».

Bu bölümlerde Sertel'in teker teker eksikleri tamamlanıyor, yanlışları düzeltiliyor, yalanları yıkılıyor, karalamaları çürütülüyor, saptırmaları boşa çıkarılıyor. Bunun için Sülker somut olgulara dayanıyor, sağlıklı belgelere başvuruyor. Bunlardan en düşündürücüsü Bulgaristan ve Sovyetler Birliği dolayısıyla Azerbeycan, Türkmenistan ve Özbekistan ile ilgili olanlar. Bilindiği gibi, Sertel «Nâzım Hikmet'in Son Yılları» tefrikasında sosyalist ülkeleri yerin dibine batırmaya çalışır. Oysa, daha önce yayımlanmış yazılarında onları göklere çıkarmışmış! İnsan birbiriyle çelişen bu yazıları yan yana okuyunca —eskilerin deyişiyle— «dehşet ve ibretle» ürperiyor, Sertel adına «hicap ve ıstırap» duyuyor...

Sertel'in Nâzım Hikmet'e ilişkin düşüncelerinin yanlışlığını ve yargılarının yersizliğini sergilerken de Sülker usta bir gazeteci olduğunu gösteriyor: Kaynakları arayıp bulmayı ve değerlendirmeyi iyi biliyor. Ama «demokrat» bir kişi olduğu söylenen Sertel'in neden bu yanlışlara düştüğünü ve görüş değiştirdiğini pek irdelemiyor. Oysa bunun da aydınlatılması gerekirdi. Çünkü, bu yapılmadıkça, okurun kafasında bir karanlık nokta kalacaktır.

Bu eksiğine karşın, Sülker'in kitabı yararlı bir çalışma. Sağcılara olduğu kadar Maoculara da yerinde bir cevap. Nâzım Hikmet'in sahte dostları için acı bir şamar, ama gerçek dostları için de tatlı bir armağan...

ASIM BEZİRCİ

Yeni Türkü Yayınları

Şiir Dizisi: (Türkiye)

ŞİLİ İLE SÖYLEŞİ
Yaşar Miraç

ÖZGÜRLÜK
Ozan Telli

UZAKTAN GELEN SESLER
Erdal Alova

AKDENİZ LİRİKLERİ
Ahmet Erhan

KARDA IŞILTILAR
Turgay Fişekçi

SAVAŞLARIN GÖZYAŞLARI
Neşe Yaşın

NAR
Adnan Özer

Herbir kitap 12.5 liralık posta pulu karşılığında adresinize gönderilir.
Yazışma ve isteme adresi: Yaşar Miraç — Fıstıklı Köşk aralığı No: 9
Ortaköy/İSTANBUL

in this issue

p. 3 The Writers Syndicate of Turkey made a press conference where all intellectuals and the general public ware called to unite against the escalating fascist terror. Aziz Nesin, the president, delivered a declaration in which he informed the public about certain news that Demirtaş Ceyhun, the Vice President of the syndicate would be ussasinated. Nesin, reminding that many writers, members of the syndicate lived under the continious death threats of fascism, added that writers would not end their struggle for democrasy.

p. 8 The ballet «A Love Story», composed by Tevfik Melikov the well known Soviet composer, was banned just before its premier by the wrightist Demirel Governement. The libretto of this ballet was written by Nazım Hikmet, who was inspired by the folk story Ferhat and Şirin. This anti-democratic measure raised a lot of reaction on the part of the ballet artists and general public. The declaration of the Minister of Culture in which Nazım Hikmet is called a «traitor», and Bertolt Brecht «defiant East German jew» gives sufficient information on the cultural policy of the new governement. Sanat Emeği declares that the ban of «A Love Story» is another attack of fascism, an assault aiming to violete the Cultural Pact etween Turkey and Soviet Union and therefore supports the struggle of the artists against this raging reaction.

p. 30 The prominent Soviet Composer, Tevfik Melikov of Azerbaidjan, the questions of Sanat Emeği.

p. 39 **In Mamorial of Vaptsarov:** A poem by Kemal Özer. Özer is a well known poet. He was in Bulgaria in the 70th anniversary of Vaptsarov.

p. 43 January 1980 is the 78th anniversary of Nazım Hikmet's birth. Sanat Emeği publishes a poem of the great poet and an article of Kemal Sülker, the journalist and writer, on the poem.

p. 46 Staff writer Uğur Kökden writes on the problems of paper production and paper policy of governements.

p. 54 A story by the young writer Mehmet Barak on the struggle of workers.

p. 58 A poem on the death of V.I. Lenin by Bertolt Brecht.

p. 51 A poem by Mehmet Yaşın the young Cypriot poet.

p. 53 A poem by Adnan Özer the young poet.

p. 63 A passage of Fidel Castro's speech where he comments on the revolution and intellectuals.

p. 67 An interview with Angel Augier, Cuban poet and the Vice President of UNEAC.

p. 70 Passage on cultural developement of children and youth taken from «The Code On Children And Youth» of Cuba.

p. 72 The staff writer Özgül Erten reviews the cultural events of 1979

demirtaş
ceyhun
•
avşalı
çocuk

IŞIK
YAYINCILIK
SÜMER SOKAK 37/15
ANKARA

FİYATI: OTUZBEŞ LİRA

sanat emeği yayınları

şiir dizisi:

GÜNEŞİN SOFRASINDA ..... Nâzım Hikmet
SÖYLENEN TÜRKÜLER (2. basım) ..... Bertolt Brecht
MAKİNALARIN TÜRKÜSÜ (2. basım) ..... Yaşar Miraç
TRABZONLU DELİKANLI ..... Ataol Behramoğlu
MUSTAFA SUPHİ DESTANI .....

eleştiri dizisi:

HALK, SOSYALİZM, KÜLTÜR VE EDEBİYAT ..... Asım Bezirci

roman dizisi:

KURDU ÖLDÜRMEK İÇİN ..... Julio Travieso
BATAKLIK ..... Konstantin Paustovski
YARIN BİZİMDİR YOLDAŞLAR ..... Manuel Tiago
BAŞ EĞMEYENLER ..... Boris Gorbatov

Ödemeli isteme adresi: Sanat Emeği PK. 1339 Sirkeci - İSTANBUL

Dağıtım: Temel Dağıtım
Yerebatan Cad. Taşsavaklar Sok.
Beyoğlu Han. No: 5/2
Cağaloğlu-İSTANBUL

sanat emeği
YAYINLARI